OHCHR

UNAMA

په افغانستان کی په خپل سر توقیف

د عمل لپاره یوه غوښتنه

لومړی برخه

سپارښتونه او عمومی مطالب

د بشری حقونو څانګه، یوناما
کابل

په افغانستان کی په خپل سر توقیف:

د عمل لپاره یوه غوښتنه

لومړی برخه

عمومی مطالب او سپارښتونه

د بشری حقونو څانګه، یوناما
کابل

۲۰۰۹ کال جنوری

فهرست

ډالۍ.. ب
د منني مراتب...ج
د اجراااتو لنډيز ....د
سپارښتنې ....و
۱- عمومی توضيحات..۱
۲- په افغانستان کې د خپل سري توقيف تعريفول...۴
۳- په افغانستان کې د خپل سري توقيف ډولونه...۶
٤- د تاکل شويو نمونو اصلي علتونه...۱۳
لومړۍ ضميمه: د ښکيلو ډلو له خوا سپارښتنې..۱۷
دويمه ضميمه: د لغاتو مجموعه...۲۴
د صفحې د پای يادونه..۲۵

ډالۍ

دغه راپور زمونږ د پخوانی همکاری، اغلی کمالا جاناکیرام د یادګیرنې لپاره ډالۍ کیږي. اغلی کمالا د خپل ماموریت د پای ته رسیدو څخه وروسته په کولمبو کې د سفر په مهال ووژل شوه. د نوموړې ژمنه د دې اصل پر بنیاد چې افغانانو سره مرسته وشي تر څو د ښه ژوند خاوندان شي تر اوسه نومیالۍ ده او زیاته مننه ورڅخه کیږي.

د منني مراتب

یوناما غواړي چې د بشري حقوقو د ټیم څخه د هغه د زیار له امله کوم چې په دغې پروژه کې یې د ۲۰۰۶م کال د سپتمبر د میاشتې نه را په دی خوا کار کړی دی خپله مننه بیان کړي. د خپل سري توقیف د تفکیک کمپاین به پرته د هغوی د زیار، ژمنې او مسلکی کار څخه هیڅکله بریالی شوی نه و.

په ځانګړې توګه، د کیرستی فارمر، د ساجده باتول حسینی، او د دار اکاتز کارونه د پروژې د بریالیتوب یوه منسجمه برخه وه. کیرستی د ځارنی لومړی پړاو طرح کړ، او د دولتی او غیر دولتی همکارو موسسو ملاتړ یې تر لاسه کړ. ساجده د څارنې د دویم پړاو د مؤسساتی معلوماتو د مسوده جوړولو د پړاو یوه اساسی برخه وه. دارا دغې پروژې ته لارښوونه وکړه او د دغه راپور مسوده یې جوړه کړه.

د افغانستان د بشري حقونو خپلواکه کمیسیون (AIHRC) او په ADVC کې د هغه مرسته، مشوره او ګډون د دغه راپور د تولید لپاره یوه ضروری برخه وه. همدارنګه، د کورونیو چارو د وزارت، د عدلیې د وزارت و د سترې محکمې ټینګ ملاتړ او همکاری د دغه راپور په جوړیدو کې یو بل مهم عامل و. د همکارو موسسو مرسته، لکه د نړیوالی پرمختیا او د قانون موسسې (IDLO)، د متحده ایالاتو دولتی دیپارتمنت د عدالت د سکتور د ملاتړ پروګرام (JSSP) او د بشری حقوقو د عالی کمشنری د همکارانو مرسته د ADVC دغه پروژه پیاوړې کړه. برسیره پردې، د یوناما د قانون د حاکمیت د ځانګې دوامداره مرسته د دغې پروژې لپاره ډیره با ارزښته وه.

د اجرااتو لنډيز

په ټول افغانستان کې افغانان د بيرونکي نظم په ترڅ کي د پوليسو، څارنوالانو، قاضيانو، او د توقيف د مرکز د رسمي چارواکو له خوا پخپل سري توګه بنديان کيږي. دغه ډول توقيفونه يو سيتماتيک بهير دی او په بيلابيلو بڼو رامنځته کيږي. پخپل سري توګه د افغانانو توقيفول د افغانستان د اساسي قانون او د نړيوالو بشري حقوقو د هغو معيارونو څخه تيری دی کوم چې افغانستان هغو ته ژمنه کړې ده. په ځانګړې توګه دغه ډول توقيفول د ټولو افغانانو د آزادۍ د حقوقو او د قانون څخه سرغړونه ده او همدارنګه د هغوی حيثيت ته سپکاوی دی. د خپل سري توقيفونو يوه بله ناوړه پايله دا ده چې د افغانستان د توقيف په مرکزونو کې د بنديانو ډيره زياته ګڼه ګوڼه رامنځته شوې ده. همدارنګه، پخپل سري توقيفونه د بنديانو کورنيو ته بې لزومه ټولنيز او اقتصادي ستونځې رامنځته کوي څکه د هغوی عايدات او ټولنيز حيثيت له منځه ځي. په پراخه پيمانه پخپل سري توقيفونه د قضايي سيستم او د دولت په اړه د عامه خلکو ډاډ لمنځه وړي.

د دې لپاره چې دغه ډول توقيفونه بدلون ومومي، نو د افغانستان دولت ژمنه کړې ده چې د افغانستان په ټرون کې، د افغانستان د ملي پرمختيا په ستراتيژۍ کې او همدارنګه د ملي عدالت په پروګرام کې به سموونکي اقدامات رامنځته او پلي کړي.

په دغو زيارونو کي د دې لپاره چې د افغانستان د دولت سره مرسته وشي، د افغانستان لپاره د ملګرو ملتونو د مرستې ماموريت (يوناما)، د افغانستان د بشري حقونو د خپلواکه کميسيون په همکارۍ په ټول افغانستان کې د کورنيو چارو د وزارت او دعدليې وزارت په توقيفونو کي د ۲۰۰۶م کال د نومبر د مياشتې نه د ۲۰۰۸م کال تر جولای پورې د بنديانو د وضعيت څارنه ترسره کړې ده. راپور د دغه څارنې څخه په استفادې سره د توقيفونو علتونه او نمونې څيړي او د هغو اقداماتو په هکله سپارښتنه کوي کوم چې د دغه راز توقيفونو په وړاندې په اغيزناکه توګه مبارزه وکړي. په دغه راپور کې هغه بنديان نه شامليږي کوم چې جګړې پورې اړه ولري او يا هغه بنديان چې د ملي امنيت د رياست يا د نړيوال نظامي ځواکونو له خوا نيول شوي وي.

لومړی، څارني و موندله چې ډير ځله افغانان پرته د حقوقي بنسټ څخه د اخلاقي جرمونو، د واده د ژمنو څخه د تيري، د کورنۍ د شخړو يا په خپلوانو باندې د فشار په پايله کې د اقرار اخيستلو له امله بنديان کيږي.

دويم، داسې نښې نښانې شته چې افغانان د دې لپاره بنديان کيږي ترڅو د خپلو و حقونو څخه تير شي، لکه په ځانګړې توګه د بيان آزادي او د ښځو ډيري بنسټيز حقونه.

دريم، افغانان پرته له دې چې د ضروري او مروجي ساتني څخه برخه مند شي توقيف کيږي، چې په دې توګه ډيرتوقيفونه پخپل سري کيږي.د دفاعي طرزالعملونو يو مهم هغه چې بايد د يوې نيوني د قونونيت په اړه چټکه او نوبتي څيړنه د يوې محکمې د لارې وسي، د افغانستان په قوانينوکي ځای نلري او نه هم د يو نيول سوی کس د نيوني د نه قانونيت په اړه د اعتراض د حق قانون سته. په دې ډول هغه خپلسري نيوني چې مخنيوی يې شونی و اجازه ورکړل سوي او ډير وخت دغه نيوني د يوه اوږده مهال لپاره وي

نورې مروجې ساتني چې موجود دي، لکه د خپل ځان پر ضد شاهدی نه ورکول او وکيل مدافع ته د لاس رسی حق دی درناوی نه دی شوی. د دفاعي سلاکار نه منل يا نشتوالي په ځانګړې توګه د دفاعي سلاکار ترلاسه کول يا شتون يوه ستونځه ده، او د دفاعي سلاکار برابرول د څارني يو حياتي ميکانيزم دی کوم چې د ډيرو پخپل سري توقيفونو مخنوی کوي او نورې ناوړه استفادې کموي. په څرګند ډول، د وخت محدوديت د توقيف څخه د مخه محاکمي لپاره، کوم چې د محاکمي حق پرته له ځنډ څخه تضمينوي يا بايد پريښودل شي، په منظم ډول نه رعايت کيږي، چې په پايله کې يو شمير زيات توقيفونه پخپل سري توګه ترسره کيږي.

په عمومي توګه، يوناما دې پايلې ته ورسيد چې دغه ډول توقيفونه په بنسټيزه توګه پنځو مهمو عواملو ته منسوبيږي – همدارنګه نور عوامل لکه منابع او مسلکي وړتيا هم په دې کې مهم رول لوبوي.

لومړي، په افغانستان کې د عدالت سياليزه اصول شته – لکه د عدالت رسمي سيستم، د عدالت غير رسمي سيستم، او فرهنګي او مذهبي

دودونه. دغه سیالیزه اصول د احتمالي جنایت سبب ګرځي کوم چې د جنایي عدالت سیستم تر اغیزې لاندې راولي او دا په خپل وار سره د توقیف او د مروجو ساتنو د کار په هکله بیلابیلي پوهي رامنځته کوي او چارواکي تر نفوذ لاندې راولي ترڅو ځیني کسان توقیف کړي. دغه سیالیزه اصول د دفاعي سلاکار په وړاندې عمومي دښمني ته لمن وهي او د ښځو په اړه د عدالت د بیلابیلو معیارونو د رامنځته کیدو سبب ګرځي.

دویم، د افغانستان حقوقي او برابرونکي چوکاټونه نا کافي دي او د چارواکو لپاره مهم حقونه یا لارښوونه نه شاملوي. دریم، د افغانستان د عدالت رسمي سیستم لا تر اوسه د پوهې، ظرفیت او وسائلو په برخه کې د مخ پر ودې مؤسساتو په توګه سیستماتیک کمزورتیا رامنځته کوي کوم چې د یو شمیر پخپل سري توقیفونو سبب ګرځي. څلورم، د مجازاتو معافیت، اداري فساد او د څارني کمزوري میکانیزمونه په ناسمه توګه د پخپل سري توقیفونو کړو وړو ته ادامه ورکوي. پنځم، د زده کړې او د ظرفیت د ودې پروګرامونه نا کافي دي چې نه شي کولای د افغانانو د عدلي پوهې او د عدالت په رسمي سیستم کې د لازمه معیارونو تر منځ اصولي نیمګړتیاوې لیرې کړي.
دغه پایلې او تحلیلونه د ښکیلو ډلو د یو لړ پراخ بنسټه سلا مشورو سره د یو لړ سپارښتنو بنسټ جوړوي چې څرنګه پخپل سري توقیفونه باید اداره شي. دغه سپارښتني په بله برخه کې طرحه کیږي.

سپارښتنې

دا لاندې سپارښتنې د خپل سرې توقیفونو د مبارزې لپاره نورځانګړې وړاندیزونه وړاندې کوي. د ANDS د ملی عدالت دسکتور ستراتیژۍ او د ملی عدالت د پروګرام د خپریدو په رڼا کې، د سپارښتنو ځانګړې او اړونده برخې توضیح کیږي.

لومړی سپارښتنه

سمدلاسه د حقوقی چوکات نوي کول ترڅو په بشپړه توګه د حقونو قانونی ساتنه ډاډه شي.

سپارښتنه کیږی چې د عدلیې وزارت، د کورنیو چارو وزارت، ستره محکمه او پارلمان د نړیوالو موسسو په مرسته سمدلاسه د حقوقی چوکات نوی کول پیل کړي – په شمول د جزا قانون او د لنډمهاله جنایی کړنلاری قانون - ترڅو هغه نیمګړتیاوې چې په دغه راپور کې ټاکل شوی دی د ملی عدالت د سکتور د ستراتیژی د دویم هدف د ترلاسه کولو د زیارونو د یوې برخې په توګه پوره او ډاډه شي. په ځانګړې توګه، د جنایی طرزالعملی قانون د مسودې د جوړولو کمیټه چې مشری یی د UNODC او JSSP په غاړه ده، د عدلیې وزارت د تقنین ریاست او پارلمان باید دا لاندې تجدیدونو ته لومړیتوب ورکړي:

<u>د محاکمې څخه مخکې د توقیف په اړوند د قانونیت پریکړه: کړنلاره</u>

- توقیف پورې اړونده پریکړې باید د څارنوال څخه قضایی سیستم ته انتقال ومومي.
- جنایی پورې اړونده د توقیف قانونیت باید د محکمې له خوا وروسته د دریو ورځو نیونې یا توقیف څخه تجدید شي.
- د محبوس حق ته باید درناوی وشی ترڅو په محکمه کې د توقیف په وړاندې وننګوی او فیصله پرته د ځنډ څخه ترلاسه کړي. د دغه اصل د یوې برخې په توګه، د جنایی کړنلارې د قانون مسوده باید دا غوښتنه وکړي چې محبوسینو ته سمدلاسه د هغو تورونو ، موضوعاتو او جرمونو په هکله خبر ورکړی کوم چې د دوی په مقابل کې بیان او دوسیه شوی وي.
- د توقیف د قانونیت دوره ای تجدید باید مخکې د محاکمې د مودې څخه د محکمې له خوا وغوښتل شي (د بیلګې په توګه په هره میاشت کې یو ځلې)
- محکمې ته باید روښانه واک ورکړل شي چې د محاکمې څخه مخکی په هر پړاو کې محبوس خوشې کړې که چیرته جوته شی چې توقیف قانونی او معقول نه دی
- د محاکمې څخه د مخه د وخت حدود باید تعدیل شي ترڅو په معقوله وخت اود محبوسینو د حقوقو سره سم د عملیاتی تعادل په ترڅ کې ډیرې ښې محاکمې ډاډه او محبوسین د ډیر کم ممکنه وخت لپاره توقیف شی.

د دغه نیمګړتیاو د پوره کولو لپاره لازمه ده چې په عمومي توګه د جنایی کړنلارې په قانون کې، د بندیخانو او توقیفونو د مرکز په قانون کې، د محکمو په تشکیلاتی جوړښت کې او د پولیسو په قانون کې تجدیدونه شامل شی.

<u>د محاکمې څخه مخکې د توقیف په اړوند د قانونیت پریکړه: اساسي</u>

- په روښانه توګه د هغو دلایلو لست په تفصیل سره توضیح کول کوم چې شکمن یا تورن کس ښایی د هغه له امله د محاکمې څخه مخکې توقیف شی او دا خبره باید ډاډه شی چې نوموړی دلایل د بی ګناهې او ازادی په اړوند د اساسی قانون د تضمین او نړیوالو معیارونو سره سم وی. په ځانګړې توګه د ICPC د څلورمې مادې تجدید باید ډاډه شی څکه داسی ښکاری چې دغه ماده توقیف ته د جبری معلوماتو اخیستلو په موخه اجازه ورکوی.
- د CPC په نوې مسوده کې د ضمانت په مقرراتو باندې بیا کتنه ترڅو د احتمالی بیګناهی د ICCPR د ۹ (۳) مادې سره سمون ولری او مالی تضمین تقویه کړی او همدارنګه نورې هغه سپارښتنې تطبیق کړی کوم چې د نړیوالو میعارونو اوملی قانون سره سم د UNODC د حبس د بلې چارې د تطبیق د څانګې له خوا بیان شوی دی.

- د محکمـو لپــاره د مقرراتــو زیاتول تر څو د محاکمې څخه دمخه پړاو کې مالي ضمانت او نورې چارې د توقیف په بدل کې په نظر کې ونیسی (د UNODC د راپور سپارښتونو ته مراجعه وکړی)

د خپل سرې او ناقانونه توقیف د مخنیوی لپاره نور تجدیدونه

- د جنایي کړنلارې د قانون په مسوده کې یوه داسې مقرره شاملول چې یوکس خپل په وړاندې باید شاهدی ورنکړای شی کوم چې د هغه د چپتیا او یا چپه خوله پاتې کیدو حق زیات شی.
- د جنایي کړنلارې د قانون په مسوده کې، د پولیسو په قانون کې، او نورو اړونده قوانینو کې د مقرراتو زیاتول تر څو په روښانه توګه د داسې توقیف مخنیوی وکړی کوم چې د جبری معلوماتو د اخیستلو بر بنسټ ترسره کیږي.
- د حقوقــو لــه پلــوه د جنایي کړنلارې د قانون په مســوده کې د داســې مقرراتو پیاوړې کول کوم چې محبــوس دا حق ولری چې د پوښــتنو، اوریدلو او نورو تحقیقاتو لکه د پولیس ، د څارنوالانو، او قاضیانو په الزاماتو کې دفاعی ســلاکار حضور ولری ترڅو محبوس ته د پوښتنو / اجرااتو د پیل په مهال خبر ورکړي.

د خپل سرې او ناقانونه توقیف تشخیصول او اصلاح کول (د محاکمې څخه د مخه او د محکومیت څخه وروسته)

- د نړیوالو میعارونو ، ملی قانون او د UNODC د حبس د بلی چارې د تطبیق ځانګې د سپارښتنو سره سم د حبس د بلي چارې د پیدا کولو لپاره د مقرراتو څېړل او پیاوړې کول.
- د محبوسینو د خوشې کولو د حق به اړوند په قانون کې د لا روښانه، غښتلي او ځانګړې مقرراتو یوځای کول که چیرته (الف) داسې شواهد موجود نه وي چې د توقیف لپاره لار اواره کړي، (ب) د توقیف اړونده کړنلارو په شمول د ټاکلي وخت څخه تیری شوی وي. په ځانګړې توګه دا لاندې اصلاحات باید راوستل شي:
    - o د پولیسو په قانون کې اصلاحات راوستل ترڅو داسې مقررات پکښې شامل شي چې پولیسو ته په روښانه توګه صلاحیت ورکړل شــي چې هغه کســان خوشــې کړي چې په خپله یې توقیف کړي وي که چیرته داسې شواهد پیدا نشي چې د محبوس په هکله بد ګماني تایید کړي.
    - o د جنایي کړنلارې د قانون په مسوده کې د داسې مقرراتو شاملول کوم چې دا ټکي روښانه کړي چې محبوسین باید سمدلاسه خوشې شي که چیرته نوموړي شرایط یعنی د شواهدو نشتوالی رامنځته شي، او
    - o د بندیخانې او د توقیف د مرکزونو د قانون په اړوند د ۲۰ (۴) می مادې توضیح کول تر څو عدلیې وزارت محبوس خوشې کړي کله چې د توقیف څخه د مخه محاکمې د وخت د حد څخه ســرغړونه وشــي، وروســته له دې چې په ســم وخت ســره محکمو، لوی څارنوالۍ او دفاعي سلا کار ته خبر ورکړل شوي وي.
- په قانون کې باید په روښانه توګه بیان شي چې کومه موسسه ، او د کومې کړنلارې په واسطه پخپل سرې توقیفونه حل او فصل کړې، په شمول د دې ټکي چې څنګه د محکمې د امر په اساس د محبوس خوشې کول کوم چې په مروجه توګه په نظر کې نه نیول کیږي.
- د هرې موسسې (د کورنیو چارو وزارت، د عدلیې وزارت، لوی څارنوالۍ، محکمه) نه باید غوښتنه وشي چې د یو داخلي نظارت میکانیزم رامنځته کړي کوم چې داسې صلاحیت ولري چې د خپل سرې توقیفونو د مخنیوي او اصلاح لپاره لازمه اجراات ترسره کړي، په شمول د داسې معلوماتو برابرول چې د هغه په ترڅ کې به جنایي تحقیقات ترسره شي. د داخلي نظارت د میکانیزمونو کلنی عامه راپور باید پارلمان ته وسپارل شي.
- په اړونده قوانینو کې د مقرراتو زیاتول کوم چې داسې کسان خوندي کړي چې په خپل سر توقیفونه یې تشخیص کړی او د قانون له مخې یې پخپل سر توقیفیان هیله کړی او په قانوني توګه پخپل سرې توقیف شوي بندیان د ځوروني او بې اساسه اجرااتو څخه خلاصون په موخه هیله کړی.

د جنایي عملونو په اړوند مقررات

- خپل سرې توقیف د جنایي عمل په توګه تعریفول،
- د جزا په قانون او نورو اړونده قوانینو کې د جنسی تیری جنایت او بشري قاچاق د جنایتکاره د مرتکبینو په توګه باید تعریف شي نه د قربانیانو په توګه

دویمه سپارښتنه

د نظارت او حساب ورکوني توضیح او پیاوړي کول

د مؤسساتو ترمنځ د نظارت میکانیزمونه

- کابینه او ستره محکمه باید د مؤسساتو ترمنځ د نظارت میکانیزم رامنځته کړي تر څو د زیاتي مودې د خپل سري توقیفونو داسې قضیې حل او فصل کړي کوم چې تر اوسه د ولسوالی او ولایت په کچه نه دي حل شوي.
  د دغه کار د اجرا څخه مخکې، دا سپارښتنه کیږي چې:
  - o کابینه به د سترې محکمې په سلا د بندیخانو او د ولسوالی او ولایت په کچه د هغو کمیټو په هکله د عالي شورا قیمومیت، هدف او صلاحیت توضیح کړي کوم چې د عدلیې د وزارت د توقیف د مرکزونو په اداره باندې څارنه کوي، او دا ټولې کمیټې د توقیف د مرکزونو او بندیخانو د قوانینو په ترڅ کې رامنځته شوي دي. په ځانګړې توګه دا ټکې باید جوت شي چې آیا دغه میکانیزمونه کولای شي چې پخپل سري توقیف شوي بندیان تشخیص کړي اویا یې خوشې کړي.
  - o د کورنیو چارو د وزارت په بندیخانو کې د خپل سري توقیفونو د هغو قضیو د حل لپاره چې باید بندیان د عدلیې وزارت بندیخانو ته انتقال شي، د عدلیې وزارت، د کورنیو چارو وزارت او لوی څارنوالی باید د نوموړو قضیو د حل لپاره صلاحیت او پروسه توضیح کړي.
- تر هغه وخته پورې چې نوموړی صلاحیت او پروسه توضیح کیږي او د ادارو ترمنځ د نظارت لازیات دایمی میکانیزم رامنځته کیږي، نو
  - o د عدلیې وزارت، لوی څارنوالی، او د کورنیو چارو وزارت باید په ټینګه تشویق شي چې سمدلاسه او په ګډه توګه د توقیف د ټولو مرکزونو، څارنوالانو او پولیسو څخه په هر ولایت کې غوښتنه وکړي چې یو غښتلی وضعي راپور دې د ټولو بندیانو او محبوسینو په هکله کوم چې د کورنیو چارو د وزارت او د عدلیې د وزرات په بندیخانو کې بندیان دي د یوې میاشتې په موده کې جوړ کړي، او کله چې ممکنه شوه مناسبه اصلاحاتي اجراات دې تر سره کړي.
    - ▪ په دغو راپورنو کې باید ټول باالقوه پخپل سري توقیفونه ذکر شي او تعقیبی اجراات یا د خنډونو لیری کول باید ذکر شي.
    - ▪ راپور باید د عدلیې وزارت د محبس رئیس ته ، د کورنیو چارو د وزارت د بشري حقونو رئیس ته او د لوی څارنوال مرسیتال ته د څارنې او مناسبه مؤخذ په توګه د اجراآتو لپاره وسپارل شي.
    - ▪ د وضعیت پیاوړی راپور باید په هرو دریو میاشتو کې وسپارل شي تر هغه وخته پورې چې یو بل میکانیزم رامنځته کیږي.
  - o ستره محکمه باید په ټینګه و هڅول شي چې د ولسوالی او ولایت محکمو څخه غوښتنه وکړي چې د یوې میاشتې په موده کې داسې قضیې وټاکي چې د قانوني وخت د حد څخه زیاتې ځنډیدلې وي، او همدارنګه وروستني راپورونه دې په هرو دریو میاشتو کې وسپاري. همدارنګه ستره محکمه باید د اړونده محکمې په شمول د سترې محکمې څخه غوښتنه وکړي چې د حقوقي دعوا د ثبتولو په دفتر کې دغو قضیو او هغو قضیو ته لومړیتوب ورکړي کوم چې د وضعیت په پیاوړي راپور کې ټاکل شوي دي. همدارنګه سپارښتنه کیږي چې ستره محکمه د مراجعینو صورت حساب جوړ کړي او د هغه سره سم دې قضیو ته لومړیتوب ورکړي.

د داخلي نظارت د پیاوړي کولو میکانیزمونه

- په ټینګه سپارښتنه کیږي چې هره موسسه (د کورنیو چارو وزارت، د عدلیې وزارت، لوی څارنوالی، ستره محکمه) باید د نظارت داخلي میکانیزمونه کوم چې جوړ شوي ارزیابي کړي او همدارنګه د هغوی اغیزناکتوب د خپل سري توقیفونو د ټاکنې، حل او فصل او مخنیوي په هکله د ۲۰۰۹م کال د مئ د میاشتو پورې و ارزوي، او د دغو ارزونو پر بنسټ د ۲۰۰۹م کال د جولای د میاشتې پورې دې یو داسې پلان رامنځته کړي کوم چې دغه میکانیزمونه پیاوړي کړي. په ځانګړې توګه، سپارښتنه کیږي چې د کورنیو چارو د وزارت د بشري حقونو افسران او د لوی څآرنوالی د څارنې څارنوالان او د سترې محکمې د نظارت ظرفیت باید ازمایښت شي.

- د کورنیو چارو وزارت، د عدلیې وزارت،او لوی څارنوالی باید په ټینګه خپلواړوندو د څارنې د توقیف داخلي میکانیزمونو(د بشري حقونو افسران، د توقیف د مرکز رئیسان، او د څارنې څارنوالانو ته دنده ورکړي چې په ترتیب سره د څارنې او راپور ورکولو دوره د قانونی وخت او د محدودیت او تنګوالی په نظر کی نیولو سره دې لږ تر لږه تر دوو اونیو پورې زیاته کړی.
- لکه څنګه چې په NJSS کې یادونه وشوه، سپارښتنه کیږي چې اخلاقي قوانین او مسلکي معیارونه باید رامنځته او د کورنیو چارو په وزارت، د عدلیې په وزارت، په لویه څارنوالی او په قضایي سیستم کې دې پیاوړي شي.

دریمه سپارښتنه

د ولسوالی، ولایت او ملت په کچه په ټولو مؤسساتو کې د همغږۍ د ښه والي لپاره کارکول

- په ټینګه سپارښتنه کیږي چې د توقیف د مسائلو په اړوند د ولسوالی، ولایت او ملت په کچه د همغږۍ لپاره، ستره محکمه، د کورنیو چارو وزارت، د عدلیې وزارت د بندیخانو او د توقیف د مرکزونو رئیسان،او لوی څارنوالی دې د عملیاتو په یوې معیاري کړنلارې باندې ترکومه ځایه چې ممکنه وي موافقه وکړي. په کړنلاره کې باید د مؤسساتو ترمنځ د دوسیو د انتقال په هکله پروتوکولونه شامل وي ، اجراات باید وشي کله چې دوسیه نامکمله وي یا ورکه وي، او څارنه دې په کړنلاره کې شامله وي کله چې د وخت د حدودو څخه تیری کیږي.
- هڅه باید وشي چې پروژې باید په NJP کې شاملې شي کوم چې په نظر کې نیول کیږي چې د معلوماتو د اداري سیستم باید اصلاح کړي او وکړای شي چې د ولسوالی، ولایت او ملت په کچه پرته د ځنډ څخه د افغاني اړونده مؤسساتو له خوا پلې شي او په بشپړه توګه د کومکی ټولنه او ملګرو ملتونو له خوا باید تمویل شي. په دغه کارکې د قضې د اداري د سیستم د مسئولیت ټاکنه شاملیږي کوم چې اوس مهال د متحده ایالاتو د دولتي دیپارتمنت لپاره دعدالت د سکتور د مرستې پروګرام او د سکتور مرستندویه پروګرام یې ازمیښت کوي
- د کورنیو چارو وزارت او د عدلیې وزارت باید د نړیوالو تمویل کوونکو او مشورتي مرستې څخه په ټینګه د ګډ صلاحیت څارنیزه میکانیزمونه د رامنځته کیدو په موخه خپل فعالیت شروع کړي.

څلورمه سپارښتنه

د زده کړې او د ظرفیت د ودې د نوښتونو تعدیلول ترڅو د عدالت بیلابیل اصول او د لا ښو وسیلو د رامنځته کولو لپاره اړتیا په نظرکې ونیول شي.

په ټینګه سپارښتنه کیږي چې د پولیسو، څارنوالی او قضایي سیستم زده کړه او د ظرفیت د ودې پروګرام دې د نړیوالو تطبیق کوونکو موسسو لکه JSSP, CSSP, UNODC, EUPOL له خوا پلې شي، او افغاني موسسات لکه د افغانستان د بشري حقونو خپلواکه کمیسیون (AIHRC) یا دولتي موسسې په خپله باید زیاتې او تر پلان لاندې ونیول شي ترڅو چاروکي د نورو مسائلو تر څنګ ښه پوهه ترلاسه کړي:

- د عدالت اصول د رسمي عدالت سیستم او دهغوی متناسبوالی د غیر رسمي عدالت سره
- د توقیف رول او دنده او هغه حقوق کوم چې هغوی د درناوي او ساتنې په اړه مسؤولیت لری.
- د دفاعي سلاکار رول او دنده
- د قانون سره سم د ښځو د مساویانه حقوقو ساتنه او د چارواکو ژمنې د دغه حق د ساتنې لپاره او دکورنیوچارو د وزارت د کورنۍ د غبرګون د څانګو او د ښځو د چارو د وزارت رول په محلي کچه.
- د توقیف په اړوند دنده او د مروجو حقوقو محتویات
- د توقیف لپاره د نور تحقیقاتو او پوښتنو تخنیکونه،

- د خپل سري توقیف تعریف، او موجوده علاجونه
- د همغږۍ په هکله د عملیاتو معیاری کړنلارې (SOPs) او د قانون تطبیق،
- د داخلي نظارت میکانیزمونه

د بشـري حقونو دغه عملي برخې باید په معیاری لحاظ د پولیس، څارنوالانو، قاضیانو او د توقیف د کارکوونکو په پرمخ تللي زده کړه کې لازیات ښکاره شي.

د حقوقو فاکولتې په ټینګه باید وهڅول شي چې دغه مضمونونه په حقوقی تعلیم او روزنه کې یوځای کړي. همدارنګه، د حقوقو فاکولتې باید د توقیف او د توقیفیانو د حقوقو تعلیم او زده کړه منسجمه کړي.

د قانون مرسـتندویه پروګرامونه باید د عدالت د سـکتور د مرسـتي د پروګرامونو سـره کاروکړي تر څو د قانون جوړونکو او د هغوی د هغو کارکوونکو لپاره زده کړه رامنځته کړي کوم چې د مشـرانو جرګه او ولسـي جرګه په مربوطه کمیټیو کې کارکوي. د زده کړې پروګرام باید دغه مضمونونه تر پوشـش لاندی ونیسـی خو باید داسـې اصلاحات پکښې راوستل شي چې د قانون جوړولو مقررات او د پارلمان نظارتي مسئولیتونه هم پکښې شامل شي.

پنځمه سپارښتنه

د عامه خلکو، بندیانو او توقیفیانو لپاره د توقیف د اړونده حقوقو په هکله په ملي کچه د پوهې د زیاتوالې کمپاین پیلول

په ټینګه سپارښـتنه کیږي چې د عامه پوهاوی ملي کمپاین چې په NJSS کې تری غوښـتنه شـوی د توقیف د حقوقو په اړوند د اوسـنیو توقیفیانو، محبوسـینو او عامه خلکو لپاره کمپاین شـامل شي. د کورنیو چارو وزارت، د عدلیې وزارت، لوی څارنوالی او ستره محکمه د افغانستان د بشري حقونو خپلواکه کمیسیون (AIHRC) او د نورو مؤسساتو په همکاری باید د دغه کمپاین څخه ملاتړو کړي.

د پوهې د زیاتوالې وسیلې لکه د عدلیې د وزارت رساله د ښځینه محبوسینو د حقوقو په هکله کوم چې د UNODC او UNIFEM له خوا تمویلیږي باید په ټینګه حمایه او وده ومومي. د پولیس ماموریتونه، د توقیف مرکزونه او د څارنوال دفترونه باید لاسي او نمایشي معلوماتی مواد ولری.

شپږمه سپارښتنه

د دفاعي سلاکارانو تعلیم او زده کړې حمایه او وده ورکول، د حقوقي مرستې ملي پلان او د حقوق دانانو روزل او تشکیل په هغو ولسوالیو او ولایاتو کې چې ورته اړتیا لري.

په ټینګه سپارښتنه کیږي چې د عدلیې وزارت د حقوقي مرستې څانګه دی د ملی حقوقی مرستې یو سیستم رامنځته کړي لکه څنګه چې د NJSS او NJP تر قیادت لاندې غوښتل شوي دي.

- حقوقي مرسـتیالان: د عدلیې وزارت د حقوقي مرسـتې د څانګې، د خپلواکه مدافع وکیلانو د ټولنې او د عدالت د سـکتور د تمویل کوونکو لپاره د حقوقی مشاور سیستم باید په افغانستان کې لومړیتوب ولري. دا لاندې چارې باید په ټینګه وهڅول شي:
  - o نوي مقررات چې حقوقي مرستیالان د افغانستان په حقوقي سیستم کې رامنځته کوي باید د سیاسي او مالي له پلوه د افغانستان د دولت او د تمویل کوونکو هیوادونو له خوا یې ملاتړ وشي.
  - o د عدلیـې وزارت د خپلواکـه مدافـع وکیلانو د ټولنې په همکارۍ او د تمویل کوونکو په مرسـته، بایـد یو پروګرام رامنځته

کړي زده کړه چټکه کړي او حقوقي مشاوران په هر ولايت کي توظيف کړي، او کله چي ممکنه شي د ولسواليو مرکزونو ته دې هم وګماري. حقوقي مشـاورانو ته بايد دسـتور ورکړل شـي چي محبوسينو او د هغو کورنيو ته د هغوی د حقوقو او جنايي کړنلارې په هکله سـلا مشـورې برابرې کړي. (يوازې د مدافع د قانون تر قيادت لاندې يومدافع سـلاکار يا نږدې خپلوان کولای شـي چي د محبوس څخه اسـتازيتوب وکړي). هغو سـاحوته چي پکي د مرستي حقوقي موسسې کار نکوي بايد لومړيتوب ورکړل شي

- د مدافع سـلاکارانو شـمير او د حقوقي مرسـتو زياتول. هغه زيارونه چي د هغه په ترڅ کي د مدافع سلاکارانو شمير زياتيږي بايد لومړيتوب ورکړل شي.
    - o د خپلواکه مدافع وکيلانو ټولنه بايد په جدي توګه خپل مقررات پلې کړي کوم چي د هغه په ترڅ کي راجستر شوی د دعوا وکيلان بايد لږ تر لږه به هر کال کي د حقوقي مرستي دوه قضيي حل او فصل کړي.
    - o د عدليي وزارت د حقوقي مرسـتي څانګې بايد تشـويق کوونکی امتياز د هغو خلکو لپاره طرحه کړي کوم چي غواړي د مدافع سـلا کاران شـي، په ځانګړې توګه په ليرې پرتو سـيمو کې. تمويل کوونکی هيوادونه بايد دغه ډول اجراات حمايه کړي.

اوومه سپارښتنه

د نوښتونو د تطبيق لپاره د لازمه بودجې او نورو منابعو بيلول

تمويـل کوونکـی هيوادونـه بايد په ټينګه دې ټکي ته اړشـی چي د NJSS او NJP تر قيادت لاندې ژمنـه وکړي چي د توقيف اړونده نوښتونو لپاره ترکومه ځايه چي ممکنه وی مالي وجهې ژرترژره برابرې کړي. همدارنګه، پارلمان او د ماليي وزارت بايد دا خبره ډاډه کړي کله چي مالي وجهې ترلاسه شوې هغه بايد په سم وخت سره تخصيص او تأديه شي.

د دې لپاره چي د افغانسـتان حکومت او قضايی سيسـتم په برياليتوب سـره د خپل سري توقيفونو په وړاندې مبارزه پيل کړي او د توقيف د مرکز څخه ګڼه ګونه کمه کړي، نو لازمه ده چي د دې لاندې برخو لپاره مالی وجهې برابرې شي:

- معاشونه او امتيازونه تر څو په کافي شمير سره با کفايته قاضيان، څارنوالان، پوليسان، د توقيف د مرکز چارواکی او د محکمی اداری کارکوونکی پاتې شي.
- د دغو رسمی چارواکو لپاره زده کړه او د ظرفيت وده،
- د عامو بوهاوی ملی کمپاين،
- د نظارت لازمه ميکانيزمونو فعاله کول.

اتمه سپارښتنه

انضباط او د تيری کوونکو سره قانونی دعوا کول

د کورنيو چارو وزارت، د عدليي وزارت، لوی څارنوالي او ستره محکمه بايد په چټکه اومناسبه توګه رسمي چارواکي په ټولو کچو کي او هـر هغـه کس کنترول کړي کوم چي د بنديانـو حقوقو، د وخت قانونی حدودو او نورو مقرراتو او حقوقي معيارونوته درناوی نکوي. په دغه انضباط کي قانوني دعوا شـامليږي کله چي د جنايي مقرراتو څخه تيری وشـي. همدارنګه يو محرمانه ميکانيزم هم بايد رامنځته شی کوم چي د هغه په ترڅ کي څارنوالان، قاضيان، مدافع وکيلان، د محبوسينو خپلوان يا نور افراد وکړای شي چي د ممکنه خپل سري توقيفونو د قضيو راپور په محرمانه توګه ورکړي ترڅو دغه وړ ادعاګاني په مناسبه طريقي سره وڅيړل شی.

۱ـ عمومي توضیحات

أ. پیژندګلوي

- *د کلي د مشر د وژنې په اړوند پولیس د محمد په زوی باندې شکمن شو. پولیسانو محمد توقیف کړ ځکه پولیسانو د هغه زوی ونه موند.*
- *په ۲۰۰۰ م کال کې، یو سړی د وژنې په پیښه کې تورن او په درې کاله بند باندې محکوم شو. هیڅوک د هغه د قضیې دوسیه نه شي پیدا کولای ځکه هغه پنځه کاله په بندیخانه کې محبوس دی وروسته له دې چې د هغه د جزا دوره پای ته ورسیده*
- *یوه نجلۍ د اکا د زوی سره په زنا باندې تورنه شوه. هغه دوه میاشتې مخکې توقیف شوه خو څارنوال لا تر اوسه د هغې د جرم فیصله نه ده صادره کړې. د څارنوال ضرب الاجل د جرم د فیصله کولو او دوسیه کولو لپاره یو میاشت مخکې پوره شو. نجلۍ لا تر اوسه په توقیف کې پاتې ده.*
- *یو سړی د والي سره مخالف و. والي د ولایت په امنیه قومندان باندې امر وکړ چه هغه د پولیسو په بندیخانه کې کوټه قلفې کړي ترڅو والي هغه لوست وروښیي.*

دا هغه مثالونه دي چې افغانان پخبل سري توګه بندیان کیږي. همدارنګه دغه توقیفونه او نیونې:

أ. با اعتباره قانوني بنسټ نلري،

ب. دغه توقیفونه د دې لپاره ترسره کیږي چې محبوس د خپلو هغو اساسي حقوقوڅخه تیر شي کوم چې د افغانستان د اساسي قانون یا د نړیوال قانو ن له خوا تضمین شوي دي، یا

ج. په داسې طریقې سره رامنځته کیږي چې د تضمین ضروري کړنلاره نه رعایت کیږي له دې امله نیونه او توقیف پخپل غیرقانوني شکل اختیارکړي که څه هم په اصل[1] کې قانوني وي

د افغانستان اساسي قانون د قدرت[2] څخه دغه ډول ناوړه استفاده منع کړې ده. دغه قانون هغه وخت توقیف ته اجازه ورکوي چې توقیف د قانون سره سم، لازمي او معقوله وي او کله چې د ټولو معیاري بهیرونو څخه پیروي وشي.

دغه اساسي قوانین او معیارونه لازمي دي ځکه د یو فرد توقیفول یو تیری کوونکی عمل او په باالقوه توګه یو له ضرر رناکه قدرتونو څخه دی چې د افغانستان دولت یې په واک کې لري.

هر ډول توقیف د دولت له خوا د محبوس ژوند په اغیزناکه توګه د مشکل سره مخ کوي او د محبوس کورنۍ ته ستونځه رامنځته کوي. د هر شخص توقیفول د دې سبب ګرځي چې د یو شمیر حقوقو څخه محروم شي، لکه د کورنۍ د ژوند حقوق، او د معیشت لاسته راوړل (په کوم باندې چې ښایي دکورنۍ غړي متکي وي). په ډیرو حالاتو کې توقیف هم د، توقیفیانو محبوسین او احتمالاً د هغوی کورنۍ د ناروغیو او نورو روغتیایي ستونځو[3] سره مخ کوي.

د خپل سري توقیف د مخنیوي اړتیا

کله چه دولت په خپل سري توګه خلک توقیفوی نو دا یوه لویه اندیښنه ده. پخپل سري توقیفونه محبوسین د حیثیت او د عدالت د ترلاسه کولو څخه محروموي. په ډیرو حالاتو کې پخپل سري توقیفونه د دې سبب ګرځي چې د نورو حقوقو څخه تیری وشي، لکه د تحقیر، د سپکاوي سلوک یا د شکنجې منع کول حق او د جبری ورکیدو رامنځته کیدنه (کله چې ځینې کسان په لوی لاس ورکیږي په داسې حال کې د حکومت په توقیف کې وي). برسیره پردې، پخپل سري توقیفونه کیدای شي چې د دې سبب وګرځي چې د محبوس د کورنۍ د حقوقو څخه تیری وشي کله چې نوموړې کورنۍ ته مخنیونکی اقتصادي یا ټولنیزې ستونځې د دغه راز توقیفونو له امله رامنځته شي.

پخپل سري توقیفونه په افغانستان کې ادامه لري

له بده مرغه، په افغانستان کې پخپل سري توقیفونه په خواشینونکی نظم سره د ولسوالۍ، ولایت او مرکز په کچه ترسره کیږي. داسې قضیې په کوم کې چې پولیسو، څارنوالانو، محکمو او د توقیف مرکزونو پخپل سري توګه افراد توقیف کړي دي په اندیښنمنه توګه ډیر زیات تشخیص شوي دي. په افغانستان کې، پخپل سري توقیفونه د یوې جغرافیایي سیمې یا د جنایي تور د ډول په اساس نه جلاکیږي او نه دغه ډول توقیفونه د جنایي مسائلو په اړوند رامنځته کیږي.

په افغانستان کې ډیر پخپل سر توقیفونه په قسمي توګه د حقوقي او مقرراتي چوکاټ او د مؤسساتي لاربنوني او نظارت کمزورتیا ته منسوبیږي. ځیني توقیفونه د قانون څخه د سترګې پټولو یا د ګناه د ګمان له امله ترسره کیږي. ځینې پخپل سر توقیفونه د مروجو ساتنو د نشتوالي له امله رامنځته کیږي، په داسې حال کې چې نور یې د قدرت څخه د ناوړه استفادې له امله ترسره کیږي. لاتر اوسه هم یو شمیر پخپل سري توقیفونه د توقیف د چاروکو

د قانون اوکړنلارو څخه د غلط تصور یا غلط تفاهم په پایله کې ترسره کیږي.

د پخیل سري توقیفونو په وړاندې د مبارزې زیارونه په عمومي توګه تر اوسه پورې اغیزناکه نه دي.

سره لدې چې د خپل سري توقیفونو په وړاندې د مبارزې د زیارونو لکه ښوونه او روزنه، مقررات، د پولیس ریفورم، او د اداري فساد پر ضد کمپاینونه جریان لرې، خو لاتر اوسه هم په خپل سري توقیفونه ادامه لري.

په اغیزناکه توګه د خپل سري توقیفونو په وړاندې په مبارزه کې کمزورتیا د دې سبب ګرځي چې د افغانانو ډاډ د حکومت په وړاندې کم شي او هغه زیارونه زیانمن کیږي کوم چې د هغه په ترڅ کې د قانون حاکمیت، د ښې اداري پراختیا او د بشري حقوقو ساتنه رامینځ ته کوی. همدارنګه دغه کمزورتیا د افغانستان د توقیف په سیستم کې ګڼه ګونه زیاتوي او فزیکي فشارونو او محدوده منابع د بندیانو حیثیت او عدالت ته دهغوی لاس رسیدنه لا زیات د خطر سره مخ کړیده.

له دې امله، غښتلو اقداماتو ته اړتیا شته تر څو د خپل سري توقیفونو په وړاندې مبارزه وشي.

د خپل سري توقیفونو په وړاندې د مبارزې لپاره د اغیزناکه اقداماتو د رامنځته کولو ژمني

د افغانستان دولت په هغه ضرورت باندې پوهیږي چې باید د خپل سري توقیفونو په وړاندې مبارزه وشي په دواړولکه. د افغانستان دملي پراختیا په ستراتیژۍ کې او د افغانستان په تړون کې، د افغانستان دولت د خپل سري توقیف[۴] په وړاندې د مبارزې لپاره د حقیقي پرمختګ غوښتنه کړې ده. د افغانستان په تړون کې، د افغانستان دولت ژمنه کړې ده چې د ۲۰۱۰م کاله پورې به سم اصلاحی اقدامات خپل کړی چه د خپل سري توقیف[۵] د مختیوی لپاره طرح شوی دی. د ANDS د ملي عدالت د سکتور ستراتیژي (NJSS) او د ملي عدالت پروګرام څو اړخیزه ستراتیژي طرحه کړي ده ترڅو د عدالت با کیفیته خدمتونو ته لاس رسیدنه اصلاح کړي او د ۲۰۱۲ م کاله پورې خپل سري توقیفونه کم شي. ملګري ملتونه مسئولیت لري چې د افغانستان د دولت سره د دغو اقداماتو[۶] په پراختیا کې مرسته وکړي او د هغوی اغیزناکتوب[۷] وڅاري.

ب. د راپور هدف

د خپل سري توقیف د ستونځې د اوارولو لپاره د افغانستان د دولت د ژمنو په نظر کې نیولو سره، د یوناما د بشري حقوقو څانګه دغه راپور د یوې وسیلې په توګه تیار کړ تر څو د افغانستان د دولت، د قضایي سیستم او دهغوي د شریکانو همکارو موسسو سره مرسته وکړي چې داسي پالیسی، قوانین، مقررات او عملیاتي کړنلاري غوره کړي چې د هر راز تمرینونو مخنیوی وکړي کوم چې د خپل سري توقیفونو سبب ګرځي. داسي انګیرل کیږي چې د افغانستان دولت، قضایي سیستم او د هغوی همکاران په دې پوهیدلي دي چې د پخپل سري توقیف چټک او منسجم اجراات ته اړتیالری.

ج. د راپور جوړښت او پراختیا

د دغه راپور د تیارولو لپاره د توقیف د ۲۰۰۰ څخه زیاتو قضیو څخه استفاده وشوه کوم چې د یوناما د بشري حقوقو د تیم او د افغانستان د بشري حقوقو د خپلواکه کمیسیون له خوا د ۲۰۰۶م کال د نومبر د میاشتي نه د ۲۰۰۸م کال تر جولای پورې څارنه شویوه. دغه راپور:

۱. د خپل سري توقیفونو هغه اساسي ډولونه بیانوی کوم چې په افغانستان کې پیښیږي،

۲. دا موضوع لټوي چې ولي پخپل سري توقیف ادامه لري (اصلي علتونه)، او د دغه تحلیل پربنسټ،

۳. سپارښتنې وړاندې کوي چې څنګه هڅې بنه والی وموندي تر څو د خپل سري توقیف په وړاندې مبارزه وشي.

دغه راپور د محاکمې څخه د مخه او د محکومیت څخه وروسته د پړاو[۸] په مهال د خپل سري توقیفونو باندې تمرکز کوي کوم چې د ولسوالی او ولایت په کچه د کورنیوچارو د وزارت او د عدلیې وزارت په بندیخانو(په ترتیب سره د پولیس نظارت خانه او د توقیف مرکزونه) کې تر سره کیږي. پاملرنه ددغی برخې د توقیف ته وشوه ځکه چه په افغانستان کی یوه لویه برخه د توقیفونو د کورنیو چارو وزارت او دعدلیې وزارت په بندیخانوپوری اړونده توقیف جوړوی د بیلګې په توګه، د ۲۰۰۸م کال د دسمبر د میاشتي را په دې خوا څه نا څه ۱۲۵۰۰ خلک د ټول افغانستان څخه د عدلیې وزارت په بندیخانو کې ساتل شوي و.

راپور په هغو توقیفونو باندې پلټنه نه کوي کوم چې د ملي امنیت د ریاست له خوا ترسره شوي وي او یا هغوی چې د نړیوال نظامي ځواکونو له خوا نیول شوي وي. په داسي حال کې چې دغه توقیفونه د اندیښنې وړ دي، خو د کورنیو چارو د وزارت او د عدلیې وزارت د توقیفونو[۹] په پرتله د ملي امنیت او نړیوالو ځواکونو پورې اړوند توقیفونه په پراخه پیمانه علنأ راپور ورکړل

شوی دی. برسيره پر دې، د ملي امنيت او نړيوالو ځواکونو پورې اړوند توقيفونه د څارنې لپاره يوه منظم ډيټا تيار نه و ځکه NDS او IMF يوناما او د هغه همکارو موسسو ته اجازه ورنکړه چې پرته د کوم قيد و شرط څخه د بنديخانو څخه ليدنه وکړي.

د. طريقه

دغه راپور د کورنيو چارو وزارت او دعدليي وزارت په بنديخانو کې د توقيف د څارنې او پلټنې په اساس د ۲۰۰۶م کال د نومبر د مياشتي نه د ۲۰۰۸م کال د جولاي تر مياشتې پورې د يوناما د بشري حقوقو د ټيم له خوا د AIHRC په همکاری جوړ شوی دي . په دغه راپور کې ټول خوندي او دلاسريدني وړ ولسوالی شامليږي[10] د کورنيو چارو وزارت، دعدليي وزرات، لوی څارنوالی او د ستري محکمي د مشوري څخه وروسته دغه څارنه او پلټنه رامنځته شوه او په دريو پړاونو کې ترسره شوه.

په لومړي پړاو کې، د ۲۰۰۶م کال د نومبر د مياشتې نه د ۲۰۰۷م کال د مارچ پورې، يوناما او AIHRC په ګډه توګه منسجم شوی د څآرنې پروګرام تر سره شو په کوم کې چې ۱۰۸۹ مصاحبې د محبوسينو سره د ولسوالی او ولايت په کچه د کورنيو چارو وزارت او دعدليي وزرات په بنديخانو[11] کې ترسره شوې. کله چې ممکنه وه، هغه معلومات چې د توقيف د مرکز څخه راټول شوي و د څارنوالانو سره د مصاحبو او د محکمو د دوسيو[21] پلټنې له لارې مقايسه شول. پروګرام د همکارو موسسو لکه د بشري حقوقو د عالي کميشنری دفتر، د نړيوالي پر مختيا او قانون موسسه، د عدالت د سکتور مرستندويه پروژه او نورو متخصيصينو په سلامشوره او مرسته جوړ شو.

په دويم پړاو کې، د ۲۰۰۷م کال د مارچ نه تر سپتمبر پورې، معلومات راټول شول او تحليلونه د ۹۴۳ اضافي قضيو په هکله ترسره شوه کوم چې څارنه يې د يوناما او AIHRC ساحوي او ولايتي دفترونو له خوا د بنديخانو د عادي څارنې او د نورمالو قضيو او اړونده چاراوکو سره د مصاحبو په مهال ترسره شوي وه. د ۲۰۰۷م کال د مارچ نه تر جون پورې هغه ملاحظات چې د يوناما د حقوقي سيستم د ملاحظاتو پروګرام لخوا لوديځ، شمال ختيځ، مرکزي، ختيځ او شمالي سيموکی ترسره کړل، په دغه راپور کې منسجم شويدی. برسيره پر دې، د هغو قضيو پرمختګ چې د څارنې په لومړي پړاو کې ټاکل شوې وې تعقيب او په دويم پړاو کې شاملې شوې .

دريم پړاو ، د ۲۰۰۷م کال د سپتمبر نه د ۲۰۰۸م کال تر جولای پورې، په هغو قضيو باندې تکيه وکړل کوم چې د يوناما دساحوي او ولايتي دفترونو له خوا په ټول افغانستان کې د عادي څارنې په مهال ملاحظه شوي و.

۲- په افغانستان کې د خپل سري توقيف تعريفول

أ. د بشري حقوقو نړيوال قانون

د ملګرو ملتونو د بشـري حقوقو د کميټي سـره سـم، پخپل سري توقيفونه هغه توقيفونه نه دي چې د قانون خلاف وي، بلکه، پخپل سري توقيفونه هغه توقيفونه دي چې د دولت (په دغه قضيه کې د افغانستان دولت) له خوا تر سره کيږي او په هغه کې دغه عناصر لکه نامناسبوالی، بي عدالتي، د وړاندويني او د قانونی[۱۳] پروسه نشتوالی شامليږی

د ملګـرو ملتونـو د پخپـل سـر توقيف کاري ګروپ د خپل سـر توقيف په وسيع ډول داسې تعريفوي چې:

(الف) با اعتباره قانونی بنست نلری،

(ب) د توقيفـی و اساسـی حقوقوڅخه بـد ضمن تيا کوم چې د داخلي قانون يا د نړيوال قانو ن له خوا تضمين شوي دي، ردشی، يا

(ج) پـه داسـې طريقـې سـره رامنځتـه کيږی چـې د تضمين ضـروري کړنلاره نه رعايت کيږي له دې املـه نيونه او توقيف پخپل سـري شـکل اختياروی، که څه هم په اصـل[۱۴] کې قانوني وي

د الف کتګوري

يـو توقيـف هغه وخت په خپل سـری ګڼل کيږي چـې د بيلګې په توګـه، پوليس کوم شـخص دا چې د کوم ټاکلي قـوم وي توقيف کړی وي. داسې مقررات په قانون کې نشته چې د يوه قوم برخي لګيدل جرم وي.

د ب کتګوري

د بيلګـې په توګـه، کله چې څارنوالان پوليس ته امر ورکړي چې کوم شخص يوازې د دې لپاره توقيف کړي چې داسې نظريه بيان يي کړي وی چې د هغوی خوښه نه وي، دا يو پخپل سری توقيف دی. دا ډول توقيـف پـدی موخه دی چه محبـوس د خپل د بيان د آزادی د حق څخه تير شي. دا ډول توقيف نه معقوله او نه لازمي وي (او اکثراً غير قانوني وي) که چيرته کوم شخص د خپل د بيان د آزادی څخـه پـه هغو حدودو کې کار واخلي کوم چې د قانون له خوا ټاکل شوي وي.

د ت کتګوري:

کلـه چـې يو توقيفي ونکړای شـي چـې خپل توقيـف د قانونيت وپوښـتي، نو دغه توقيف پخپل سـری شی. په داسې حال کې چې لومړي نيونه ښـايي موجه وي، خو کله چې محبوس ونکړای شي د توقيـف قانونيت تر سـوال لاندې راولي، نو پـه دغه حالت کې توقيف خپل سری وي.

دغه تعريفونه په پراخه پيمانه د سياسي او مدني حقوقو په هکله د نړيوال تړون د ۹مې مادې په اساس جوړ شـوي دي په کوم کې چې د افغانسـتان دولت ورته ژمـن دی/نړی توب لری. ۹مه ماده د افرادو د ازادی او امنيت حق تضمينوي او پخپل سـري نيونه او توقيـف منع کوي. دغه مـاده بيانوي چې هيڅوک د خپلي آزادۍ څخه نشـي محروميدای (يا نشـي توقيفيدای) مګر دا چې دغه کار د مقرراتو سـره سـم او د هغو اصولو پر بنا وي کوم چې قانون وضع کړي دي. د سياسي او مدني حقوقو په هکله د نړيوال تړون (ICCPR) د ۷مـې او ۱۴مې مادې سـره سـم، ۹مه ماده نوری داسـې مروجي سـاتني طرحه کوي کوم چې د غير پخپل سـري توقيـف لپاره لازمي دي (پـه دغي موضوع بانـدې به په دريمي برخې، دويم حصه کې لا زيات بحث وشـي)[۱۵] (۱۵). همدارنګه نور تړونونه په کوم کې چې افغانسـتان يو دولتي غړی دی پخپل سـري توقيفونه منع کوي، او په عمومـي توګه د ملګرو ملتونو د کاري ګروپ تعريف[۱۶] تائيدوي.

ب. د افغانستان قانون

د افغانسـتان اساسـي قانون په روښـانه توګه پخپل سـري او غير قانونـي توقيـف منع کوي. دغـه قانون په پراخـه پيمانه د ملګرو ملتونو د کاري ګروپ تعريف تائيدوي او عمومي اصول کوم چې د ICCPR په ۹(۱) مه مادې کې طرحه شـوي منعکس کوي، د بيلګې په توګه د آزادۍ څخه د يوه فرد محرميدل بايد د قانون په اساس او د حقوقي کړنلارو سره سم وي.

آزادي، کوم چې د افغانسـتان اساسـي قانون يـې توضيح کوي، د بشـريت يو طبعي حق دی او دولت بايد هغه ته درناوي وکړي او خوندي يې وساتي. اساسي قانون بيانوي چې د کوم شخص آزادي محدوديدای شـي که چيرته هغه د نورخلکو آزادي او عامه ګټي[۱۷] متأثـره کـړي او يوازې په هغه حالت کې کلـه چې د قانون[۱۸] په واسطه کنترول شي. همدا رنګه اساسي قانون بيانوي چې هيڅوک

پرته د قانونی[۱۹] مقرراتو څخه توقیفیدای نشي.

د افغانسـتان نور قوانین دغه قانوني تضمینونه منعکس کوي او د قانوني توقیف لپاره اصول او کړنلارې تعریفوي. په دغو قوانینو کې دا لاندې اصول شامليږي[۲۰]

- اصول:
  - o د جزا قانون ۱۹۷۶م کال[۲۱]
- کړنلارې:
  - o د جنایـي کړنـلارې لنډ مهـال قانـون (ICPC) (د عمومي کړنلارې چوکاټ، تر تجدید لاندې دی)[۲۲]
  - o د پولیس قانون (تفصیلي معیارونه د پولیسو د تمرین لپاره)[۲۳]
  - o د جنايي کړنلارې قانون ۱۹۶۵م کال، اصلاح شوی ۱۹۷۴ م کال[۲۴]
  - o د محکمو د تشکیل او جوړښت په هکله قانون[۲۵]
  - o د توقیف د مرکزونو او بندیخانو په هکله قانون (کوم چې ICPC پیاوړی کوي او هغه کړنلاره په تفصیل سره بیانوي کوم چې د توقیف قانونیت او شرایط باید تفتیش شي)[۲۶] او
  - o د سـاتندوي نـو قانـون (د دفاعـي سـلاکار حق په تفصیل سره بیانوي)[۲۷]

ج. د تعریف څخه استفاده

د افغانسـتان قانـون د ملګـرو ملتونو خپل سـري توقیف د کاري ګروپ له خوا د خپل سـري د توقیف د تعریف سـره سـم په مطا بقت کی دي. د دې سـره جوخت، د ملګرو ملتونو د کاري ګروپ د تعریف (د A, B او C کتګورئ ګانې) څخه به استفاده وشي تر څو د دغه راپور لپار د خپل سري توقیف داسې تحلیل جوړ کړي کوم چې په افغانستان کې پیښیږي.

۳- په افغانستان کې د خپل سري توقیف ډولونه

أ. د توقیـف لپاره د حقوقي بنسـټ نشتوالی (د الف کټګوري)

افغانان لا اوس هم پخپل سـري توګه پرته د کوم قانوني بنسـټ یا اصولو څخه توقیفیږي. دا لاندې د خپل سري توقیفونو د عمومي ډولونو په هکله عمومي نموني تشـریح کوی کوم چې د څارنې په مهال تاکل شوي دي بیانوي.

۱- د مدني قانون اړوند شخړې د کوم لپاره چې قانون د توقیف اجازه نه ورکوي.

څارنـې ومونـدلـه چـې د څـو تیروکلونو پـه پرتله که څـه هم لږ کـم افغانـان لا اوس هم ښـایي د مدني قانون یـا د حقوقي ژمنو د سـرغړوني لپـاره توقیف شـي د کوم لپـاره چې نافـذه قانون[۲۸] د توقیف اجازه نه ورکوي. څارنه ورښیي چې د خپل سري په دغه ډول توقیفونو کې عمومًا لاندې مسائل شاملیږي:

- د کور، ځمکې یا شتمنی شخړې
- د پور لپاره خبري اترې، معمولاً رسـمي چاراوکې د پور ورکوونکې څخه ملاتړ او د پور تأدیه تأمینوي[۲۹] او
- کورنی شخړې، چې په دې کې د واده مسائل هم شاملیږي (پـه عمومي توګه، دغه ډول مسـائل د شـرعی قوانین او مروجـو یـا د ټولنیزو تمرینـو څخه د سـرغړوني له امله منځته ته راځي).

د بیلګـې په توګه، د بدخشـان ولایت د شـهربزرګ په ولسـوالی کې، پولیسـو درې تنه سرې د ځمکې په هکله د شخړې له امله د ۲۰۰۷م کال د سپتمبر د ۷ – ۱۲ نیټې پورې توقیف کړي دي. د ننګرهار ولایت د رودات په ولسوالی کې، پولیسو درې تننه سړي چې د ځمکې په شـخړه کې ښـکیل و د درې ورځو لپاره پردته د کوم تور څخه توقیف کړل او د ادعا له مخې هغوی وهل او ټکول شوي هم دي.

څارنـې د بامیانو او دایکندي په ولایاتـو کې د دغه ډول توقیفونو سیسـتماتیکي نموني کـوم چې د پولیسـو اوڅارنوالانو له خوا تر سـره شـوې وې ومونډلې. په دې وروسـتیو ورځوکې د هیواد په ختیځ کې، یوه بله پیښـه ولیدل شـوه په کوم کې چې پولیسـو یا د توقیف نورو چاراوکو د مدني مسئلې په اړه ښکیل اړخونه توقیف کړل تر څو رشـوت یا په جرګه کې د مسـئلې په هکله یو موقف ترلاسه کړي.

۲- د هغه اعمال چې په قانون[۳۰] کې د جنایت په توګه نه دي ټاکل شوي

افراد ښـایي د جنایي کرنـلارې تر قیادت لانـدې د هغو عملونو لپاره په خپل سري توګه توقیف شي کوم چې د افغانستان په قانون کې د جنایت په توګه نه دي ټاکل شـوي. دخبل سـري په دغه ډول توقیفونو کې دا لاندې توقیفونه شاملیږي:

(الف) د عنعنوی/فکټوری شرعی قوانین[۳۱] څخه سر غړونه
(ب) د قانون څخه د غلطې استفادې په نتیجه کې افراد په جنایت تورن کیږي.

أ. د کلتوری یا شرعی قانون څخه سر غړونه

دغه ډول پخپل سری توقیف په غیر متناسبه توګه ښځې او نجوني متأثره کوي. څارنې په عمومي توګه د UNIFEM, UNODC[۳۲] او د ښـځو د چـارو د وزارت موندنې تائیـد کړي دي کوم چې یو شمېر محبوسـین، په ځانګړې توګه ښځینه محبوسینې د مروج قانون یا شرعی څخه د سرغړونې (اخلاقي جنایت) له امله توقیف کیږي (UNODC ومونډله چې په توقیف[۳۳] کې څه ناڅه د ۵۰٪ ښځو قضیې دغه ور وی).

- د کور څخه تیښته: په ځانګړې توګه، هغه سرې، ښځې، هلـکان او نجوني چې د کور څخه د تیښـتې په جرم تورن کیـږي پـه وار وار توقیفیږي، او ځینـې وختونه تورن او محکومیږي، سـره له دې چې د کور څخه تیښته د جزا په قانون[۳۴] کې جرم نه دی. د ډیرو دغه ډول توقیفونوتشخیص په پـروان، هرات، کندز، بغلان، جوزجـان، بلخ او نورو هغـو ولایتونو کې شـوي کوم چې تفتیش شـوي[۳۵] دي. په ننګرهـار کې یو غټ شـمیر دغه ډول قضیې ټاکل شـوي دي. د هرات په ولایت کې، یوناما د ۲۰۰۸م کال د جولای پـه ۱۵مه نیټه یوه قضیه کشـف کړه په کـوم کې چې یوه ښـځه په زورسـره د خپل لیوره سـره واده ته اړ شوې وه وروسـته له هغه چې د هغې میره په حق ورسید. کله چې هغې پولیس ته شـکایت وکړ او طلاق یې واخیست، هغه د کور نه د تیښتې په تور محکومه شوه او د مرافعې محکمې په ۷ میاشتو حبس محکومه کړه.
- شـرعي محرم: ښځې د هغه سړي سره چې شرعي محرم (خلوت صحیحه) نه وي د یو ځاي ګرځیدو په تور توقیف او محکـوم شـوې دي. په داسـې حال کې چـې د حنفي په قانـون کـې دغه عمل د یو جرم په توګـه په نظر کې نیول

کیږي، خو د جزا پـه قانون[۳۶] کې جرم نـه دی. د بغلان ولایت په پلخمري کې، یوه امیدواره کونډه وروسته له دې چـې د هغې میره په حق رسـیدلی د کورنـۍ د یوه نارینه ملګري سـره په یوې خونه کې د شـتون په تور د ۲۰۰۷م کال د اپریل په ۲مه نیټه محکومه شوه.

ب. د قانون څخه د غلطې استفادې په پایله کې یو فرد په جنایت تورن کیږي

افغان چارواکي د جنایت د قانون څخه د غلطې اسـتفادې په پایله کې داسې خلک توقیفوي چا چې جنایت نه وي ترسره کړی. د دې لپاره چې توقیف قانوني بڼه ولري نو د اجرا شوي عمل مشخصات باید د جنایت د تعریف سره سمون ولري. په دې بدعو حالاتو کې، چارواکي کوښـښ کوي چې اجرا شوي عمل د جنایت سره برابر کړي. په دې توګه، دغه توقیفونه پخپل سـري دي. د پخپل سـري ځیني توقیفونه ښایي د ملګروملتونو د پخپل سري توقیف د کاري ګروپ د تعریف سـره سم د B تر کټګورۍ لاندې راشـي (کوم توقیف چې حق یا هغه آزادي چې د داخلي یا نړیوال قانون له خوا تصمین شوې محدودوي).

کلـه چـې چارواکي د جنایـت د قانون څخه د غلطې اسـتفادې په اسـاس افراد توقیفوي، نو دغـه ډول توقیفونه دغو لاندینیو افرادو ته میلان کوي:

- هغه کسـان چې داسې عمل ترسره کوي کوم چې د ټولنې، مذهب یا فرهنګ له پلوه نه منل کیږي
- هغه کسـان چې په خپله د یوه جنایـت قربانیان وي (اکثراً ښځې)، یا
- هغه کسان چې د شخصي یا سیاسي له پلوه د بهره اخیستنې یا ناوړه کنټرول تابع دي.

خلک اکثراً د شریعت او مروجو یا ټولنیزو تمرینونو د سرغړونې له امله توقیفیږي چې په ظاهره توګه د جزا د قانون د مقرراتو په نظر کې نیولو سـره قانوني بریښي. د بیلګې په توګه، په ننګرهار کې د ۲۰۰۷م کال د فبرورۍ په ۷مه نیټه یوه ۱۶کلنه نجلۍ او یوه ۲۲کلنه ښځه د دې لپاره توقیف شول چې د ډزو له ویروې د قدم وهلو په مهال یو نږدې کور ته ولاړل. هغوی د زنا په تور تورن او محکوم شـول، سـره له دې چې تحقیقاتو ومونده چې کومه زنا پیښه شوې نه وه[۳۷]

د جنسـي تیرۍ (نارینه او ښـځینه)، کورنی تشدد، قاچاق، جبري واده قربانیان یا د ښـځو په وړاندې د خشـونت قربانیان اکثراً د جنایت په تور توقیفیږي، چې په دې توګه قربانیان په جنایت تورن کیږي. داسې ښکاري چې د جنسي تیرۍ ښځینه قربانیانو تورنول پـه زنـا باندې یو معیـاري تمرین[۳۸] وي. دغـه ډول قضیې څه نا څه په هر ولایت کې د تفتیش په مهال پیدا شـوې دي. د بیلګې په توګه، د ۲۰۰۷م کال د جنورۍ په میاشـت کې، د ننګرهار ولایت د سـرخرود د ولسـوالۍ څخه یوه ۲۰ کلنه جنسي تیرۍ قرباني په زنا تورنه شـوه کله چې هغې څارنوال ته د زبر زنا شکایت وکړ. د سمنګانو په ولایت کې، یوه ۱۵ کلنه نجلۍ د زنا په تور توقیف، تورنه او محکوم شوه وروسته له دې چې هغې پولیسوته شکایت وکړ چې د هغې سـره د هغې اکا زبر زنا کړې ده، او په پایله کې هغه امیدواره[۳۹] شوې.

د بشري قاچاق قضیې د زبر زنا په پرتله ډیرې زیاتې نه پیښیږي، خو ورته نموني لري. د ننګرهار ولایت د اچین په ولسـوالۍ کې، یوه ۲۲کلنه ښـځه په زنا تورنه شـوه وروسـته له دې چې هغه په څرګند ډول اختطاف شوه، بل سړي ته جبري واده شوه او د هغې ماشـوم ووژل شو. د کندز ولایت د قلعه زال په ولسوالۍ کې، یوه ۱۷ کلنـه نجلۍ کوم چې د کابل څخه قاچاق شـوې وه او یوه ۲۵ کلن سـړي ته جبري واده شـوې وه، د ۲۰۰۷م کال د اګسـت په ۲۶مه نیټه د کور څخه د تیښـتیدو په تور محکومه شـوه (سره له دې چې د جزا په قانون کې داسې کومه مقرره نشته) او چارواکو تـه یې د خپل ځان په هکله د یـوې قرباني په توګه غلط معلومات ورکړل نه دا چې ووایي چې په بشري قاچاق کې ښکیله شوه.

همدارنګـه د جنایـې مقرراتو څخه غلطه اسـتفاده کیږي کوم چې د هغـه په ترڅ کې افراد په جبري توګه د شـخصي ګټو تر لاسـه کولو لپاره توقیفیږي (لکه د ځمکې د قضیې د شـخړې اوارول د کوم چا په پلوي[۴۰] ترڅو د خبریالانو[۴۱] او نورو سیاسـي فعالیتونو مخنیوی وکړي.

۳- د تورن یا بد ګمانه خپل یا همکاره[۴۲]

د خپل سـري یو بل ډول توقیـف کوم چې د تفتیش په مهال تاکل شـوی هغه د مشکوک سـړي د خپلوانو یا همکارانو توقیفول دي په ځای د دې چې مشـکوک یا تورن شخص توقیف کړي او یا په مشـکوکه یا تورن شخص باندې فشار وارد کړي ترڅو خپل ځان چارواکو ته[۴۳] وسـپاري. په داسې حال کې چې دغه ډول توقیفونه عمومًا دنژدې خپلوانو دي، خو داسـې د تشخیص وړ نموني نشته چې د کوم جنایي تیرې لپاره دغه ډول توقیفونه ترسره کیږي.

کلـه چـې دغه ډول توقیفونه پیښـیږي، نو هغه د پولیـس په امر یا د څارنوال په غوښـتنه ترسـره کیږي. د بیلګې په توګه، د بغلان ولایـت د نهرین په ولسـوالۍ کې، دوه تنه سـړي په ۲۰۰۷م کال کې توقیف شـول ځکه د هغوی زامن په جنایت تورن شـوي و او د ادعا له مخې د نومړي سـاحې نه تښـتیدلي و. د بلخ ولایت د شـولګرې په ولسـوالۍ کې، ځلورتنه سـړي د عدلیې وزارت په

بندیخانه کې توقیف شول ځکه د هغوی خپلوان تورن شول چې د ۲۰۰۵م کال[۴۴] د جون په ۲۶مه نیټه درمن ته ور واچوه. په جلال آباد کې، پولیسو د مشکوکه غله مور او ښځه د ۲۰۰۷م کال د اکتوبر په ۶مه نیټه توقیف کړه وروسته له دې چې پولیسو ونکړای شو چې شکمن کس ونیسي. د یوناما مرستې د دواړو تنو خوشې کول تأمین کړه.

دغه ډول توقیفونه کیدای شي چې اوږدمهاله وي. د بیلګې په توګه، د بدخشان ولایت په شهر بزرګ ولسوالۍ کې، یو ۱۸ کلن سړی د ۷ میاشتو لپاره د عدلیې وزارت په بندیخانه کې توقیف شو، ځکه دهغه ملګری په وژنه تورن شوی و او پیدا کیدلای[۴۵] نشو.

په ډیرو کمو قضیو کې محکمو د تورن شخص پر ځای خپلوان محکوم کړي دي. یوه وروستۍ قضیه چې په هغه کې یوناما منځګړیتوب وکړه، د لغمان ولایت د مهترلام د ولسوالۍ څخه د یوه سړي قضیه وه کوم چې زوی یې د یوې ۱۶ کلنې ښځې په اختطاف کې تورن شوی و. محکمې نوموړی پلار په ۶ کاله بند د هغه د زوی د عمل په خاطر محکوم کړ. د ۲۰۰۷م کال د اکتوبر په لومړۍ نیټه، د مرافعې محکمې د ابتدایي محکمې اشتباه اصلاح کړه او پریکړه یې وګرځوله او نوموړی پلاریې خوشې کړ.

ب. دا موضوع جوته نه ده چې آیا افغانان د دې لپاره توقیفیږي چې دخپلو هغو اساسي حقوقو څخه تیر شي کوم چې د افغانستان په قانون کې تضمین شوي دي، که څه هم داسې نښې نښانې شته چې دغه ډول توقیفونه ښایي پیښ شي، په ځانګړې توګه د بیان د آزادۍ او د ښځو د حقوقو په اړه (کټګورۍ)

کومه څارنه یا تفتیش چې اجرا شو داسې طرحه شوی نه و چې هغه توقیفونه تشخیص یا یې تعقیب کړي چې هدف یې د اساسي حقوقو څخه تیریدل وی. خو بیاهم، داسې نښې نښانې شته چې ځینې پخپل سري توقیفونه په افغانستان کې ښایي په دغې کټګورۍ کې راشي، په ځانګړې توګه د بیان د آزادۍ او د ښځو د حقوقو مربوط/اړوند.

د ۲۰۰۷م کال د وروستیو څخه را په دې خوا، په ځانګړې توګه د خبریالانو د بیان د آزادۍ خپل سري محدديتونه په اړه مخ په زیاتیدونکې اندیښنې شته. د بغلان، مزار شریف، هرات او کابل[۴۶] په قضیو کې داسې توقیفونه شته چې د یوې وسیلې په توګه د بیان د آزادۍ د تیریدو لپاره کارول کیږي.

د کور څخه د تیښتې او د خلوت صحیحه په وجه د ښځو توقیفونه کیدای چې په دې توګه تعبیر او تفسیر شي چې ښځې د خپلو هغو حقوقوڅخه تیرې شي کوم چې واده پورې تړاو لري او د ظلم، تحقیر او ناوړه چالچند (د کورنۍ خشونت پورې تړاو لري) څخه آزاده شي.

خوبیاهم، داخبره ستونځمنده ده چې دا نیت تشخیص شي چې په اکثره ممکنه قضیوکې دغه ډول پخپل سري توقیفونه د دې لپاره دی چې شخص د خپلو اساسي حقوقو څخه د سیاسي تحرکاتو، مذهبي او ټولنیز تمرینونو له امله تیرشي له دې امله دا خبره ستونځمنده ده چې په ډاډ سره وویل چې دغه ډول قضیې د B په کټګورۍ کې راځي. دا ټکی باید جوت شي چې د دغه ډول پخپل سري توقیفونو لپاره امکانات شته او ممکنه ده چې دغه ډول توقیفونه د راتلونکو ټولټاکنو په مهال پیښ شي کله چې څوک وغواړي د خپل د بیان د آزادۍ او ملګرین څخه استفاده وکړي.

ج. افغانان پرته له دې چې د ضروري او مروجې ساتنې څخه برخه مند شي توقیف کیږي چې دغه رنګه که څه هم تول نه توقیفونه خپل سری دی (کټګوری)

څارنې\تفتیش وموندله چې ډیری توقیفونه په افغانستان کې د C د کټګورۍ په توګه تصنیفدای شي، ځکه ډیری ضروري او مروجې ساتنې کوم چې د خپل سري توقیفونو پر ضد دي یا په قانون کې نشته او یا که په قانون کې هم وي، په اغیزناکه توګه نه عملي کیږي.

<u>ضروري او مروجې ساتنې</u>

- ICCPR په ۹مه او ۱۴ (۳) ماده هغه مروجې ساتنې طرحه

کوي کوم چې د خپل سرې توقیفونو د مخنیوي لپاره ضروري دي. په نوموړي قانون کې دا لاندې ټکي شامل دي:

- محبوسین باید سم لاسي د توقیف \ یا نیوني د دلایلو او هر هغو تورونو څخه خبري شي کوم چې د دوی[47] پر ضد دي،
- که جنایي قضیه وي، توقیفي باید په سم وخت کې د قاضي یا بل قضایي افسر[48] مخې ته راولي،
- ټول محبوسین باید وکړای شي چې د نیونې او توقیف قانونیت د محکمې څخه دمخه وپوښتي او د خپلو قانونیت په هکله د محکمې پریکړه پرته له ځنډ[49] څخه تر لاسه کړي.
- محبوسین سمدستی د خپلو حقوقو څخه باخبره شي او وکړای شي چې په اغیزناکه توګه ي احساس کړی، چې په دې کې دا لاندې حقوق شاملیږي:
  - o هغه حق چې دې ته اړ نشي چې د خپل ځان پرضد شهادت ورکړي او په ګناه باندې اقرار وکړي، په شمول دهغه حق چې چوپه خوله پاتې شي او د ناوړه چالچلند او سکنجې[50] څخه خلاص وي.
  - o د مدافع وکیل حق اویا باید وکړای شي چې د خپل ځان څخه دفاع وکړي، او هغه وخت او آسانتیاوې چې خپله دفاعیه[51] وړاندې کړي.

توقیفیان باید د تورونو په اړوند کوم چې د دوي په مقابل کې بیان شوي دي یوشفافه محکمه او معقوله وخت پرته د ځنډ څخه ولري، که چیرته داسې نه وي هغوي باید خوشې[52] شي. دغه باید د محکمې بند د امر په پاي کې خوشې شي[53]

برسیره پردې، ټول مروج تضمینونه باید په اغیزناکه توګه برابر شي، یعنې (الف) د قانون له خوا برابر شي، او (ب) داسې باید کار وکړي لکه څنګه چې په نظر کې نیول کیږي. برسیره پردې، دغه تضمینونه باید د هر بندي لپاره پرته له تبعیض[54] څخه موجود وي

البته، ځارنې وموندله چې ټولې مروجې ساتنې په قانون کې نه دې ځای پر ځای شوي او نه هم اکثره چه په قانون کې ځای پر ځای شویدی په سمه توګه نافذ او عملي شویدی.

۱- په سم وخت کې د قاضي مخ ته د راوستلو حق باید وکړای شي چې د یوې محکمې مخ ته د توقیف ننګونې حق:

- د افغانستان قانون افغانانو ته دا لاندې حقوق نه ورکوي:
- د محاکمې څخه د مخه توقیف[55] د قانونیت په هکله د ابتدایي او دوره اي څیړنې لپاره د یو قاضي[56] مخ ته په سم وخت کې راوستل، یا
- د خپل توقیف د قانونیت په هکله پوښتل او په دغه باندې کوم چې د محکمې له خوا بیله ځنډه پریکړې درلود دل.

او نه هم دا خبره ډاډه شوې چې دغه حقوق په اغیزناکه توګه موجود دي. د دې لپاره چې د غه حقوق په اغیزناکه توګه موجود شي، د توقیف د قانونیت څیړنه او د هغه اجراات باید حقیقي وي نه مازې رسمي[57]. په دې مفهوم چې لومړی باید محکمه یوازې خپل حقیقي شواهد په نظر کې ونه نیسي، بلکې د توقیف په ټولو شرایطو کې قانونیت، اړتیا اومعقولیت هم په نظرولرې – او د توقیف قانونیت باید وارزول شي. دویم، د دې لپاره چې په اغیزناکه توګه دغه حقوق فراهم شي، محبوسین باید محکمو ته لاس رسیدنه ولري ترڅو خپل توقیف په هکله وپوښتي[58]. د بندي نیونې پرته د کوم افهام او تفیهم[59] څخه، د داسې توقیفولو مفهوم لري کوم چې محبوس ته اجازه نه ورکول کیږي چې د خپل توقیف په هکله د محکمو[60] په مخکې و پوښتي، یا د ټاکل شوي وخت څخه سرغړونه دا مفهوم لري چې دغه ساتنې په اغیزناکه توګه نشته او په عمومي توګه د خپل سري توقیف مفهوم وړاندې کوي.

د افغانستان قانون

أ. **د توقیف کنترول څارنوال ته ورکول کیږي نه محکمې ته**: د افغانستان قانون څارنوال ته صلاحیت ورکوي چې د توقیف د قانونیت او د محبوس د خوشې کیدو[16] په هکله پریکړه وکړي. خو بیا هم، نړیوال قانون د دغو مسائلو په اړه په ټینګه بیانوي چې د قانونیت د څیړنې چارواکی باید مستقل، ناپیلی او د موضوع اړوند واقعي وی. د ملګرو ملتونو د بشري حقوقو کمیټه خپله نظریه بیان کړې ده چې یوازې محکمه دغه معیارونه[26] پوره کوي. څارنوال، معمولاً د محاکمې څخه د مخه توقیف غوښتونکی اړخ، او د عدلیې وزارت د ساتندویه توقیفونو لپاره مؤسساتي هدف او لازمه ناپیلتوب نلري تر څو وکړای شي د یوه قانوني او پریکړه کوونکي ارګان[36] په توګه اجراات وکړي. برسیره پردې، د ICCPR ۹ (۳) مه او ۹ (۴) مه ماده دا ټکی ځانګړی کوي چې د غه ډول پریکړې یوازې د قاضي یا هغه افسر له خوا ترسره کیږي کوم چې صلاحیت ورکړل شوی چې د قضایي قدرت څخه کار واخلي. قضایي چارواکو ته په افغانستان کې یوازې د قضا صلاحیت ورکړل شوی دی.

ب. **په سم وخت کې یا په دوره اي توګه د توقیف د قانونیت څیړنه نه برابروي چې د محکمې له خوا ترسره شي**. لومړنی څارنوال مسئولیت لري چې

د پولیس د نیونې یا توقیف اجرأت په برخه کې په ۷۲ ساعتونو (۳ ورځو) کې تایید کړي. په داسې حال کې چې د څارنوال څېړنه د توقیف په هکله په زغرده[۶۴] ترسره شي، نو دغه ډول څېړنه د نړیوال معیار سره سمون نلري ځکه د حقوقي له پلوه د محکمې له خوا نه ارزول کیږي. د افغانستان قانون د نیونې او توقیف قانونیت نه غواړي چې د محکمې له خوا وارزول شي تر هغه وخته پورې چې د محکمې لومړۍ رسمي غونډه د نیونې څخه وروسته تر درېو میاشتو پورې جوړه نشي (د ICPC ۶مه او ۵۳ (۲) مه د b ماده)[۶۵]

همدارنګه د افغانستان قانون نه ایجابوي چې د توقیف دوره ای څېړنه د محکمې له خوا د محاکمې څخه د مخه موده کې ترسره شي. خو بیا هم، د ملګرو ملتونو د بشري حقوقو کمیټه بیان کړې ده چې د توقیف د قانونیت یوازې یوه څېړنه د توقیف په پیل کې نا کافي ده. د وخت څخه وروسته، د توقیف کیفیت یا بنه شایی د قانوني توقیف نه پخپل سري توقیف ته بدلون ومومي. له دې امله، محکمه باید توقیف په معقوله او منظمو وقفوکي وڅېړي تر څو قضاوت ترسره یا محبوس خوشي[۶۶] شي.

ج. <u>په روښانه توګه توقیفي ته حق نه ورکوي چې د توقیف د قانونیت په هکله وپوښتي.</u> د افغانستان قانون، د اساسي قانون په شمول، ښکاره مقرري نلري چې محبوس ته، که د محاکمې څخه مخکې یا ساتندویه توقیف کې وي، دا حق نه ورکوي چې د توقیف د قانونیت په هکله وپوښتي او د محکمې د ځنډ څخه پرته د محکمې پریکړه ولري. همدارنګه د افغانستان قانون د دغه کار[۶۷] لپاره کړنلاره نه برابروي.

د. <u>نه غواړي چې محبوس د توقیف په اړونده اجراتو کې حاضر وي.</u> د ICCPR ۹مه ماده بیانوي چې محبوس باید حاضر وي کله چې محکمه د هغه د توقیف[۶۸] قانونیت ارزوي. دغه کار محبوس په دې توانوي چې د څارنوال یا د توقیف د چارواکي[۶۹] استدلال و څاري. لاتر اوسه هم، په افغانستان کې، محبوس یا د هغه استازی نه حاضر وي او نې اجازه ورکول کیږي چې د محکمې د پریکړې په هکله وپوښتي که چیرته څارنوال د توقیف قانونیت په ۷۲ ساعتونو کې تایید کړي یا کله چې محکمه پریکړه کوي چې د جرم د اعلان وخت تر ۱۵ ورځو پورې وروسته د نیونې[۷۰] څخه وغزوي.

ه. <u>په کافي اندازې سره لارښوونه نه برابروي تر څو دا خبره ډاډه کړي چې د توقیف د قانونیت څېړنه په اغیزناکه توګه د اساسي قانون او نړیوال قانون سره سم تر سره شي.</u> د دې لپاره چې توقیف قانوني شي، نو یو توقیف باید یوازې یو حقوقي بنسټ ونلري، بلکې دا باید لازمي او معقول هم وي (همدارنګه[۷۱] د شواهدو له مخې ثبوت شي). ارزونه باید په عمومي توګه د داسې اصولو څخه پیروي وکړي کوم چې د محاکمې څخه مخکې توقیف باید عمومي قانون نشي، کوم چې د افغانستان په اساسي قانون[۷۲] کې تایید او همدارنګه په ICCPR[۷۳] (۷۴) کې بیان شي.

که څه هم د افغانستان اساسي قانون توقیف داسې تعریف کړی چې توقیف باید معقول او لازمي وي کوم چې د نورو آزادۍ او عامه ګټې[۷۴] وساتي، خو دغه قانون روښانه کړنلارې یا معیار نه برابروي په کوم باندې چې باید ارزونه وشي، او کله چې دغه معیار پوره کیږي قانون یوازې ابتدایي لارښونه[۷۵] برابروي. همدارنګه، دغه قانون په عمومي توګه د محاکمې څخه دمخه توقیفونو ده کمولو اصولو ته پراختیا نه ورکوي.

أ. د بیلګې په توګه، داسې لارښوونه نشته چې د مشکوک جنایت په هکله توقیف باید د داسې معقوله شک په اساس وي کوم چې محبوس د تیری[۷۶] مرتکب شوی وي.

ب. ځینې لارښووني چې په قانون کې شته همدارنګه نور حقوق زیان مند کوي. د بیلګې په توګه، هغه لارښوونه کوم چې د محاکمې څخه د مخه توقیف په تینګه د لازمه شواهدو د ټولولو او د ریښتیا[۷۷] د رامنځته کولو پورې محدود وي، دې اصل ته لار پرانیزي چې توقیف د جبری معلوماتو، د جبری اقرارونو لپاره وکارول شي کوم چې د محبوس د حقوقو څخه به تیری وی او ممکنه ده چې د خپل سری توقیف سبب وګرځي.

ج. نورې لارې چارې د ضامن یا تضمین په بڼه نا کافي وی، او کله چې دغه ډول تضمینونه برابرېږي، کیدای شي چې په محدود شویو شرایطو[۷۸] کې وکارول شي.

برسیره پردې، څارنې وښودله چې د محمکې یا څارنوال لخوا د غیر توقیفي لارو چارو د معقولیت یا لزومیت ارزونې ډیرې زیاتې نه تر سره کیږی. بلکې د قضیې د شرایط د څېړلو په پرتله، چارواکي افراد توقیفوی ځکه هغوی په داسې جنایت تورن دي چې د محاکمې څخه د مخه توقیف لپاره لار اواروی یا به داسې یو جرم محکوم شوی وي چې باید په حبس باندې محکوم شي. دغه موندنې ښیي چې په قانون کې لازیاته روښانه لارښوونې ته اړتیا شته.

په حقوقی ساتنه کې د دغو نیمګړتیاو په نظر کې نیولو سره، په افغانستان کې ډیری نیونې او توقیفونه چې په اول سر کې بنایي قانوني وي د خپل سری توقیف ماهیت ترلاسه کوی، لکه د جرم د اعلان څخه دمخه توقیفونه چې د وخت د هغه حدودو څخه زیاته ادامه موندلې کوم چې په ICPC کې طرحه شوی دی. ډیری توقیفونه کوم چې به لومړي سر کې پخبل سري وي اجازه ورکول کیږي چې ادامه ومومي، لکه هغه توقیفونه چې پورته پرې بحث وشو. د دغو توقیفونو عملی پایله دا ده چې توقیف په یوه عمومي قانون باندې بدلیږي او د توقیف په مرکزونو کې د یوشمیر داسې اشخاصو ګڼه ګوڼه جوړیږي کوم چې د هغوی توقیفونه په قانوني توګه مؤجه، معقول یا لازمی نه وی، په ځانګړې توګه د محاکمې څخه دمخه پړاو کې.

د یادونې وړ ده ان که چیرته دغه فرصتونه په قانون کې موجود وي، هغوی په اغیزناکه توګه نه برابریږي ځکه نور عوامل د هغوی کارول د خنډ سره مخ کوي. نوموړی عوامل دا دي: الف. محبوسین د توقیف د قانونیت په هکله پوښتې، مدافع وکیل یا د ځان دفاع د حقوقو څخه ناخبره دی. (ب)اغیزناکه مدافع وکیل او لازمه معلوماتو ته کمه لاس رسیدنه ، او (ت) په وار وار سره د محکمې چیتیا او نا رضایتی د فعاله دفاعی سلاکارانو په وړاندې. یو بل شاخص کوم چې دغه حقوق په اغیزناکه توګه نه برابروی ان که هغوی تضمین هم شي هغه په وار وار سره د پولیسو[۷۹] او څارنوالانو[۸۰] د وخت حدودو او کرنلارو ته درناوی کې پا تې والی راتلل دی تر څو د توقیف قانونیت تر کنترول لاندې راولی.

۲- په معقوله وخت کې د محاکمې حق یا ازادیدل د بند په پای کې خوشې کیدنه په عمومي توګه نه رعایت کیږي.

د سم خوندیتوب څخه د محاکمې د فتوا په پای کې د خوشی کیدو د حق په توګه سرغړونه کیږی په کوم کې چې محبوسین باید د منصفانه محاکمې په هکله پرته د کوم ځنډ څخه او په معقوله وخت کې دخبل حق څخه مستفید اویا خوشی شی. په واروارسره دغه سرغړوني د خپل سري توقیفونو سبب ګرځی، که چیرته ډیر زیات د محاکمې څخه مخکې توقیفونه موجود نه وي.

د محاکمې څخه مخکې توقیف: د زماني چوکاټ ته تدریجی سرغړونه

څارنې په روښانه توګه وښودله چې د ډیرو محبوسینو لپاره چې مصاحبه ورسره شوی ده لږ ترلږه د محاکمی څخه د مخه توقیف د وخت د حدودو څخه کوم چې په ICPC کې طرحه شوی یو وار سرغړونه شوي ده، په دې توګه اکثریته توقیفونه د خپل سری توقیفونو په توګه تفتیش شول ځکه هغوی نور قانونی بنسټ نه درلود. د زمانی چوکاټ څخه چې سرغړونه کیږی د افغانستان لکه تعبیر ددی هکله وربنیي چې پرته د ځنډ څخه او په معقوله وخت کی د محبوس د محاکمې پروسه تطبیق د افغانستان د اساسی قانون[۱۸] غوښتنه کوی.

یوزیات شمیر محبوسین په توقیف کې د محکمې حکم ته سترګې په لار وه چې وخت یې د حقوقی زمانی چوکاټ څخه چې په ICPC طرحه شوی تیر شوی دی. ډیرې وتلی قضیې هغه دي چې د سترې محکمې پریکړو ته سترګې په لار دي او د زماني چوکاټ[۲۸] د وخت نه یې پنځه میاشتې تیرې دي. دغه ډول ځنډونه اکثراً تر یوکال پورې ادامه مومي. د بیلګې په توګه، په کابل کې د ۲۰۰۷م کال په وروستیو کې، داسې محبوسین وموندل شول چې د ۶ کلنونوڅخه زیات د سترې محکمې پریکړې ته سترګې په لار و. همدارنګه څارنې د مرافعې د محکمو د حکم په صادرولو کې اوږد او دوامداره ځنډونه ذکر کړي (چه دوی میاشتی داصلی حکم اعلان پورې لرې) او په ابتدایي محکمو کې (دوی میاشتې د تورونو دوسیه کولوڅخه د فیصله کولوپورې لرې)[۳۸] .لا تر اوسه هم په ابتدایي محکمه کې د ځنډ کچه ثابته ده.

د بیلګې په توګه، د کابل، کاپیسا، پروان، لوګر، پنجشیر او وردګو په ولایاتو[۸۴] کې د هرې اړونده قضیې لپاره کوم چې د څارنې په لومړې پړاو کې څارل شوي دي ددوو میاشتې د زماني چوکاټ څخه سرغړونه شوې ده. په محکمو کې ځنډونه دا معنې لرې چې د محبوسینو وخت په توقیف کې د محکومیت د دورې یا د قانون له مخې چه د ګناه ته ورس ته ورکول کیږي زیات وي.

یوه بله خواشینونکې موندنه دا وه چې یو شمیر محبوسین د تورونو په مقابل کې برې الاذمه شوي و او برأت یې اخیستې و خو بیاهم هغوی په توقیف کې پاتې و. په دغه برخه کې هغه دلایل چې وویل شول هغه دا و چې محکمې یا څارنوالان د برأت د پریکړې او د خوشې کیدو د حکم په انتقال کې پاتې راغلل، او یا دا چې پریکړه تر لاسه شوي خو روښانه حکم د خوشې کیدو لپاره نه و، او یا داچې تضمین کوونکې د محبوس د خوشې کیدو لپاره حاضر نه و (سره له دې چې دغه ډول مقرره د محکمې په پریکړه کې نشته). د بیلګې په توګه، یوناما یوه قضیه وموندله چې دعدلیې وزارت د توقیف د مرکز رسمي چاروا کوونه منله چې پنځه تنۍ ښځې کوم چې د تورونو څخه یې د ځیرنې په اساس برأت اخیستې و خوشې کړې ځکه چې هغو تضمین کوونکی نه درلود. په کابل کې د ۲۰۰۷م کال د جولای په میاشت کې، ۱۹ تنه محبوسین خوشې نشول ځکه هغوونکړای شوچې تضمین کوونکی برابر کړي و یا د مالي تضمین لپاره پیسې تأدیه کړي.

د محکومیت څخه وروسته توقیف: د محکومیت د مودې د بشپړیدو سره سم د محبوس په خوشې کولو کې پاتې والې:

په ټول افغانستان کې، د عدلیې وزارت د توقیف د مرکز رسمي چاروا کو لزوماً هغه بندیان یې خوشې نکړل کوم چې د قانوني

جزا[۸۵] موده یي بشپړه کړې وه یا هغه بندیان چې د جمهوري ریاست د فرمان[۸۶] له مخې د خوشي کیدو امر یي شوی و. د عدلیې وزارت د توقیف د مرکز رسمي چارواکو او محبوسینو څارنوالانو ته توضیح کړه چې ډیري محبوسین سره له دې چې د هغوی د جزا موده تیره شوې وه خوشې نشول ځکه هغوی ونکړای شوچې تضمین کوونکی یا مالي تضمین[۸۷] پیدا کړي. د سترې محکمې عالي شورا د غه ډول شرایط د خوشي کولو لپاره رد کړل ځکه دا اساسي قانون [۸۸] د ۲۷ مې مادې څخه سرغړونه ده.

۳- نور مروج تضمینونه: په عمومي توګه درناوی نه ورته کیږي – په ځانګړې توګه مدافع وکیل ته

څارنې وښودله چې پولیس، څارنوالان او قاضیان په دوامداره توګه د مروجو حقوقو درناوي نه کوي اویا د هغوی څخه ناخبره دي، ان که په روښانه توګه د افغانستان په قانون[۸۹] کې توضیح شوي هم دي.

د دفاعي سلاکار د درلودلو حق یا د خپل ځان د دفاع کارول:

په عمومي توګه افغانانو د دفاعي سلاکار د درلودلو او یادځان دفاع کولودحق څخه ناخبره دي او نه هم هغوی دفاعي سلاکارته لاس رسی ولری او یا نشي کولای د خپل ځان دفاع[۹۰] تیاره کړي. ډیري محبوسین د مدافع وکیل د درلودلو څخه ګټه نه اخلي. په ټولو قضیو کې چې تفتیش شوي دي یو محبوس د نیونې د وخت څخه بیا په ټوله محاکمه[۹۱] کې د مدافع وکیل د درلودلو څخه ګټه نه ده اخیستلې. د څارنې په لومړي پړاو کې دا موضوع روښانه شوه چې ۹۳۱ تنه یا ۸۲.۵ ٪ مصاحبه کوونکو مدافع وکیل نه درلود. په دغه اړه توضیحات دا و: محبوسین د دغه حق څخه نا خبره و (۱۵.۶٪)،مدافع وکیلان موجود نه و (۳۶.۴۰٪)، یا محبوس نشو کولای چې مدافع وکیل ته پیسې تأدیه کړي (۱۲.۸٪). دغه ډول نمونې په ټوله څارنه کې ولیدل شوې[۹۲] . څارنې همدارنګه وموندله چې کله به مدافع وکیل په کار وګمارل شو، هغوی به بنایي د قضیو د حذف په موخه د لوړ رتبه چارواکو او دولتي مؤسساتو لکه د ملي امنیت ریاست له خوا تهدیدېدل

د خپل ځان په هکله د نه شهادت ورکولو حق، د چوپه خوله پاتې کیدلو په شمول

داسې نه ښکاري چې پولیس، څارنوالان او قاضیان د خپل ځان په هکله د نه شهادت ورکولو حق ته درناوی وکړي. په پایله کې، ځینې وختونه د محاکمې څخه مخکې توقیف د پوښتلو د وسیلې په توګه کارول کیږي، نه دا چې د ساتندویه یا وقایوي میکانیزم په توګه. د څارنې په مهال د جبري اقرارونو راپور ورکړل شوی دی – څه نا څه ۱۶۵ تنه مصاحبه کوونکو (۱۵٪) د څارنې په لومړي پړاو کې د دغه شان قضیو راپور د څارنې په ټوله موده[۹۳] کې ورکړی دی. د ۱۹۹ قضیو له ډلې څخه کوم چې په کندز، بدخشان، تخار او بغلان کې تفتیش شوې، ۱۶۶ تنه محبوسینو (۸۳٪) ته د چوپه خوله پاتې کیدو د حق په هکله خبر نه دی ورکړل شوی. همدارنګه ورته نمونې په ټول هیواد[۹۴] کې پیدا شوي دي. برسیره پردې، داسې ښکاري چې محکمې هم په دوامداره توګه د دغو حقوقو څخه ملاتړ نه کوي او نه هم هغه شواهد نا مطلوبه ګڼي کوم چې په جبري توګه ترلاسه شوي وي، په دې توګه، د تور یا محکومیت د ریښتیا والي په هکله شک موجود دی.

د نیونې په وخت کې د توقیف د دلایلو او په سم وخت کې د هر ډول تور په هکله د خبریدلو حق:

په نمونو کې د پاملرنې وړ استثنائات چې تاکل شوي هغه دا دي چې د نیونې په وخت کې د توقیف د دلایلو او په سم وخت کې د تورونو په هکله محبوس ته معلومات ورکړل شي. په عمومي توګه، توقیفیانو د توقیف د دلایلو او د هغو تورونو په هکله معلومات درلودل کوم چې د دوی پر ضد وارد شوي و. د څارنې په لومړي پړاو کې، څه نا څه ۸۶٪ محبوسین چې ورسره مصاحبه شوې ده (۹۷۶ تنه مصاحبه کوونکي) د هغوی په وړاندې د تورونو او د توقیف پر دلایلو پوهیدل. یوازې ۵۸٪ (۶۵۸ تنه) محبوسینو ته کوم چې د توقیف په دلایلو پوهیدل د نیونې په وخت کې خبر ورکړل شوي و. وروستنۍ څارنې په دغه اړه کوم بدلون ښکاره نکړ.

لاتر اوسه هم څارنې په روښانه توګه وموندله چې پولیس، څارنوالان او تر یوې اندازې پورې قاضیان په دوامداره توګه محبوسینو ته د هغوی د حق په هکله معلومات نه دي ورکړي. ځینې څارنوالانو تفتیشانو ته وویل چې دوی په لوی لاس دغه کار نه دی کړي ځکه هغوي عقیده لري چې دغه حقوق د ځیړنو[۹۵] مخنیوی کوي.

په عمومي توګه، څارنې وموندله چې د پوره اندازې مروجو ساتنو نشتوالې د دې سبب کیږي چې د ډیري توقیفونو قانونیت تر سوال لاندې راشي. د قانون او د محبوسینو د حق نه رعایتول، نه یوازې د قانون حاکمیت او د بیګناهی انګیرنه متأثره کوي، بلکې دا خبره داده کوي چې په توقیف کې زیاتی شوی او په وار وار سره پخپل سری وي. مدافع وکیل ته درناوی نکول په ځانګړې توګه یوه ستونځه ده ځکه د مدافع وکیل درلودل او شتون یو داسې حیاتي میکانیزم برابروي کوم چې د ډیري پخپل سري توقیفونو مخنیوی کوي او ناوړه استفادې کموي. په عین وخت کې، دا خبره باید تصدیق شي چې د بشري او فزیکي منابعو، لکه قاضیان، څارنوالان، دفاعي سلاکاران، محکمې او د محکمې د اداري کارکوونکو کموالی چارواکي نه پریږدي چې خپلې ژمنې پوره کړي.

٤- د تاکل شویو نمونو اصلي علتونه

لومړی اساسی علت: د عدالت سیالیزه اصول

د افغانستان د عدالت په رسمي سیستم کې یو شمیر د عدالت سیالیزه اصول شته چې کارول کیږي: هغه اصول چې دعدالت رسمي سیستم تائیدوي، هغه اصول چې د افغانستان د عدالت په غیر رسمي سیستم، او مروج او مذهبي تمرینونه کې نغښتي دي. دغه اصول نابرابره نه دي، ځکه د افغانستان د جنايي عدالت رسمي سیتسم، او د نړیوالو معیارونو کوم چې د هغو په تعریف کې مرسته کوي چې څنګه هغوی کار کوي، په نسبي توګه د افغانستان د غیر رسمي عدالت د سیمستم، مروجو او مذهبي تمرینونو سره مقایسه کیږي. په پایله کې، یو شمیر زیات افغانان، پشمول د هغوچې د جنايي عدالت رسمي سیستم جوړوي لزوماً د رسمي عدالت د سیستم او دهغوي د معیارونو په هکله نه پوهیږي.

ستونځه دا ده چې په داسې حال کې چې ځینې اصول د غیر رسمي عدالت د سیستم څخه سرچینه اخلي، او همدارنګه مروج او مذهبي تمرینونه د رسمي عدالت سیستم دغه اصول پیاوړي کوي، خو ځینې اصول شته چې دهغو اصولو سره مطابقت نکوي کوم چې د افغانستان په اساسي قانون او نړیوال قانون کې طرحه شوي دي. د دغو ستونځمنو اصولو کارول د رسمي عدالت په سیستم کې اکثراً د افغانانو مقام او عدالت ته لاس رسی د خطرسره مخ کوي او د خپل سري توقیفونو او نورو تیریو سبب ګرځي. په دغه بهیر کې، دغه اصول د رسمي عدالت د سیستم تمامیت او د قانون حاکمیت کمزوره کوي.

د دې لپاره چې اغیزناکه او اصلاح کوونکي اقدامات رامنځته شي، نو د عدالت د دغه اصولو ترمنځ توپیر باید وپیژندل شي او د پالیسی، قانون، کرنلارو او د پوهې د پیاوړتیا له لارې حل او فصل شي.

د دغه برخې پاتې برخه د عدالت د اصولو ترمنځ د توپیر مهمې برخې توضیح کوی او د رسمي عدالت سیستم او هغه اصول چې د افغانستان د غیر رسمي عدالت به سیستمونو، بـه مروجو او مذهبی تمرینونو کې نغښتي دی تاییدوي.

احتمالی جرم

د توقیف د چارواک (پولیس، څارنوال، قاضیان)[96] له خوا خپریدونکی احتمالی جرم په ټول افغانستان کې کوم چې د څارنې[97] په مهال ټاکل شوی یوه غټه اندیښنه ده. احتمالی جرم په افغانستان کې د ډیري پخپل سری توقیفونو لپاره تصوری بنسټ جوړوي. احتمالی جرم د جنایی عدالت سیستم د محاکمې څخه د مخه د تورن توقیفولو خواته بیایی، د محبوسینو حقوقو ته درناوی ورو ورو کموي او د غیر اغیزناکه مروجو ساتنو سبب ګرځي. احتمالی جرم د عمومي وضعیت په واسطه لاپسې زیاتیږي کوم

چې د جرم مرتکبین، ان وروسته له دې د جزا موده بشپړه کړي د درنښت او عدالت مستحق نه ګڼل کیږي.

دغه ټول عوامل د دې سبب ګرځي چې قاضیان د محبوسینو د مدافع وکیل درلودل او دفاعیه وړاندې کول شی، د جبری اقرار په مؤجه کولو کې مرسته کوي، او لنډه دا چې د محبوس په خوشې کولوکې خنډ ګرځی کله چې د بند موده یې پوره شي او یا برأت واخلي. همدارنګه، دغه د توقیف دبدل یا دبندبلې چاره امکانات چه په نظر کی نیول شویدی هم د ګواښ سره مخامخ کوی او د بندیانو د جزا په پای کې د هغوی د نه خوشې کولو په برخه کې کومک کوی .

د دندې او د توقیف د قصد او د اړونده مروجوساتنوبیلابیل تفاهم

ډیرپولیسان، څارنوالان او قاضیان د توقیف د خاص مقصد او اړونده مروجوساتنو په هکله کوم چې د رسمی عدالت د سیستم په حقوقی چوکاټ کې کارول شوي بیلابیل تعبیرونه لري. د رسمی عدالت د سیستم او نړیوالو معیارونو تر قیادت لاندې، د محاکمې څخه دمخه توقیف په عمومی توګه داسې یو میکانیزم دی چې د نورو حقوق یا شواهد ته زیان، او بدګمانی یا تور، یا د جنایت بیا پیښیدنه مخ بندی وشی او د بې ګناهي د انګیرنې په رڼا کې خپل اصغري حد ته ورسیږي.
اوس مهال په افغانستان کې چیرته چې جرم انګیرل کیږي، د محاکمې څخه د مخه د توقیف څخه د تحقیقاتو د وسیلې په توګه کار اخیستل کیږي او د داسې طریقې په توګه چې تورن شوي کس ته جزا ورکړي. د محکوم شویو خلکو لپاره، توقیف یوازې د جزا په توګه په نظر کې نیول کیږي نه د بیا رغونکي وسیلې په توګه تر څو د بند څخه د خوشې کیدو په مهال د لا زیاتو جنایی فعالیت څخه مخنیوی وشي. (د ICCPR ۱۰ (۳)مې مادې ته مراجعه وکړئ)

په عمومی توګه مروجې ساتنې کاری ندی ځکه هغوی په وار وار سره غیر لازمی یا د پلټنو په مقابل کې د خنډ په توګه په نظر کې نیول کیږی نه دا چې د بیعدالتی، لکه د بیګناه خلکو د دوامداره توقیف په وړاندې د ساتنو په توګه. یوناما ومونده چې هغه پولیسان، څارنوالان او قاضیان چې د محبوسینو د حقوقو څخه یا خبره دي اکثراً په عمدي توګه د اقرار اخیستلو، د جرم یا د محکومیت د پریکړې په اړوند د محبوسینو د حق څخه تیریږي. د توضیحاتو په توګه هغوی ادعا کوی چې بشري حقوق د هغوی د کار خنډ ګرځي.

د مدافع وکیل په مقابل کې خصومت او د دود کموالی

د مدافع وکیل ګمارل په نسبي توګه په افغانستان کې یو نوی اصل دی. همدارنګه څارنې بربنده کړه چې د مدافع وکیل ګمارل د جرم د یوې نښې په توګه په نظر کې نیول کیږي نه د قدرت څخه د

ناوره استفادې یا د خپل سري توقيف په مقابل کې د مهمې ساتنې په توګه. د بېلګې په توګه، ډېرو محبوسینو څارونکو ته د هغې نظریې په هکله وویل کوم چې هغوی اړتیا نلري چې د مدافع وکیل په کار وګماری ځکه هغوی د کوم جرم مرتکب شوي نه دي. د جرم د احتمال سره جوخت، د مدافع وکیلانو د دندې او مقصد سره د بېژندګلوی نشتوالی دا ټکی منعکس کوی چې د مدافع وکیل درلودلو حق په وړاندې د پولیسو، څارنوالانو اومحکمو له خوا خصومت رامنځته کیږي، لکه څنګه چې په دوامداره توګه بندیانو ته د هغوی د حقوقو په هکله کوم چې باید مدافع وکیل ولري خبر نه ورکول کیږي او د مدافع څارنوال باندې باید محدودیتونه کېښودل شی چې څېړنو، رسمي راپورونو او اسنادوته د دهغه لارس رسیدنه محدوده شی. د ستري محکمي عدالت، په داسې حال کې چې د مدافع وکیل د درلودلو حق تاییدوي کوم چې باید د قضایي غونډو[۹۸] په مهال حاضر وی، همدارنګه د خبرو اترو په مهال یاودنه وکړه چې هغه کسان چې په ټاکلي کټګورۍ کې په جرم تورن دی (په اساسی توګه کوم چې د حکومت ضد فعالیتونو پورې تړاو لري) باید مدافع وکیل ته لاس رسیدنه ونلري.

په پایله کې، مدافع وکیل نشي کولای چې په اغیزناکه توګه کار وکړي یا د خپل سري توقیفونو مسایل حل او فصل کړي. ډیري په خپل سری توقیفونه لا اوس هم ادامه لری کوم چې باید د هغوی مخنیوی شوی و. دغه پخپل سری توقیفونه د مدافع وکیلانو د کموالي له امله د هیواد په ډیرو ولایاتو کې لاپسې زیات شوي دي.

د ښځو د حقوقو پیچلې مفکوره او عدالت ته لاس رسیدنه

د ښځو او نجونو په اړوند، د عدالت په رسمي سیستم، د عدالت په غیر رسمي سیستم، او د عرفی او مذهبی تمرینونو د اصولو ترمنځ سیالی یو ډیر ستونځمند کار دی. ښځې اونجوني په وار وار سره د هغو اخلاقی جرمونو په تور توقیف کیږي کوم چې په رسمي عدالت کې جرم نه دی. همدارنګه هغوی کله چې د زبرزنا یا جنسي تیری قربانیانې وی اومحکومې شي توقیفیږي. دغه تمرینونه په عمومي توګه د عرفی او مذهبی تمرینونو او د عدالت اصول د ښځو او نجونو په اړه منعکس کوي.
څرنګه چې د افغانستان په غیر رسمي، عرفي او مذهبي سیستمونو کې د ښځو موقیف کمزوری دی همدارنګه د عدالت په رسمي سیستم کې هم کمزوری دی. ښځو ته په بشپړه توګه د هغوی حق نه ورکول کیږي او همدارنګه د سړیو سره مساوي په نظر کې نه نیول کیږي. د قانون د تطبیق او قضا ډیري چاراوکي کوم چې د جنایي عدالت په سیستم کې فعالیت کوي نومړي نظر تاییدوي او دهغوی دغه تایید د قانون[۹۹] په کارولو کې منعکس کیږي. په پایله کې، ښځې د قانون د کافي ساتنې څخه برخه مندې نه دي او پخپل سري توګه توقیف کیږي

په وار وار سره قاضیانو او څارنوالانو دغه پخپل سري توقیفونه په دې پیان سره مؤجه کړي چې اخلاقی جرایم لکه د کور څخه تیښته جرایم دي د افغانستان د اساسي قانون ۱۳۰مه په اشاره سره وای چه دغه ماده کې ذکر شوي دي او د حنفي قانون (شریعت) د کارولو اجازه ورکوي کله چې په قانون کې خالی ګاوي موجود وي. لکه څنګه چې پورته بحث وشو، ځینې چاراوکي په قانون کې مقررات داسی تعبیر او تفسیروي کوم چې هغوی په دې وتوانوي چې عروفي او مذهبي نظریات کوم چې د عدالت په رسمي سیستم کې یو جرم ټاکي وکاروي. همدارنګه پولیس ورته کار تر سره کوي. د کورنی د ځواب ځانګړی داسې طرحه شوي دي چې په کورنیو پورې اړونده اجراات ترسره او د هغو ښځو او نجونو په استازیتوب وکالت وکړي کوم د تبعیضی اوجنسي تیري قربانیان شوي وي، کله چې کوم وخت دغه قربانیان بیرته مرتکبینوته (اکثراً کورنیوته) ورتسلیمی ږی هغوی احساس کوي چې د دوی سره تماس نیول د هغوی د بي حرمتی سبب ګرځي

هغه نمونې کوم چې د زبرزنا یا قاچاق په قضیوکې موندل شوي دي د دغه پریده او مشخصاتو ښکارندوی دي. داسې عمومي وضعیت شته چې داد ښځینه قرباني ګناه ده او هغې کورنی ته بې حرمتي کړیده، نه دا چې هغه د جرم د قرباني په توګه په نظر کې ونیسي. کله چې د زبرزنا تورونه جوړیږي، څارنوالان په دوامداره توګه تحقیق نکوي او نه څوک محکوموي کله چې په کافي اندازې سره شواهد موجود[۱۰۰] و.

د حل د لارې موندل

د خپل سري توقیف پراخه او متداوله تمرین به بر هغه وخته اصلاح نشي ترڅو د غه مفکوری توپیرونه په بریالیتوب سره مطرح نشي د ځانګړی پام وړدی. د یوه بیګناه کس په مقابل کې د احتمالي جرم بدلون دی لکه څنګه چې د افغانستان په اساسي قانون(۱) او نورو قوانینو (۱) او همدارنګه په نړیوال معیارونو (۱) کې تقدیس شوي دي. همدارنګه اړتیا لیدل کیږي چې روش د دغو موندل شویو مجرمینو خوا ته بدلون ومومي. ددغو نویو اصولو او د هغوی د دلیل د توضیح کولو لپاره زده کړه، د ظرفیت لوړتیا د پوهاوی د زیاتولو پروګرامونه ضروري دي البته د دغو اصولو تطبیق د قانون، پالیسی او کړنلارو د تعدیلولو په واسطه او د هغو خلکو د مسئول ګڼلو په اساس کوم چې دغو اصولو ته درناوي نه کوي.
د دې لپاره چې تحرکات د ښځو اوتولنې په هکله بدلون ومومي د مذهبي مشرانو ملاتړ لازمي دي ځکه دغه ملاتړ به دا ټکي توضیح کړي چې آیا شرعی قوانین د هغو عملونود جنایت ګڼلوپه مخه استعمالیدلای شی کوم چې د اجتماعی ،کلتوری او مذهب له پلوه د ټولنی د ځینو عناصرو لپاره د منلو وړ نوي. ډیرو منسجمو زیارونو ته اړتیا شته تر څو د ښځو وضعیت او د هغوي مساوي حقوق د حیثیت او عدالت له پلوه پیاوړی شي. د زبر زنا، قاچاق د جنسیت تبعیض جنسي تیری او د هغوي قربانیان په هکله آزادمباحثه اوداچه پدی هکله خبری اتری څه شي اسلام بیان کړي دي کیدای شي چې ګټه ور وي.
همدارنګه، قربانیان ځایونو ته اړتیا لري چې خپل سرګذشت و وایي او ښځې او سړي د زپر زنا، قاچاق او کورني تیریو په ویجاړونکو اغیزو باندې پوه شي.ځینې نوښتونه، لکه د راډیو پروګرامونه په کوم کې چې ښځینه قربانیانی کولای شي خپلي تجربې شریکی کړي په تیر وخت کې ګټورثابت شویدي. دغه ډول نوښتونه چې د JSSP لخواپه مخ تللی دی د حقوقي بهیر له لارې د قربانیانو ملاتړ کوي او باید و هڅول شي تر څو قربانیان د قضایي بهیر په مهال د بیان حق ولري.

دویم اساسی علت: ناکافي قانوني چوکاټ

پخپل سري توقیفونه تر یواندازې پورې ادامه لري ځکه اوسنی

قانوني چوکاټ د پام وړ نیمګړتیاوې او د مهمو مبهمو ساحو سره کوم چې پورته یې یادونه وشوه ناسمونوالی لري. په دغه چوکاټ کې دا لاندې کموالی شاملیږي:

- د وضاحت کموالی د دې ټکي په هکله چې آیا تاکلي عملونه جنایت دی او که نه، په ځانګړې توګه کله چې د شریعت تعبیر او تفسیر او عروفي او مذهبي تمرینونو پورې تړاو ولري.
- د طرزالعملي ساتنو کموالی، په ځانګړې توګه هغه حق چې محبوس د جنايي توقیفونو لپاره سم دستي د قاضي مخې ته راوستل شي او د یوې محکمې مخې ته د ټولو توقیفونو لپاره د توقیف قانونیت تر سوال لاندې راولي.
- په قانون[۱۰۱] کې د توقیف او بندیتوب لپاره ناکافي بله لاره چاره

برسیره پردې، پخپل سري نیول شوي بندیان بنایي په جبري توګه په توقیف کې پاتې شي ځکه چې قانون واضح نه دی چې کومه موسسه صلاحیت لري چې هغوي د حبس څخه خوشي کړي. د بیلګې په توګه، د عدليې وزارت د توقیفونو لپاره، د عدليې وزارت، څارنوال، محکمه او بیلابیلې کمیټې او شوراګانې صلاحیت لري چې د توقیف په بیلابیلو پړاوونوکې محبوسین خوشي کړي، خو دا چې څنګه د غه رسمي چارواکي یو له بل سره مفاهمه او اجراات وکړي په قانون[۱۰۲] کې په څرګند ډول نه دي بیان شوي.

قانون په غیر لزومي توګه د قانوني پوهې او تفاهم د اوسنی کچې په رڼاکې پوره لاربښوونه نه برابروي. یو توضیحي مثال دا دی چې پولیس په غیر لزومي توګه نه پوهیږي که چیرته هغوی څارنوال ته خبر ورنکړي، آیا هغوی دا صلاحیت لري چې نیول شوي بندي په خپل ابتکار سره په ۴۸ ساعتونو کې خوشي کړي که چیرته هغوی و نکړای شي چې داسې شواهد ومومي چې د توقیف دلیل تائید کړي. په پوهه کې دغه نیمګړتیا احتمال لري ځکه د خوشي کولو دغه صلاحیت کوم چې ضمني مفهوم لري د پولیس په قانون[۱۰۳] کې نه دی لیکل شوی.

د منلو په توګه، د قانون څخه په سمه توګه استفاده نکیږي. تر اوسه هم قانون په هغه اساس باندې کار کوي چې کومې ساتنې د خپل سري توقیف په وړاندې رامنځته شي کوم چې دا یو ستونځمند کار دی. د قانون تمایل توقیف خوا ته دی نه ساتندویه بلې لارې چارې خوا کوم چې دغه تمایل په سیستم کې احتمالي جرم (ګناه کار ګڼل) پیاوړې کوي. د قانون نیمګړتیاوې د سیستم کمزورتیا پیاوړې کوي او دغه نیمګړتیا د بندیانو د حقوقو د ساتنې لپاره ضرر رسوونکې ده.

> **د حل د لارې موندل**
>
> دا خبره لازمي ده چې قانون اصلاح او توضیح شي ترڅو د افغانستان د اساسي قانون سره سمون ولري، پشمول د ICPC، د جزا قانون، د بندیخانو او د توقیف د مرکزونو قانون.

دریم اساسي علت: رسمي سیستم لاتر اوسه مؤسسات، پوهه، ظرفیت، او وسیلې نه رامنځته کوي

پخپل سري توقیفونه تر یوانداز پورې پیښیږي ځکه د عدالت رسمي سیستم لا تر اوسه پوهه، ظرفیت، وسیلې او هغو موسساتو ته وده نه ورکوي تر څو لازمه ساتنې د خپل سري توقیف[۱۰۴] په وړاندې ترسره شي. په داسې حال کې چې د هغه ظرفیت لوړیږي او قانونیت یې وده کوي، خو د عدالت رسمي سیستم هڅه کوي چې خپلې ژمنې په ځانګړې توګه په کلیوالو سیمو کې پوره کړي. ځینې لیرې پرتې ولسوالۍ پرته د ابتدایه محکمو یا څارنوالانو څخه پاتې دي. همدارنګه امنیتي مسائل د عدالت د ادارې په وړاندې خنډونه رامنځته کوي. د څارنوالانو او قاضیانو، ځینې وختونه د پولیسو غیابت ستونځه لاپسې زیاتوي.

د پولیسو، څارنوالانو او قاضیانو شمیر محدود دی، که څه هم تخنیکي او قانوني پوهه مخ په زیاتیدو ده. ډیری څارنوالان او قاضیان او همدارنګه مدافع وکیلان لازمه حقوقي تحصیلات نلري. همدارنګه، قانون په ډیرې وختونوکې په دقیقه او بشپړه توګه نه پلې کیږي له دې امله پخپل سري توقیفونه پیښیږي.

افغاني پولیسان او څارنوالان د څیړنې او پوښتنې ډیر محدود تخنیکونه او وسیلې لري. په پایله کې، توقیف د جبري معلوماتو د ترلاسه کولو په اساس ترسره کیږي. په دې توګه د تورن، مشکوکه، خپلوانو او ملګرو د وامداره توقیفونو سبب ګرځي.

افغانستان لا تراوسه با صلاحیته د قانوني تعقیب میکانیزم نلري، ان د ولسوالیو ترمنځ، یا د مالي ضمانت سیستم او یا د بلې لارې چارې د ضمانت سیستم نلري. په نتیجه کې، قاضیان په عمومي توګه دې ته اړ کیږي چې بندیان وساتي ان د برأت اخیستلو څخه وروسته تر څو د تیښتې څخه مخنیوی وشي. په داسې حال کې چې د محاکمې د مخه توقیف لپاره د تیښتې خطر یو غښتلی مؤجه دلیل دی، له دې امله یو اغیزناکه میکانیزم باید پکار واچول شي تر څو د احتمالي بیګناهي ته درناوی وشي او پرینږدي چې د محاکمې د مخه توقیف په یوه عمومي قانون بدل شي. پرته د دغوسې میکانیزمونو څخه، نه یوازې دا چې د توقیف په مرکزونو کې ګڼه ګونه پیدا کیږي، بلکې د توقیف ګواښونه خپل سري کیږي.

اداري نا کافي ظرفیت او د قضیې اداره نیږدې چې څیړنه او قضیې په سم وخت سره ترسره شي، په دې توګه توقیف اوږدیږي او ډیرو پخپل سري توقیفونو ته لار اواروي. به عین حال کې، د پولیسو، څارنوالانو، محکمو او د توقیف د مرکزونو تر منځ په دوامداره توګه د کاري همکارۍ او همغږۍ نشتوالی پخپل سري توقیف یې د اداري اشتباهاتو له امله ممکنه کړې دی.
همدارنګه، په دغو مؤسساتو کې د داخلي نظارت د اغیزناکه میکانیزمونو نشتوالی پخپل سري توقیف ته دایمي بنه ورکړې

ده. د څارني په موده کې، څارنوالانو په دوامداره توګه د محاکمې څخه د مخه محبوسینو او بندیانو د توقیف مودې نه دي څارلې ترڅو د قانون[۱۰۵] سره سمونوالی ډاډه شي. د افغان پولیسو د بشري حقوقو افسران کوم چې مسئولیت یې دا دی چې د پولیس په توقیف کې کوټه قلفی ګانې[۱۰۶] وڅاري، دغه کاریې په دوامداره توګه نه دی ترسره کړی او نه هغوی ته صلاحیت ورکړل شوی چې د تیریو[۱۰۷] په هکله اجراات وکړي. پایله یې یوازې د پخپل سری توقیف ادامه نه ده، بلکې د قدرت څخه د ناوړه استفادې لپاره مساعده چاپیریال رامنځته کیږي چې دا پخپله پخپل سری توقیف ته لار اواروي.[۱۰۸]

یو بل عامل دا دی چې د عدلیې وزارت د توقیف د مرکز رسمي چارواکي او نور څوک چې بندیان خوشې کوي کله چې د بند زماني چوکاتونه پای ته رسیدلي وي او یا د توقیف په مرکزونو کې د وخت د تیریدو د نا امیدی له امله د اله ګولي سره مخ شوي وي غندل کیږي، ځیني وختونه دوی پخپله زندان ته اچول کیږي. له دې امله، د توقیف چارواکي د هغو محبوسینو یا بندیانو په خوشې کولو کې زړه نا زړه دي کوم چې پخپل سری توګه پرته د څارنوالانو یا لوړ رتبه چارواکو د تائید څخه توقیف شوي دي، چې په دې توګه هغه خلک چې پخپل سری توګه توقیف شوي وي په توقیف کې پاتې کیږي.

دغه مؤسساتي کمزورتیاوې باید حل او فصل شي ترڅو د خپل سري توقیفونو د یوې غټې برخې مخنوی وشی.

د حل د لارې موندل

د زده کړې او د ظرفیت د ودې پروګرامونه باید تعدیل شی تر څو د توقیف د چارواکو پوهه او ظرفیت ښه والی ومومي، پشمول د څیړنې او پوښتنې مهارتونه. د عملیاتو معیاری کړنلارې، مقررات او د مؤسساتو تر منځ موافقې باید ترسره او د ولسوالۍ ، ولایت او ملت په کچه په لار واچول شی ترڅو همغږي اصلاح او قانون په مناسبه توګه وکارول شي. نورې وسیلې، لکه د ضمانت غښتلی سیستم او د ګډ صلاحیت د قانونی تعقیب میکانیزمونه باید رامنځته شی. لنډه دا چې په مؤسساتو کې دننه فرهنګ باید بدلون ومومی ترڅو هغه چارواکي چې د قانون سره مطابقت لری پاداش ورکړل شي نه داچې غندنه یې وشي.

څلورم اساسی علت: د مجازاتو څخه معافیت، اداری فساد او کمزورې حساب ورکونه

د قانونی چوکاټ سمول یا د مؤسساتو، پوهې او ظرفیت پیاوړی کول یوه محدوده اغیزه لري که چیرته خریدونکی د مجازاتو معافیت او اداری فساد حل اوفصل نشي. د با نفوذه خلکو استعداد دحکومت د مؤسساتو په دننه او بهر کې چې په مهارت سره د جنایی عدالت سیستم د خپلو ګټو لپاره اداره کوی – پشمول د دې چې نه پریږدي چې دوی پخپله د قانونی تعقیب لاندې راشي – د پخپل سري توقیف د څخولو سبب ګرځي. اداري فساد که د رشوت اخیستلو، مقام اخیستلو یا نفوذ په بڼه وي د جنایی عدالت په سیستم کې نفوذ کړی دی. د تیرو او اوسنیو اعمالو لپاره د رسمي چارواکو یا مشرانو د مسئول ګڼلو په برخه کې کمزورتیا پخپل سری توقیف دایمي کړی دی.

پایله یې دا ده چې په افغانستان کې عدالت د ټولو افغانانو لپاره په مساوي توګه نه برابریږي. ټول هغه خلک چې په توقیف کې پاتې کیږي، که پخپل سری توقیف وی یا قانونی، ډیر بیوزله خلک دي ځکه هغوی مالی منابع یا د خپل خلاصون لپاره نفوذ نلري.

د جنایي عدالت په سیستم کې کمزوری نظارت او د مهمو مؤسساتو ترمنځ نا کافی همغږي د مجازاتو د معافیت او اداری فساد د زیاتیدو او ادامې سبب ګرځي، او میلان لري چې خواری کښ خلک په ځای د دې چې ترفع او پاداش ورکړل شي هغوی ته جزا ورکړي او یایې لیرې کړی

د حل د لارې موندل

تر هغه وخته پورې چې د قانون حاکمیت په ټینګه رامنځته کیږي، نو دوامداره اضافی ریار ته د غښتلی نظارت په بڼه او د حساب ورکونې میکانیزمونو ته کوم چې اغیزناکه تطبیقی برخې ولري اړتیا شته تر څو د خپل سری توقیف مخنیوی وشي. د دې لپاره چې د مجازاتو د معافیت او اداری فساد په مقابل کې مبارزه وشی او حساب ورکونه اصلاح شی، نو د ملی مشرانو او د نړیوالې ټولنې تائید شوی سیاسی ملاتړ یو شرط دی.

پنځم اساسی علت: د زده کړې، د ظرفیت د ودې او د پوهاوی د ودې نا بشپړه پروګرامونه

د عدالت د رسمی سیستم او هغو قوانینو په هکله کوم چې دغه سیستم جوړوی، ډیره زیاته هڅه د پولیسو، څارنوالانو، قاضیانو او د توقیف د رسمی چارواکو په زده کړه او د ظرفیت په وده کې تر سره شوي ده. لاتراوسه، لکه څنګه چې پورته پرې بحث وشو، چارواکي په وار وار سره په مهمو اصولو باندې نه پوهیږي، پشمول د توقیف د ندې او یا طرزالعملی ساتنې. دغه اصل مونږته بیانوي چې د زده کړې او د ظرفیت د ودې نوښتونه باید بیا وارزول شي، ځکه هغوی په اغیزناکه توګه دغه اصول یا د بیلابیلو چارواکو مسؤلیت د عدالت په وړاندې کولو کې نه ترسره کوي.

یوبل عامل چې تر اوسه په روښانه توګه پرې بحث نه دی شوی هغه د رسمی عدالت په سیستم کې د افغانانو د حقوقو په هکله د هغوی د پوهاوی کموالی دی. د دغې سې پوهې څخه پرته، افغانان نشی کولای چې د خپلو حقوقو ادعا وکړي او یایې وغواړي. د پوهاوي د ودې پروګرامونه تر اوسه پورې په پراخه پیمانه محدود دي او د مهمو ونډه لرونکو تر منځ لکه AIHRC او NGOs همغږه شوي نه دي.

د حل د لارې موندل

د ملت په کچه، همغږه شوی د پوهاوې د ودې کمپاین به ګټور وی. په دغه کمپاین کې کیدای شي چې د راډیو پروګرامونه، ښاری غونډې، تیاتری ښوونې او هغه معلوماتی مواد شامل شی کوم چې د لوړو بی سوادود نسبت لپاره په نظر کې نیول کیږي. د پوهاوۍ د ودې وسیلې لکه د ښځینه محبوسینو د حقوقو په اړوند د عدلیې د وزارت رسالې (کوم چې د UNODC او UNIFEM له خوا تمویلږي) باید ادامه ومومي.

لومړی ضمیمه: د ښکیلو ډلو له خوا سپارښتنې

د افغانستان دولت ته

لومړی سپارښتنه

- په ټینګه سپارښتنه کیږی چې د عدلیې وزارت (تقنین) د لوی څارنوالی، د کورنیو چارو وزارت، د سترې محکمې په مشوره سمدلاسه د قانونی چوکات بیا کتنه پیل کړي – په شمول د جزا قانون او د جنایي کړنلارې د قانون د مسودی بیا کتنه دې پیل کړي تر څو هغو تجدیدونو ته لومړیتوب ورکړل شی کوم چې په لومړی سپارښتنه کې طرحه شوي دي.

دویمه سپارښتنه

- کابینه او ستره محکمه څخه غوښنه کیږی چه د مؤسساتو ترمنځ د نظارت میکانیزم رامنځته کړي تر څو د زیاتې مودې د خپل سري توقیفونو داسې قضیې مطرح کړي کوم چې تر اوسه د ولسوالۍ په کچه نه دي حل شوي. د نظارت میکانیزم څخه مخکې دا لاندې چارې باید ترسره شی:
    - o کابینه د سترې محکمې په مشوره باید د سترې شورا قیمومیت، هدف او صلاحیت د بندیخانو او د ولسوالۍ او ولایت په کچه د هغو کمیټو په اړوند توضیح کړي کوم چې د عدلیې د وزارت د توقیف د مرکزونو په اداره باندې څارنه کوي، او دا ټولۍ کمیټې د توقیف د مرکزونو او بندیخانو د قوانینو په ترڅ کې رامنځته شوي دي. په ځانګړې توګه دا ټکي باید جوت شي چې آیا دغه میکانیزمونه کولای شي چې پخپل سري توقیف شوي بندیان وټاکي اویا یې خوشې کړي.
    - o د کورنیو چارو د وزارت په بندیخانو کې د خپل سري توقیفونو د هغو قضیو د حل لپاره چې باید بندیان د عدلیې وزارت بندیخانو ته انتقال شي، د عدلیې وزارت، د کورنیو چارو وزارت او لوی څارنوالۍ باید د نومړو قضیو د حل لپاره صلاحیت او پروسه توضیح کړي.
- تر هغه وخته پورې چې نومړی پروسه توضیح کیږي او د ادارو ترمنځ د نظارت لازیات دایمی میکانیزم مشخص کیږي، نو
    - o د عدلیې وزارت، لوی څارنوالۍ، او د کورنیو چارو وزارت باید په ټینګه تشویق شي چې سمدلاسه او په ګډه توګه د توقیف د ټولو مرکزونو، څارنوالانو او پولیسو څخه په هر ولایت کې غوښتنه وکړي چې یو غښتلی وضعي راپور دې د ټولو بندیانو او محبوسینو په هکله کوم چې د کورنیو چارو د وزارت او د عدلیې د وزارت په بندیخانو کې بندیان دي د یوې میاشتې په موده کې جوړ کړي، او کله چې ممکنه شوه مناسبه اصلاحاتي اجراات دې تر سره کړي.
        - ▪ په دغو راپورنو کې باید ټول باالقوه پخپل سري توقیفونه ذکر شي او د تعقیبی اجراات یا د ځنډونو لیرې کول باید ذکر شي.
        - ▪ راپور باید د عدلیې وزارت د محبس رئیس ته ، د کورنیو چارو د وزارت د بشري حقونو رئیس ته او د لوی څارنوالۍ مرسیتال ته د څارنې او مناسبه مؤخذ په توګه د اجرااتو لپاره وسپارل شي.
        - ▪ د وضعیت پیاوړی راپور باید په هرو دریو میاشتو کې وسپارل شي تر هغه وخته پورې چې یو بل میکانیزم رامنځته کیږي.
- په ټینګه سپارښتنه کیږي چې هره اداره (د کورنیو چارو وزارت، د عدلیې وزارت، لوی څارنوالۍ) باید د نظارت داخلي میکانیزمونه کوم چې جوړ شوي ارزیابي کړي او همدارنګه د هغوی اغیزناکتوب د خپل سري توقیفونو د ټاکنې، حل او فصل او مخنیوي په هکله د ۲۰۰۹م کال د اپریل د میاشتې پورې و ارزوي، او د دغو ارزونو پر بنسټ د ۲۰۰۹م کال د جون د میاشتی پورې دې یو داسې پلان رامنځته کړي کوم چې دغه میکانیزمونه پیاوړي کړي. په ځانګړې توګه، سپارښتنه کیږي چې د کورنیو چارو د وزارت د بشري حقونو افسران او د لوی څآرنوالۍ د څارنې څارنوالان اغیزمندتوب او د سترې محکمې د نظارت ظرفیت باید ازمیښت شي.
- د کورنیو چارو وزارت، د عدلیې وزارت،او لوی څارنوالۍ باید په ټینګه خپلواړوندو د څارنې د توقیف داخلي میکانیزمونو(د بشري حقونو افسران، د توقیف د مرکز رئیسان، او د څارنې څارنوالان، په ترتیب سره) ته دنده ورکړي چې د څآرنې او راپور ورکولو دوره دې زیاته کړي لږ تر لږه په هرو دوو اونیو کې د مضبوطه وخت په حدودو کې.

- لکه څنګه چې په NJSS کې یادونه وشوه، سپارښتنه کیږي چې اخلاقي قوانین او مسلکي معیارونه باید رامنځته او د کورنیو چارو په وزارت، د عدلیې په وزارت، په لویه څارنوالۍ او په قضایي سیستم کې دې پیاوړي شي.

دریمه سپارښتنه

- په ټینګه سپارښتنه کیږي چې د توقیف د مسائلو په اړوند د ولسوالۍ، ولایت او ملت په کچه د همغږۍ لپاره، ستره محکمه، د کورنیو چارو وزارت، د عدلیې وزارت د بندیخانو او د توقیف د مرکزونو رئیسان،او لوی څارنوالۍ دې د عملیاتو په یوې معیاري کړنلارې باندې ترکومه ځایه چې ممکنه وي موافقه وکړي. په کړنلاره کې باید د مؤسساتو ترمنځ د دوسیو د انتقال په هکله پروتوکولونه شامل وي ، اجراات باید وشي کله چې دوسیه نامکمله وي یا ورکه وي، او څارنه دې په کړنلاره کې شامله وي کله چې د وخت د حدودو څخه تیری کیږي.
- هڅه باید وشي چې پروژې باید په NJP کې شاملې شي کوم چې په نظر کې نیول کیږي چې د معلوماتو د اداري سیستم باید اصلاح کړي او وکړای شي چې د ولسوالۍ، ولایت او ملت په کچه پرته د ځنډ څخه د افغاني اړونده مؤسساتو له خوا پلي شي او په بشپړه توګه د تمویل کوونکو او ملګرو ملتونو له خوا باید تمویل شي. په دغه کارکې د قضیې د اداري د سیستم د مسئولیت ټاکنه شاملیږي کوم چې اوس مهال د متحده ایالاتو د دولتي دیپارتمنت لپاره دعدالت د سکتور د مرستې پروګرام او د سکتور مرستندویه پروګرام یې ازمېینت کوي
- د کورنیو چارو وزارت او د عدلیې وزارت د نړیوالو تمویل کوونکو د مشورتي مرستې سره باید په ټینګه د ګډ صلاحیت څارنیزه میکانیزمونه رامنځته کړي.

پنځمه سپارښتنه

- د کورنیو چارو وزارت او د عدلیې وزارت، لوی څارنوالۍ، او ستره محکمه په مرسته د افغانستان د بشري حقونو خپلواکه کمیسیون AIHRC او نورو شریکانو ، لکه UNDP او JSSP څخه غوښتنه کیږی چه د عامه پوهاوی کمپاین چې په NJSS کی تری غوښتنه شوی د توقیف د حقوقو په اړوند د او سنیو توقیفیانو، محبوسینو او عامه خلکو په هکله کمپاین شامیلول هما یه کړي.
- د پوهې د زیاتوالي وسیلې لکه د عدلیې د وزارت رساله د ښځینه محبوسینو د حقوقو په هکله کوم چې د UNODC او UNIFEM له خوا تمویلیږي باید تمویل او وده ومومي. د پولیس سټیشنونه، د توقیف مرکزونه او د څارنوال دفترونه باید معلوماتي مواد ولري لکه لاسي او نمایشي مواد.

شپږمه سپارښتنه

- په ټینګه سپارښتنه کیږي چې د عدلیې وزارت د حقوقي مرستې څانګه دې دملی حقوقي مرستی څانګه دی د ملی حقوق مرستی یو سیستم رامنځته کړي لکه څنګه چې د NJSS او NJP تر قیادت لاندې غوښتل شوي دي.
  - o **حقوقی مرستیالان:** د عدلیې وزارت د حقوقي مرستې د یونټ، د خپلواکه مدافع وکیلانو د ټولنې او د عدالت د سکتور د تمویل کوونکو لپاره د شبه قضايي سیستم باید په افغانستان کې لومړیتوب ولري. دا لاندې چارې باید په ټینګه وهڅول شي:
    - نوي مقررات چې شبه قضايي د افغانستان په حقوقي سیستم کې رامنځته کوي باید د سیاسي او مالي له پلوه د افغانستان د دولت او د تمویل کوونکو هیوادونو له خوا یې ملاتړ وشي.
    - د عدلیې وزارت د خپلواکه مدافع وکیلانو د ټولنې په همکاری او د تمویل کوونکو په مرسته، باید یو پروګرام رامنځته کړي چې زده کړه چټکه او شبه قضايي په هر ولایت کې توظیف کړي، او کله چې ممکنه شي د ولسوالیو مرکزونو ته دې هم وګماري. شبه قضايي ته باید دستور ورکړل شي چې محبوسینو او د هغو کورنیو ته د هغوی د حقوقو او جنایي کړنلارې په هکله سلا مشوری برابرې کړي. (یوازې د مدافع د قانون تر قیادت لاندې یومدافع وکیل یا نږدې خپلوان کولای شي چې د محبوس څخه استازیتوب وکړي). هغو ساحوته چې پکې د مرستې حقوقي موسسې کار نکوي باید لومړیتوب ورکړل شي.
- **د مدافع وکیلانو او د حقوقي مرستیالانو د شمیر زیاتول.** هغه زیارونه چې د هغه په ترڅ کې د مدافع وکیلانو شمیر زیاتیږي باید لومړیتوب ورکړل شي.
  - o د خپلواکه مدافع و کیلانو ټولنه باید په جدی توګه خپل مقررات پلی کړی کوم چې د هغه په ترڅ کی راجستر شوی ددعوا وکیلان باید لږ به هر کال کی د حقوقی مرستی دوه قضیی حل اوفصل کړیرد عدلیې وزارت د حقوقي مرستې یونټ باید تشویق کوونکی امتیاز د هغو خلکو لپاره طرحه کړي کوم چې غواړي د مدافع وکیلان شی، په ځانګړې توګه په لیرې پرتو سیمو کې. تمویل کوونکی هیوادونه باید دغه ډول اجراات تمویل کړي.

اوومه سپارښتنه

- پارلمان او د مالیې وزارت څخه غوښتنه کیږي چه باید دا خبره ډاډه کړي کله چې مالي وجهې ترلاسه شوې هغه باید په سم وخت سره تخصیص او تأدیه شي.
- د دې لپاره چې د افغانستان حکومت او قضایي سیستم په بریالیتوب سره د خپل سري توقیفونو په وړاندې مبارزه پیل کړي او د توقیف د مرکز څخه ګټه ګونه کمه کړي، نو لازمه ده چې د دې لاندې برخو لپاره مالی وجهې برابرې شي:
    - o معاشونه او امتیازونه ترڅو په کافی شمیر سره با کفایته قاضیان، څارنوالان، پولیسان، د توقیف د مرکز چارواکی او د محکمې اداری کارکوونکی پاتې شي.
    - o د دغو رسمي چارواکو لپاره زده کړه او د ظرفیت وده،
    - o د عامو پوهاوي ملی کمپاین،
    - o د نظارت لازمه میکانیزمونو فعاله کول.

اتمه سپارښتنه

- د کورنیو چارو وزارت، د عدلیې وزارت، لوی څارنوالی او ستره محکمه باید په چټکه اومناسبه توګه رسمي چارواکي په ټولو کچو کې او هر هغه کس کنترول کړي کوم چې د بندیانو حقوقو، د وخت قانونی حدودو او نورو مقرراتو او حقوقي معیارونوته درناوی نکوي. په دغه انضباط کې قانوني دعوا شامليږي کله چې د جنایی مقرراتو څخه تیری وشي.
- همدارنګه یو محرمانه میکانیزم هم باید رامنځته شي کوم چې د هغه په ترڅ کې څارنوالان، قاضیان، مدافع وکیلان، د محبوسینو خپلوان یا نور افراد وکړای شي چې د ممکنه خپل سري توقیفونو د قضیو راپور په محرمانه توګه ورکړي ترڅو دغه وړ ادعاګانې په مناسبه طریقې سره وڅیړل شي.

د افغانستان قضا ته

لومړی سپارښتنه

- ستره محکمه باید عدلیې ورارت (تقنین) ته مشوره برابره کړی ترڅو دغه وزارت سمدلاسه د قانونی چوکاټ نوي کول پیل کړي، په شمول د جزا قانون او د جنایی کړنلارې د قانون د مسودی نوي کول دې پیل کړي ترڅو هغو تجدیدونو ته لومړیتوب ورکړل شي کوم چې به لومړۍ سپارښتنه کې طرحه شوي دي.

دویمه سپارښتنه

- ستره محکمه او کابینه باید د مؤسساتو ترمنځ د نظارت میکانیزم رامنځته کړي ترڅو د زیاتي مودې د خپل سري توقیفونو داسې قضیې حل او فصل کړي کوم چې تر اوسه د ولسوالی په کچه نه دي حل شوي. د نظارت میکانیزم څخه مخکې دا لاندې چارې باید ترسره شي:
    - o ستره محکمه باید د کابیني سره مشوره وکړي ترڅو د بندیخانو او د ولسوالی او ولایت په کچه د هغو کمیټو په هکله د سترې محکمې قیمومیت، هدف او صلاحیت توضیح کړي کوم چې د عدلیې د وزارت د توقیف د مرکزونو په اداره باندې څارنه کوي، او دا ټولې کمیټې د توقیف د مرکزونو او بندیخانو د قوانینو په ترڅ کې رامنځته شوي دي. په ځانګړې توګه دا ټکي باید جوت شي چې آیا دغه میکانیزمونه کولای شي چې پخپل سري توقیف شوي بندیان وټاکي اویا یې خوشې کړي.
- ترهغه وخته پورې چې نوموړی صلاحیت او پروسه توضیح کیږي او د ادارو ترمنځ د نظارت لازیات دایمی میکانیزم رامنځته کیږي، نو
    - o ستره محکمه باید په ټینګه تشویق شي چې د ولسوالی او ولایت د محکمو څخه وغواړي چې هر هغه قضیه چې د قانوني وخت د حدودو څخه د زیاتې مودې لپاره پاتې وي په یوه میاشت کې وټاکي او وروسته دې په هرو دریو میاشتو کې راپور برابر کړي. همدارنګه سپارښته کیږي چې ستره محکمه د اړونده محکمې، په شمول د سترې محکمې څخه وغواړي چې په پخپلو اسنادو کې د غو قضیو او هغو ته لومړیتوب ورکړي چې د ولایت په وضعي راپور کې ټاکل شوي وي. همدارنګه سپارښتنه کیږي چې ستره محکمه د مراجعینو صورت حساب جوړ کړي او د هغه سره سم دې قضیو ته لومړیتوب ورکړي.
- په ټینګه سپارښتنه کیږي چې ستره محکمه باید د نظارت د داخلي میکانیزمونو اغیزناکتوب د خپل سري توقیفونو د ټاکنې، حل او فصل او مخنیوي په هکله د ۲۰۰۹م کال د اپریل د میاشتې پورې و ارزوي، او د دغو ارزونو پر بنسټ د ۲۰۰۹م کال د جون د میاشتی پورې دې یو داسې

پلان رامنځته کړي کوم چې دغه میکانیزمونه پیاوړي کړي. په ځانګړې توګه، سپارښتنه کیږي چې د سترې محکمې د نظارت ظرفیت باید ازمیینت شي.

- لکه څنګه چې په NJSS کې یادونه وشوه، سپارښتنه کیږي چې اخلاقي قوانین او مسلکي معیارونه باید رامنځته او په قضایي سیستم کې دې پیاوړي شي.

دریمه سپارښتنه

- په ټینګه سپارښتنه کیږي چې د توقیف د مسائلو په اړوند د ولسوالی، ولایت او ملت په کچه د همغږی لپاره، ستره محکمه، د کورنیو چارو وزارت، د عدلیې وزارت د بندیخانو او د توقیف د مرکزونو رئیسان،او لوی څارنوالی دې د عملیاتو په یوې معیاري کړنلارې باندې ترکومه ځایه چې ممکنه وي موافقه وکړي. په کړنلاره کې باید د مؤسساتو ترمنځ د دوسیو د انتقال په هکله پروتوکولونه شامل وي ، اجراات باید وشي کله چې دوسیه نامکمله وي یا ورکه وي، او څارنه دې په کړنلاره کې شامله وي کله چې د وخت د حدودو څخه تیری کیږي.
- هڅه باید وشي چې پروژې باید په NJP کې شاملې شي کوم چې په نظر کې نیول کیږي چې د معلوماتو د اداری سیستم باید اصلاح کړي او وکړای شي چې د ولسوالی، ولایت او ملت په کچه پرته د ځنډ څخه د افغاني اړونده مؤسساتو له خوا پلي شي او په بشپړه توګه د تمویل کوونکو او ملګرو ملتونو له خوا باید تمویل شي. په دغه کارکې د قضیې د اداري د سیستم د مسئولیت ټاکنه شاملیږي کوم چې اوس مهال د متحده ایالاتو د دولتي دیپارټمنټ لپاره دعدالت د سکتور د مرستې پروګرام او د سکتور مرستندویه پروګرام یې ازمیینت کوي

پنځمه سپارښتنه

- د عدلیې وزارت، د کورنیو چارو وزارت، لوی څارنوالی، او ستره محکمه د AIHRC او نورو شریکانو په همکاری ، لکه UNDP او JSSP باید په ټینګه و هڅول شي چې د توقیف د حقوقو په هکله د عامه پوهاوی د هغه کمپاین شمولیت باید ملاتړ وکړي کوم چې محبوسین او عامه خلک تر پوښښ لاندې راولي او دعامه پوهاوي ملی کمپاین د NJSS د شمولیت غوښتنه وکړي.

اتمه سپارښتنه

- د کورنیو چارو وزارت، د عدلیې وزارت، لوی څارنوالی او

ستره محکمه باید په چټکه اومناسبه توګه رسمي چارواکي په ټولو کچو کې او هر هغه کس کنټرول کړي کوم چې د بندیانو حقوقو، د وخت قانونی حدودو او نورو مقرراتو او حقوقي معیارونوته درناوی نکوي. په دغه انضباط کې قانوني دعوا شاملیږي کله چې د جنایی مقرراتو څخه تیری وشي. یو محرمانه میکانیزم هم باید رامنځته شي کوم چې د هغه په ترڅ کې څارنوالان، قاضیان، مدافع وکیلان، د محبوسینو خپلوان یا نور افراد وکړای شي چې د ممکنه خپل سري توقیفونو د قضیو راپور په محرمانه توګه ورکړي ترڅو دغه وړ ادعاګاني په مناسبه طریقي سره وڅیړل شي.

د افغانستان پارلمان ته

لومړۍ سپارښتنه

- د پارلمان څخه غوښتنه کیږی چه باید دا خبره ډاډه کړي چې د جزا د قانون د کاری چوکاټ بیا کتنه په خپله اجندا کې ځای پر ځای کړي او په هغه کې تجدیدونه لکه څنګه چې په لومړۍ سپارښتنه کې طرحه شوي دي تائید کړي.

اوومه سپارښتنه

- پارلمان او د مالیې وزارت هڅول کیږی چه باید دا خبره ډاډه کړي کله چې مالي وجهې ترلاسه شوې هغه باید په سم وخت سره تخصیص او تأدیه شي.
- د دې لپاره چې د افغانستان حکومت او قضاي سیستم په بریالیتوب سره د خپل سري توقیفونو په وړاندې مبارزه پیل کړي او د توقیف د مرکز څخه ګڼه ګوڼه کمه کړي، نو لازمه ده چې د دې لاندې برخو لپاره مالی وجهې برابرې شي:
    - معاشونه او امتیازونه تر څو په کافی شمیر سره با کفایته قاضیان، څارنوالان، پولیسان، د توقیف د مرکز چارواکی او د محکمې اداری کارکوونکی خوندی پاتې شي.
    - د دغو رسمي چارواکو لپاره زده کړه او د ظرفیت وده،
    - د پوهاوی ملی عامه کمپاین،
    - د نظارت لازمه میکانیزمونو د چلولو لپاره.   .

نړيوالې ټولنې ته:

لومړۍ سپارښتنه

- د نړيواله ټولنه څخه غوښتنه کيږي چه د عدليې د وزارت (تقنين) او پارلمان له خوا د جزا د قانون د چوکاټ نوي کول تمويل او ملاتړ يې وکړي لکه څنګه چې په لومړۍ سپارښتنه کې طرح شوي دي.

دويمه سپارښتنه

- نړيوال تمويل کوونکي او د عدالت، تصحيحاتو اود پوليس د سکتور تمويل شوي پروګرامونه په ټينګه هڅول کيږي چې د اداراتو ترمنځ دداخلی نظارت ميکانيزمونه رامنځته کول همايه کړي تر څو د خپل سري توقيفونو مسائل د تخنيکی مشورې او مالي مرستي له لارې لکه څنګه چې لازمه وي حل او فصل شي.
- نړيوال تمويل کوونکي او عدالت، تصحيحاتو اود پوليس د سکتور تمويل شوي پروګرامونه په ټينګه هڅول کيږي چې د داخلي نظارت د ميکانيزمونو پياوړتيا تمويل کړي کوم چې د پخپل سري توقيفونو په حل او فصل کې مرسته کوي.

دريمه سپارښتنه

- نړيوال تمويل کوونکي، ملګري ملتونه او د عدالت او تصحيحاتو تمويل شوي پروګرامونه په ټينګه هڅول کيږي چې د افغانستان دولت تمويل او يوځای ورسره کار وکړي تر څو په چټکه توګه هغه پروژې تطبيق کړي کوم چې په NJP کې شاملي دي . او په نظر کې نيول شوی چې د معلوماتو د اداري سيستم بايد اصلاح کړي او وکړای شي چې د ولسوالی، ولايت او ملت په کچه ښه همغږي د موسساتو ترمنځ رامنځته کړي. په دغه کارکې د قضيې د اداري د سيستم ممکنه لارې چارې پلټل دی کوم چې اوس مهال د متحده ايالاتو د دولتي ديپارټمنټ لپاره دعدالت د سکتور د مرستي پروګرام او د سکتور مرستندويه پروګرام لخوا ازميښت کيږي
- نړيوال تمويل کوونکي او مرستندويه مشاورين بايد په ټينګه وهڅول شي چې د ګډ صلاحيت تعقيبي ميکانيزمونه رامنځته کړي.

څلورمه سپارښتنه

- په ټينګه سپارښتنه کيږي چې د پوليسو، څارنوالی او قضايي سيستم زده کړه او د ظرفيت د ودې پروګرامونه کوم چې د نړيوالو تطبيق کوونکو موسسو لکه JSSP, CSSP, UNODC, EUPOL ، او افغاني موسسات لکه د افغانستان د بشري حقونو خپلواکه کميسيون (AIHRC) يا دولتي دوايدو له خوا پلي کيږي بايد زيات شي او تر پلان لاندې دي ونيول شي ترڅو چاروکي د نورو مسائلو تر څنګ ښه پوهه ترلاسه کړي:
  - o د عدالت مفکوره د رسمي عدالت سيستم او دهغوی متناسبوالی د غير رسمي عدالت سره څرګندوی
  - o د توقيف رول او دنده او هغه حقوق کوم چې هغوی د درناوي او ساتني په اړه مسئول دي.
  - o د مدافع وکيل رول او دنده
  - o د قانون سره سم د ښځو او نجونو حقوق د مساويانه ساتني لپاره او د چاروکو دندی د دغه حق د ساتني لپاره او دکورنيوچارو د وزارت د کورنۍ د غبرګون د يونټونو او د ښځو د چارو د وزارت رول په محلي کچه.
  - o د توقيف په اړوند دنده او د مروجو حقوقو محتويات
  - o د توقيف د تحقيق تخنيک او پوښتنو نورې لارې چارې ،
  - o د خپل سري توقيف تعريف، او موجوده علاجونه
  - o د همغږۍ او د قانون تطبيق په هکله د عملياتو معيارې کړنلارې (SOPs) ،
  - o د داخلي نظارت ميکانيزمونه
- د بشري حقونو دغه عملي برخې بايد د پوليس، څارنوالانو، قاضيانو او د توقيف د کارکوونکو په معياري او پرمخ تللي زده کړه کې لازيات ښکاره شي.
- د قانون مرستندويه پروګرامونه بايد د عدالت د سکتور د مرستي د پروګرامونو سره کاروکړي تر څو د قانون جوړونکو او د هغوی د هغو کارکوونکو لپاره زده کړه رامنځته کړي کوم چې مشرانو جرګه او ولسي جرګه په اړونده کميټو کې کارکوي. د زده کړې په پروګرام کې بايد دغه مضمونونه شامل شي خو بايد داسي اصلاحات پکښې راوستل شي چې د قانون جوړولو مقررات او د پارلمان نظارتي مسئوليتونه پکښې هم شامل شي.

پنځمه سپارښتنه

- نړيوال تمويل کوونکي او همکاره موسسي ، لکه UNDP او JSSP بايد د توقيف په اړوند د عامه پوهاوی د هغه کمپاين ملاتړ وکړي کوم چې په NJSS غوښتنه شوی

او اوسنی توقیفیان او محبوسین او عامه خلک تر پوښښ لاندې راولی. مرسته باید مالي او مشورتي وي.

- د پوهاوی د ودې وسیلې لکه د عدلیې د وزارت رساله د ښځینه محبوسینو د حقوقو په هکله کوم چې د UNODC او UNIFEM له خوا تمویلیږي باید تمویل او وده ومومي. د پولیس ماموریتونه، د توقیف مرکزونه او د څارنوال دفترونه باید لاسي او نمایشي مواد ولري.

شپږمه سپارښتنه

په ټینګه سپارښتنه کیږي چې نړیوال تمویل کوونکي او تمویل شوي پروګرامونه د عدلیې وزارت د حقوقي مرستې څانګه کومه چه د پرمختیاي ملی حقوقي سیستم تمویلول لکه څنګه چې د NJSS او NJP تر قیادت لاندې غوښتل شوي دي رامنځته کړي.

- حقوقي مرستیالان: د تمویل کوونکو د عدالت سکتور او مرستندویه پروګرامونه په ټینګه هڅول کیږي تر څو په افغانستان کې د حقوقي مرستیالان سیستم ودې ته لومړیتوب ورکړي. دا لاندې چارې باید په ټینګه وهڅول شي:
  - o نوي مقررات چې حقوقي مرستیالان د افغانستان په حقوقي سیستم کې رامنځته کوي باید د سیاسي او مالي له پلوه د افغانستان د دولت او د تمویل کوونکو هیوادونو له خوا یې ملاتړ وشي.
  - o نویکونکی، او د عدالت د همایه سکتور او حقوقي کومکی پروګرامونه باید د عدلیې وزارت او خپلواکه مدافع وکیلانو د ټولنې همایه کوی او د تمویل کوونکو په مرسته، باید یو پروګرام رامنځته کړي ترڅو زده کړه ګړندی او حقوقي مرستیالان په هر ولایت کې توظیف کړي، او کله چې ممکنه شي د ولسوالیو مرکزونو ته دې هم وګماري. حقوقي مرستیالان ته باید دستور ورکړل شي چې محبوسینو او د هغو کورنیو ته د هغوی د حقوقو او جنایي کړنلارې په هکله سلا مشورې برابرې کړي. (یوازې د مدافع د قانون تر قیادت لاندې یومدافع وکیل یا نږدې خپلوان کولای شي چې د محبوس څخه استازیتوب وکړي). هغو ساحوته چې پکې د مرستي حقوقي موسسي کار نکوي باید لومړیتوب ورکړل شي
- **د مدافع وکیلانو او د حقوقي مرستو زیاتول.** هغه زیارونه چې د هغه په ترڅ کې د مدافع وکیلانو شمیر زیاتیږي باید لومړیتوب ورکړل شي.
  - o کومک کوونکي هیوادونه او دعدالت د سکتور مرستندویه پروګرامونه باید د خپلواکه مدافع وکیلانو ټولنه وهڅوي چې په جدي توګه خپل مقررات پلی کړي کوم چې د هغه په ترڅ کې راجستر شوی د دعوا وکیلان باید لږ تر لږه به هر کال کې د حقوقي مرستي دوه قضیې حل او فصل کړي.
  - o تمویل کوونکي هیوادونه هڅول کیږي چې د تشویق کوونکی امتیاز طرحه او تطبیق د هغو لپاره وهڅوي کوم چې غواړي د مدافع وکیلان شی، په ځانګړې توګه په لیرې پرتو سیمو کې د عدلیې وزارت د حقوقي مرستې د یونټ له خوا.

اوومه سپارښتنه

- کومک کوونکی هیوادونه باید په ټینګه دې ټکي ته اړشي چې د NJSS او NJP تر قیادت لاندې ژمنه وکړي چې د توقیف اړونده نوښتونو لپاره ترکومه ځایه چې ممکنه وی مالی وجهې هرڅومره چې ژرممکنه وی برابرې کړي.
- د دې لپاره چې د افغانستان حکومت او قضاي سیستم په بریالیتوب سره د خپل سري توقیفونو په وړاندې مبارزه پیل کړي او د توقیف د مرکز څخه ګڼه ګوڼه کمه کړي، دا لاندې برخو لپاره مالی وجهې برابرې شي:
  - o معاشونه او امتیازونه تر څو په کافی شمیر سره با کفایته قاضیان، څارنوالان، پولیسان، د توقیف د مرکز چاروکی او د محکمی اداری کارکوونکی پاتې شي.
  - o د دغو رسمی چارواکو لپاره زده کړه او د ظرفیت وده،
  - o د پوهاوی ملی عامه کمپاین،
  - o د نظارت لازمه میکانیزمونو د چلولو لپاره.

افغاني شریکانو ته

څلورمه سپارښتنه

- د حقوقو فاکولتې په ټینګه باید وهڅول شي چې دغه مضمونونه په تعلیم او روزنه کې راټول کړي. همدارنګه، د حقوقو فاکولتې باید د توقیف او د بندیانو د حقوقو تعلیم او زده کړه غونده کړي.

پنځمه سپارښتنه

- **حقوقي مرستیالان.** د خپلواکه مدافع وکیلانو ټولنه، د عدالت د سکتور تمویل کوونکي او مرستندویه

پروګرامونه بايد د عدليې وزارت د حقوقي مرستې د څانګه سره کار وکړي چې په افغانستان کې د شبه قضايي سيستم رامنځته کړي. دا لاندې چارې بايد په ټينګه وهڅول شي:

- o د خپلواکه مدافع وکيلانو ټولنه د تمويل کوونکو په مرسته هڅول کيږي چې د عدليې وزارت سره کار وکړي ترڅو داسې يو پروګرام رامنځته کړي چې زده کړه کړندی او حقوقی مرستيالان په هر ولايت کې توظيف کړي، او کله چې ممکنه شي د ولسواليو مرکزونو ته دې هم وګماري. حقوقی مرستيالان ته بايد دستور ورکړل شي چې محبوسينو او د هغو کورنيو ته د هغوی د حقوقو او جنايي کړنلارې په هکله سلا مشورې برابرې کړي. (يوازې د مدافع د قانون تر قيادت لاندې يو مدافع وکيل يا نږدې خپلوان کولای شي چې د محبوس څخه استازيتوب وکړي).

هغو ساحوته چې پکې د مرستې حقوقي موسسې کار نکوي بايد لومړيتوب ورکړل شي

- **د مدافع وکيلانو او د حقوقي مرستو زياتول**. هغه زيارونه چې د هغه په ترڅ کې د مدافع وکيلانو شمير زياتيږي بايد لومړيتوب ورکړل شي.
  - o د خپلواکه مدافع وکيلانو ټولنه بايد په جدي توګه خپل مقررات پلی کړي کوم چې د هغه په ترڅ کې راجستر شوی د دعوا وکيلان بايد لږ تر لږه په هر کال کې د حقوقی مرستې دوه قضيې حل او فصل کړي.

شپږمه سپارښتنه

- په ټينګه سپارښتنه کيږي چې AIHRC او نورې همکاره موسسې د په توقيف پورې اړونده د حقوقو د يو کمپاين شموليت د پوهاوي په ملي او عامه کمپاين کې تمويل کړي لکه څنګه چې د NJSS تر قيادت لاندې غوښتل کيږي.

دویمه ضمیمه: د لغاتو مجموعه

AGO	لوي څارنوالی
AIHRC	د افغانستان د بشري حقونو خپلواک کمیسیون
ANDS	د افغانستان د ملي پرمختیا ستراتیژي
ANP	د افغانستان ملی پولیس
CSSP	د متحده ایالاتو دولتي اداره د مرستي د سکتور د تصحیحاتو لپاره
GoA	د افغانستان حکومت
HRC (UN)	د ملګرو ملتونو د بشري حقوقو کمیټه
ICCPR	د مدني او سیاسي حقوقو نړیوال تړون
ICPC	د جنایي کړنلارې لنډ مهاله قانون
ICRC	د سره صلیب نړیواله کمیټه
IMF	نړیوال پولي صندوق
JSSP	د متحده ایالاتو د عدالت د سکتور د مرستي د پروګرام دولتي اداره
LSOP	د یوناما د حقوقی سیستم د ملاحظاتو پروژه
MoI	د کورنیو چارو وزارت
MoJ	د عدلیي وزارت
MoWA	د ښځو د چارو وزارت
NDS	د ملي امنیت ریاست
NJP	د ملي عدالت پروګرام
NJSS	د ملي عدالت د سکتور ستراتیژي
OHCHR (UN)	د ملګرو ملتونو دفتر د بشري حقوقو د عالي کمشنرۍ لپاره
UDHR	د بشري حقوقو نړیواله اعلامیه
UNAMA	د افغانستان لپاره د ملګروملتونو د مرستي ماموریت
UNICEF	د ماشومانو د ښووني او روزني لپاره د ملګرو ملتونو نړیوال وجهي صندوق
UNODC	د ملګرو ملتونو اداره د مخدره موادو او جنایاتو د منع په هکله

د صفحې د پای یادونه

۱ د OHCHR ۲۶م شميري فکت شيت ته مراجعه وکړئ. د پخپل سري توقيف په هکله کاري گروپ ترلاس رسی
, ۶http.fs۲۶/۲/www.unhcr.ch/html/menu htm://
۲ د افغانستان د اساسي قانون ۲۴مه او ۲۷ (۲)، او (۳) ماده
۳ Martin Schönteich ته مراجعه وکړئ. په ټوله نړی کې د محاکمې څخه د مخه د توقيف اندازه او ناوړه عواقب ،د عدالت نوښتونه. د محاکمې څخه مخکې توقيف ، د آزاده ټولنې د عدالت سيستم ، ۲۰۰۸م کال، ۱۱-۴۳مه صفحه ، د ټولنيز اقتصاد او د توقيف د عامه روغتيا اغيزې د يوې مباحثې لپاره
۴ د ملی عدالت سکتور ته مراجعه وکړئ، د ANDS عدالت او د قانون حاکميت. ۱۳۸۷-۱۳۹۱(۲۰۰۷/۰۸-۲۰۱۲/۱۳) دويم ټوک، دويم ستون، بنه اداره، د افغانستان د ملی پرمختيا ستراتيژی، ۲۰۰۸م کال ، ۲۱مه صفحه او د بشري حقوقو معيار، د افغانستان ترون، ۲۰۰۶
۵ د بشري حقوقو معيار، لومړی ضميمه: معيار او زمانی چوکاټ، د افغانستان ترون، ۲۰۰۶م کال د فبرورى د مياشتې لومړی نيټه، ۸ مه صفحه
۶ د ملگرو ملتونو د امنيت د شورا پريکړه ۱۶۶۲(۲۰۰۶), ۱۷۴۶(۲۰۰۷), ۱۸۰۶(۲۰۰۸).
۷ Supra, n.۵ -
۸ د محاکمې د مخه پړاو د تحقيق په مهال، صورت دعوا او د محاکمې پړاونه په کوم کې چې محبوس بايد بيګناه وانګيرل شی. (د افغانستان په قانون کې، د محاکمې د مخه توقيفونه د شرطی توقيفونو په نامه ياديږي. د جزايي اجرااتو د قانون ۶مه ماده) د محکوميت څخه وروسته پړاونه وروسته له دې چې د منصفانه محاکمې په اساس توقيفی ګناهکاره و پيژندل شی، هغه توقيفيږي يا بندی کيږي، البته د محکمې د حکم په اساس. (په عمومي توګه، دغه پړاو د حبس په نامه ياديږي نه د توقيف په نامه، او توقيفی د محبوس په توګه تعريف کيږي)
۹ د NDS او IMF د توقيفونو په اړوند د مباحثې لپاره، نړيوالي عفوې ته مراجعه وکړی. د افغانستان توقيفيان د سکنجې لپاره واستول شول. د آيساف بنديخانې؟ ۲۰۰۷م کال د نومبر مياشت.۱۱http://www.amnesty.org/en/library/asset/ASA۱۱/۰۱۱/۲۰۰۷/en.pdf۲۰۰۷ASA۱۱۰۱۱en/dom-, او په افغانستان کې IMF پورې اړونده بنديخانو په هکله، د بشري حقوقو،اول پخپل سرى عدالت ته مراجعه وکړئ . د بګرام او ګوانتانامو د توقيفيانو محاکمې په افغانستان کې ، ۲۰۰۸ م کال د اپريل مياشت.
, http://www.humanrightsfirst.info/pdf/USLS-۰۸۰۴۰۹-arbitrary-justice-report.pdf
۱۰ کومه ځيرنه ترسره نه شوه تر څو د خپل سری يا غير قانونی توقيف دوره تعقيب کړي
۱۱ په لومړي پړاو کې د ۳۴ ولاياتو څخه ۳۰ شامل و، د نورستان، ارزګان، زابل او پکتيکا د ولاياتو څخه پرته، د امنيتی انديښنو له امله
۱۲ ټولو بنګيلو کارکوونکو د داخلی قانونی معيارونو او کړنلارو، د نړيوالو معيارونو او پوښتليکونو په هکله زده کړه ترلاسه کړه تر څو د ځارنې معلومات ترلاسه کړي.
۱۳ A. W. Mukong v Cameroon، ۱۹۹۱/۴۵۸ شميره مفاهمه، (د ۱۹۹۴ م کال د جولای په ۲۱مه نظريات منل شوی)، د ملګرو ملتونو په سند کې، A/۴۹/۴۰,GOAR (دويم ټوک)، ۱۸۱مه صفحه، ۹.۸ پاراګراف، تأکيد پرې وشو.

۱۴ د OHCHR ۲۶م شميري فکت شيت ته مراجعه وکړئ. د پخپل سري توقيف په هکله کاري گروپ
۶http.fs۲۶/۲/www.unhcr.ch/html/menu htm://
۱۵ د ICCPR ۹مه ماده بياناتو
۱. هر څوک د آزادۍ او امنيت حق لري. هيڅوک بايد پخپل سرى توګه ونه نيول شي او يا توقيف نشي. هيڅوک بايد د خپل د آزادۍ څخه محروم نشي په استثنا د هغه حالت چې د هغې کړنلارى سره سم وى کوم چې په قانون کې بيان شوي دي.
۲. هر څوک چې نيول کيږي بايد د نيونې په مهال د نيونی دليل ورته وويل شي او دغه په وړاندې د هر ډول تور په هکله په سم وخت کې خبر ورکړل شی.
۳. هر څوک چې د جنايت په تور نيول يا توقيفيږي بايد پرته د ځنډ څخه د قاضی يا نورو با صلاحيته چارواکو مخ ته دې راوستل شی تر څو د قضايي قوې څخه کار واخيستل شی او بايد په معقوله وخت کې د محاکمې يا د خوشې کيدو مستحق وي. دا بايد په عمومي قانون باندې بدل نشي کوم چې هغه اشخاص چې محاکمې ته سترګې په لار دې په توقيف کې وساتل شي، خو خوشې کيدنه يې بايد د ضمانت په اساس وي تر څو محاکمې ته د قضايي اجرااتو په هر پړاو کې مراجعه وکړي او د قضاوت د اجرا لپاره بايد فرصت رامنځته شی،
۴. هر هغه څوک چې د نيونې يا توقيف په اساس د خپل آزادۍ څخه محروميږي بايد د دې مستحق وي چې رسمی راپور محکمې ته وړاندې کړي، ترڅو محکمه پرته د ځنډ څخه د توقيف د قانونيت په هکله پريکړه وکړی او يا هغه خوشې کړی که چيرته توقيف غير قانونی وي.
۵. هر څوک چې د غير قانونی نيونې يا توقيف قربانی شوی وی بايد د جبران مستحق وی او دغه جبران بايد د اجرا وړ وي.
۱۶ ICCPR د خپل سري توقيف منع، ۹مه ماده، طرزالعملی ساتنی، ۷مه، ۹مه او ۱۶مه ماده، د ماشوم د حقوقو په هکله تړون، ۳۷ (۲) مه ماده، د ښځو په وړاندې د تبعيض د ختمولو ميثاق غير تبعيضی فقرې ۱۵ (۱) مه ماده ، او د اساسی تبعيضونو د ټولو شکلونو د ختمولو ميثاق، ۵مه ماده. د يادونې وړ ده چې د عدالت نړيواله محکمه د يرغملونو په هکله چې په تهران کې وه کوم چې غير قانونی محروميت د آزادۍ څخه د ملګرو ملتونو د فرمان د اصولو او UDHR سره سمون نلري، نوموړي قضيه په تهران کې د امريکا د متحده اياالتو د ډيپلوماتانو او د کونسل د کارکوونکو په هکله وه (د امريکې متحده ايالات، تهران)، د ICJ راپورونه ۱۹۸۰م کال ، ۴۲مه صفحه، ۹۱م پاراګراف.
۱۷ د افغانستان د اساسی قانون ۲۴ (۱) مه او (۳) ماده
۱۸ د افغانستان د اساسی قانون ۲۴ (۱) مه ماده
۱۹ Ibid - د افغانستان د اساسی قانون د ۲۷ (۱) مادې په اساس لاپسې بياورى کيږي کوم چې د جرم په توګه په نظر کې نيول کيږي او سند بايد لکه څنګه چې په قانون کې وي کې مخکې د تيرى څخه بايد جوړ شی.

۲۰ د افغانستان د اساسی قانون ۲۷ (۲) مه ماده

۲۱ په ټول راپور کې، په دغه قوانینو به مباحثه وشی او هغه ضمانت به تحلیل شی کوم چې د افغانستان په اساسی قانون کې ذکر شوي دي. خوبیاهم، نور قوانین توقیف کنټرولوي او د راپور د وسعت له امله پرې بحث نکیږي. په دې کې دغه قوانین شامل دي: په جنایی موضوعاتو کې د نړیوالې همکارۍ قانون، د مخدره توکو د منع قانون

۲۲ رسمي جریده شمیره ۳۴۷, ۱۹۷۶

۲۳ رسمي جریده شمیره ۸۲۰, ۲۰۰۳.

۲۴ رسمي جریده شمیره ۸۶۲, ۲۰۰۵

۲۵ رسمي جریده شمیره . ۲۶, ۱۹۶۵

۲۶ رسمي جریده شمیره۸۵۱, ۲۰۰۵

۲۷ رسمي جریده شمیره ۸۵۲, ۲۰۰۵.

۲۸ رسمي جریده شمیره۹۳۴, ۲۰۰۷.

۲۹ د افغانستان د اساسی قانون ۳۲مه ماده هغه پور ردوي کوم چې حبس ته لار آواره کړي، خو د مدنی قانون یا د قراردادی ژمنې څخه سر غړوونه نه. په نړیوال قانون کې، ICCPR د قراردادي ژمنو د پوره کولو لپاره عدم توانمندی د توقیف د ژمنی په توګه ردوي.

۳۰ د پور لپاره حبس / توقیف په روښانه توګه د افغانستان د اساسی قانون په ۳۲مي ماده کې منع شوی دی.

۳۱ د افغانستان د اساسی قانون ۲۷ (۱) مه ماده دا خبره منع کړې ده چې یو عمل د جرم په توګه په نظر کې ونیول مګر دا چې په قانون کې بیان شوي وي. هغه قانون چې د افغانستان د اساسی قانون د ۹۴مي مادې سره سمون لري ، د ICCPR ۹ (۱) ماده دغه اصل تکراروي.

۳۲ د ستري محکمې له خوا پرته د تبعیض آمیزه تعبیر او تفسیر څخه، د شریعت یا عرفي یا ټولنیزو تمرینونو څخه سرغړونه کوم چې په جنایی قانون کې پیدا نشي د قانوني توقیف لپاره لار نه اواروي. د افغانستان د اساسی قانون ۲۷ (۱) ماده دا غواړي چې یو عمل هغه وخت د جرم په توګه په نظر کې باید ونیول شي چې په قانون کې مخکې له دې چې د تیرې ارتکاب وشی بیان شوی وی. دغه قانون په ۹۴مه ماده کې قانون داسې تعریفوی چې د ملی اسامبلې د دواړو جرګو له خوا تصویب او د دولت د رئیس له خوا لاسلیک شوی وي، مګر دا چې د اساسی قانون له خوا په بل ډول بیان شوی وي.

د ۹۴مي او ۲۷ (۱) مي مادې په لوستلو سره، اساسی قانون دا غواړي چې یو عمل باید په یوه قانون کې تدوین شی کوم چې د ملی اسامبلی او د دولت د رئیس له خوا د دې لپاره تصویب شی چې د جرم په توګه په نظر کې ونیول شی نو بیا د توقیف لپاره د جنایی کړنلارو تر قیادت لاندې قانونی بنه غوره کوي. له دې امله د جنایی تیریو لپاره، نه شریعت او نه عروفی یا ټولنیز تمرینونه دغه معیار نه پوره کوي.

ډیر څارنوالان او قاضیان د دغه اصل سره موافقه نلري. هغوی څارونکو ته استدلال کړی چې په صورت دعوا او د محکمې په پریکړو کې د ۱۹۷۶م کال د جزا قانون په بشپړه توګه شریعت نه دی منعکس کړی، له دې امله نیمګړتیا باید د شریعت په واسطه ډکه شی. هغوی استدلال کوی چې د اساسی قانون ۱۳۰مه ماده دغه کار ته اجازه ورکوي.

۱۳۰مه ماده اجازه ورکوي چې د حنفی د فقې (د شریعت ښوونځی) څخه دې استفاده وشی که چیرته په قانون کې کومه نیمګړتیا وی تر څو عدالت په ښه توګه ترلاسه شی. کیدای شی چې دا ډول استدلال وشی چې حنفی فقه د توقیف او د جرم او جزا د تعریف لپاره د قانون په توګه په نظر کې ونیول شی. خوبیاهم، داسی بریښی چې (۱)۲۷مه ماده دغه اصل ته اجازه نه ورکوي. حنفی فقه قانون نه بیانوي.

د جنایی توقیف لپاره د ۱۳۰مي مادې کارول داسې ښکاري چې د نړیوالو معیارونو سره مطابقت نلري، د بیلګې په توګه، د نړیوال قانون سره سم، یو عمل باید د هیواد په داخلي قانون کې باید د جرم په توګه تعریف شي مخکې له دې نه چې نوموړی عمل ترسره شی. (۱۹۹۶/۷۰۲شمیره مفاهمه، .C McLawrence v. Jamaica (د ۱۹۹۷م کال د جولای په ۱۸مه نیټه نظریات ومنل شول) د ملګرو ملتونو د GAOR په سند کې A/۵۲/۴۰، ۲۳۰-۲۳۱ مه صفحه، ۵,۵ پاراګراف. د ICCPR ۹(۱)مي او ۱۵ (۱) مي مادی ته مراجعه وکړی)

۳۳ UNODC ، افغانستان: ښځینه محبوسيني او د هغوی ټولنیز بیا میشته کیدل، ۲۰۰۷م کال، مارچ.
http://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/Afghan_women_prison_web.pdf

۳۴ د UNODC فکت شیت، د حبس بله لاره چاره، د ۲۰۰۸م کال د دسمبر په لومړي نیټه د یوناما په مطبوعاتي کنفرانس کې وویشل شوه.

۳۵ UNODC, supra n ۳۳ ته مراجعه وکړی، ۲۲مه صفحه. معمولاً دغه قضیې د هغو نجونو او ښځو سره تړاو لري کوم چې د جبری واده یا د کورنی خشونت او یا دخپل ملګری سره تښتیدلې کله چې اړونده کورنیو اجازه نه ده ورکړې (په ساحوی دفترونو کې د ملاحظاتو او قضیو پر بنسټ، همدارنګه د ښځو چارو د وزارت، د ښځو په وړاندې د خشونت لومړی دیتابیس ۲۲-۳۳مي صفحې ته مراجعه وکړی کوم چې پایلې یې د پخپل سری توقیف او منظمو څارنو څخه ټولې کړي دي.)

۳۶ د بیلګې په توګه، په شبرغانو کې، یوه ۱۹ کلنه ښځه د کور څخه د تیښتې په جرم د ۲۰۰۷م کال د اپریل په ۲۶مه نیټه توقیف شوه او د AIHRC د مداخلې څخه وروسته خوشې شوه

۳۷ UNODC, supra ۲۲.

۳۸ د ریاست جمهوری د فرمان له مخې یوه ۲۲کلنه ښځه خوشې شوه او د توقیف څخه د ۲۰۰۷م کال د اکتوبر په ۲۰مه نیټه آزاده شوه. د یوې ۱۶ کلنې نجلی جزا تر اوو میاشتو پورې کمه شوه.

۳۹ د څارنې برسیره، UNODC, supra n ۳۳. pp ۲۱-۲۲ ته مراجعه وکړی.

۴۰ هغه د ۲۰۰۷م کال د جون په دویمه نیټه محکومه شوه. هغې د توقیف په مهال یو ماشوم وزیږاوه او د دوه کلونو بند جزا ورکړل شوه. د هغې اکا تورن او محکوم شو، او همدارنګه په نقدي جریمه ۱۲۰۰ افغانی یا ۲ کاله حبس محکوم شو. په یوه بله قضیه کې، یوه ۱۵ کلنه نجلی د کامې د ولسوالی څخه په زنا تورنه شوه او په ننګرهار کې د عدلیې وزارت په توقیف کې د ۲۰۰۷م کال د اپریل په ۱۵مه نیټه توقیف شوه. د کامې د ولسوالی ملي پولیسو د ۲۰۰۷م کال د اپریل په ۱۰مه نیټه راپور ترلاسه کړچې هغه د دوو تنو سړیو له خوا اختطاف شوه او زبر زنا ورسره وشوه. کله چې قضیه د کامې ابتدایه محکمې ته ورکړل شوي نو هغه چا چې د ده سره زبر زنا کړې وه توقیف شول. د ۲۰۰۷م کال د مي په ۱۶مه نیټه، زبر زناکوونکي په ضمانت خوشې شول چې په پایله کې تورونه ترې لیرې شول. نوموړې نجلی د ۲۰۰۷م کال د سپتمبر د میاشتې تر ۱۶مه نیټې پورې په توقیف کې پاتې شوه.

۴۱ د هرات د ولایت د اوبې په ولسوالی کې، یو ۶۵کلن سړی د بې حرمتۍ په تور باندې توقیف شو، حقیقتاً مسئله د ځمکې د شخړې په سر د ملا او محبوس

تر منځ وه.

۴۲ د ننګر هار ولایت د رودات په ولسوالي کي یو خبریال د پولیسو له خوا توقیف شو په داسي حال کي چي هغه د تریاکو د کښت په اړه د مظاهرو راپور جوړ وو.

۴۳ د افغانستان قانون د تورن شوي یا مشکوکه کسانو د خپلوانو یا ملګرو توقیف د هغه د جرم له امله منع کړي دي (د افغانستان د اساسي قانون ۲۶مه ماده) او یا په تورن شوي یا په مشکوکه کس فشار راوستل چي تسلیم شي یا اقرار وکړي (د افغانستان د اساسي قانون ۲۶ - ۲۷مه ماده). همدارنګه د دغی وروستی موضوع په هکله د بشري حقوقو کمیټي دغه ډول توقیفونه وموندل چي پخپل سري و: ۱۹۷۷/۱۶ شمیره مفاهمه Monguya Mbege et al. v .Zaire ،زایر (نظریات د ۱۹۸۳م کال د مارچ په ۲۵مه نیټه ومنل شول)، د ملګرو ملتونو د GAOR, A/۴۰/۳۸ ,p. ۱۴۰, para. ۲۰-۲۱په راپور کي

۴۴ تضمین کوونکی هم توقیف شوي دي کله چي تورن کس ونه کړای شو چي خپلي ژمني پوره کړي. دغه ډول یوه قضیه په ۲۰۰۷م کال کي د کاپیسا ولایت د لومړي کوهستان په ولسوالی کي پیښه شوه، کله چي تورن کس ونه کړای شو چي د بانک څخه اختلاس شوي دری میلیونه افغانۍ بیرته تادیه کړي او دهغه ځای څخه وتښتیدو.

۴۵ څلور تنه د څارنوال په امر د ۲۰۰۶م کال د نومبر په ۳۰ مه نیټه توقیف شول او د ۲۰۰۷م کال د جنوری په ۱۷مه نیټه د یوناما له خوا ورسره مصاحبه وشوه.

۴۶ د ترلاسه شویو راپورنو له مخي، سړی د توطئه کوونکي په توګه تورن نه شو یا داچي په وژنه کي ښکیل دی.

۴۷ د بیلګي په توګه، د ۲۰۰۸م کال د جولای په میاشت کي د امنیت ملي ریاست یو خبریال په کابل کي ونیوه او توقیف یي کړ چاچي د کرزي د اداري په هکله مهمه څیرنه خپره کړي وه . په احتمالي توګه، خبریال د افغانستان څخه بهر د پناه ګاه په لټه کي شو دهغي ویری له لاسه چي ژوند یي د ګواښ سره مخ و. همدارنګه، د ۲۰۰۸م کال د جولاي په میاشت کي، د ملي امنیت ریاست یو بل خبریال د دوه تنو د وژلو په اړه د راپور جوړولو لپاره د غزني په ولایت توقیف کړ. د ادعا له مخی د طالبانو له خوا ترسره شوی و. د محلي مشرانو او یوناما د مداخلي څخه وروسته هغه خوشي شو. په ۲۰۰۷م کال کی یو تن خبریال په بغلان کی او بیا په ۲۰۰۸م کال کي د هغی مقالي لپاره ونیول شول کوم د کرزي د اداري په هکله یي لکیلي وه. په لومړي مثال کي، خبریال د ادعا له مخي وروسته د دي خوشي شو چي دهغه وزیر څخه یي معذرت وغوښت کوم چي نوم یي په مقاله کي لیکل شوی و. په دویم مثال کي، د مرافعي محکمي د ابتدایي محکمي محکومیت د داخلي او بهرني امنیت د قانون د ۷می مادي په اساس وګرځاوو. د پرویز سید کمبخش قضیه چي یو زده کوونکی خبریال د مزار شریف څخه و په کفر ویلو تورن و، ، همدارنګه ښایي د هغه زیار سره تړاو ولري کوم چي د هغه اونورو د بیان د آزادي څخه انکار شوی و. د قضیي د سیاسي او مذهبي پیچلو شرایطو داخبره ستونځمنده کړي ده چي پریکړه وشي که چیرته دا یو اصلي نیت وئ او یا ان که یو بل وئ.

۴۸ د ICCPR ۹ (۲) او ۱۴ (۳) مه ماده

۴۹ د ICCPR ۹ (۳) مه ماده

۵۰ د ICCPR ۹ (۴) مه ماده

۵۱ د ICCPR ۷، ۱۰(۱) او ۱۴ (۳) مه ماده، او دسکنجي په مقابل کي تړون

۵۲ د UDHR ۱۰ ماده ، د ICCPR ۹(۳)، (۴) او ۱۴ (۳) (d) (b) او مه ماده ، برسیره پردي، غیر منل شوي نړیوال اسناد لازیات تضمین برابروي، پشمول د اصولو ۱۱(۱) ماده، په هر ډول توقیف کي د ټولو بندیانو د ساتني لپاره د اصولو مسئولین، ۱۹۸۸.

۵۳ د ICCPR ۹ (۳) او ۱۴ (۳)(c) مه ماده

۵۴ د افغانستان د اساسي قانون ۲۴مه او ۲۷ (۳) ماده او د ICCPR ۹ او ۱۴ مه ماده

۵۵ د افغانستان د اساسي قانون ۲۲مه ماده او د ICCPR ۱۴ (۱)او ۲۶ مه ماده د ، ICCPR, ۵(a) مه مادهCERD او مفاهمی ۱۹۹۶/۶۹۴ شمیره، Waldman v. Canada (نظریات د ۱۹۹۹م کال د نومبر په ۳مه نیټه ومنل شول) ، د ملګرو ملتونو د GAOR په راپور کي A/۴۰/۵۵ (vol. II), pp ۹۷-۹۸, para. ۱۰

۵۶ د ICCPR ۹ (۳) مه ماده

۵۷ د ICCPR ۹ (۳) مه ماده، دوره اي بیا کتنه: د مفاهمی ۱۹۸۸/۲۹۱ مه شمیره M. Torres v. Finland ، (نظریات د ۱۹۹۰م کال د اپریل په ۲مه نیټه ومنل شول) ، د ملګرو ملتونو سند د GAOR په راپور کي A/۴۰/۴۵ (vol. II), pp ۱۰۰-۱۰۹, para. ۷,۳. د نور ترمنځ

۵۸ د مفاهمی ۱۹۸۸/۲۹۱ مه شمیره M. Torres v. Finland ، (نظریات د ۱۹۹۰م کال د اپریل په ۲مه نیټه ومنل شول) ، د ملګرو ملتونو سند د GAOR په راپور کي A/۴۰/۴۵ (vol. II), pp ۱۰۰-۱۰۹, para. A ,GAOR۳,۷/۴۰/۴۵ (vol. II), para ۷,۳., ۱۹۸۹/۳۷۳, L. Stephens ، د ملګرو ملتونو سند د v. Jamaica نظریات د۱۹۹۵ کال داکتوبر۱۸ ومنل شول . A ,GAOR/۴۰/۵۱ (vol. II), p ۹, para. ۹,۷,

۵۹ د مفاهمی . ۱۹۸۱/۸۴ مه شیره، G. I. And H.H. Dermit Barbato اوH. G. Dermit په استازیتوب (نظریات د ۱۹۸۲م کال د اکتوبر په ۲۱مه نیټه ومنل شول)، د ملګرو ملتونو د GAOR په سند کي A/۴۰/۳۸, pg. ۱۳۳, para. ۱۰

۶۰ L. Stephens v. Jamaica, supra.

۶۱ د R.۹/۲, E.D. Santullo Valcado v. Uruguay مفاهمي ته مراجعه وکړی (نظریات د ۱۹۷۹م کال د اکتوبر په ۲۶مه نیټه ومنل شول)، د ملګرو ملتونو د GAOR په سند کي A/۳۵/۵۰, p. ۱۱۰, para. ۱۲, R. and Communication No. ۴/۱, W. T. Ramirez v. Uruguay (Views adopted on ۲۳ July ۱۹۸۰), p. ۱۲۶, para. ۱۸

همدارنګه د یادوني وړ ده که چیرې یو محبوس یا حقوقی نماینده (مدافع وکیل) ونکړای شي چي د موقع څخه استفاده وکړي ترڅو توقیف تر سوال لاندې راولی، نو د بشري حقوقو کمیته و نه کړای شي چي پریکړه وکړی که چیرته د بندي د دغه حق څخه انکار وشی. L. Stephens v. Jamaica راپورته مراجعه وکړی (نظریات د ۱۹۹۵م کال د اکتوبر په ۱۸مه نیټه ومنل شول) ، د ملګرو ملتونو د GAOR په سند کي A/۴۰/۵۱ (vol. II), p ۹, para. ۹,۷

۶۲ د ICPC ۳۳-۳۴ مه ماده. وروسته، د افغانستان قانون په عمومي توګه لومړني څارنوال ته مسؤلیت ورکړ چي د توقیف قانونیت وڅاری (د زماني چوکاټونو سره د مطابقت په شمول پرته د محکمي د وروستیو پریکړو څخه) او د خوشې کیدو امر ورکول کله چي پخپل سری توقیف وي ICPC and Articles ۲۲ and ۵۱ او د بندیخانو او توقیفونو د قانون ۶(۳), ۸(۴), ۳۴(۲), ۳۶, ۸۴,

۶۳ د Kulomin v. Hungary د مفاهمی ۱۹۹۲/۵۲۱ (نظریات د ۱۹۹۶م کال د مارچ په ۲۲مه نیټه ومنل شول) ، د ملګرو ملتونو د GAOR په سند کی
۴۰/۵۱/A (vol. II), p. ۸۱, ۱۱,۳ para and Torres v. Finland, supra n ۵۸, para. ۷,۲
۶۴ د Saimijon and Bazarov v Uzbekistan. د مفاهمی ۲۰۰۰/۹۵۹ شمیره (نظریات د ۲۰۰۶م کال د جولای په ۱۴مه نیټه ومنل شول)، د ملګرو ملتونو په سند کې CCPR/C/۸۷/D/۹۵۹/۲۰۰۰ (۲۰۰۶), para. ۸,۲
۶۵ د M. Freemantle v. Jamaica د مفاهمې ۱۹۹۵/۶۲۵ شمیره (نظریات د ۲۰۰۰م کال د مارچ په ۲۴مه نیټه ومنل شول) ، د ملګرو ملتونو د GAOR په سند کې
۴۰/۵۵/A (vol. II), pg. ۱۹, para. ۷,۴ او د Stephens v. Jamaica مفاهمه۱۹۸۹/۳۷۳ supra n.۶۱, para ۹,۶ د نورو ترمنځ
۶۶ جنایی توقیف د نیونې څخه وروسته تر ۱۵ ورځو پورې د قاضی تر کنترول لاندې نه راوستل کیږي. ان تر هغه وروسته، محکمې ته هدایت نه ورکول کیږي چې د توقیف قانونیت و ارزوي (د ICPC ۳۶مه ماده)
۶۷ Torres v. Finland, supra n.۵۸, para. ۷,۴
۶۸ د ICPC ۳۳مه ماده (د نیونې او توقیف په اړوند د څارنوال تصدیق)، ۳۶مه ماده (د صورت دعوا د وخت د غږیدو په هکله) یا ۳۸مه ماده (د مدافع وکیل د موجودیت په هکله) بندی یا مدافع وکیل ته هدایت یا اجازه نه ورکوی چې حاضر وي او د پریکړو په وخت کې د څارنوال څخه وپوښتی. په حقیقت کې، یوتن کولای شی چې استدلال وکړي چې په ۳۸مه ماده کې د دغو رسمی اسنادو د مؤخذ حذفول په اغیزناکه توګه مدافع وکیل منع کوي (او همدارنګه محبوس) چې نیونیې یا توقیف د قانونیت په هکله وپوښتی.
۶۹ دواړه مادې ، ۹(۳) او ۹(۴) د محبوس موجودیت غواړي. په ځانګړې توګه ۹(۳) مه ماده بیانوي چې محبوس د قاضی مخ ته باید راوستل شی.
۷۰ د بیلګې په توګه د Dudko v. Australia ۲۰۰۵/۱۳۴۷ شمیرې مفاهمې ته مراجعه وکړی (نظریات د ۲۰۰۷م کال د جولای په ۲۲مه نیټه ومنل شول)
CCPR/C/۹۰/D/۱۳۴۷/۲۰۰۵, ۲۹ August ۲۰۰۷, para. ۷,۴، د G. I. او H.H. Dermit Barbatoپه استازیتوب د H. G. Dermit . ۱۹۸۱/۸۴ شمیره مفاهمه (نظریات د ۱۹۸۲م کال د اکتوبر په ۲۱مه نیټه ومنل شول)، د ملګرو ملتونو د GAOR په سند کې
A/۳۸/۴۰, pg. ۱۳۳, para. ۱۰)R. and Communication No. b.۷/۲۸, Weisenberger v. Urugua. L
۷۱ د ICPC ۳۳مه ماده (د نیونې او توقیف په اړوند د څارنوال تصدیق)، ۳۶مه ماده (د صورت دعوا د وخت د غږیدو په هکله) یا ۳۸مه ماده (د مدافع وکیل د موجودیت په هکله) بندی یا مدافع وکیل ته هدایت یا اجازه نه ورکوی چې حاضر وي او د پریکړو په وخت کې د څارنوال څخه وپوښتی. په حقیقت کې، یوتن کولای شی چې استدلال وکړي چې په ۳۸مه ماده کې د دغو رسمی اسنادو د مؤخذ حذفول په اغیزناکه توګه مدافع وکیل منع کوي (او همدارنګه محبوس) چې نیونیې یا توقیف د قانونیت په هکله وپوښتی.
۷۲ د M. and B. Hill v. Spain ۱۹۹۳/۵۲۶ شمیره مفاهمه، (نظریات د ۱۹۹۷م کال د اپریل په ۲مه نیټه ومنل شول)، د ملګرو ملتونو د GAOR په سند کې
A/۵۲/۵۰ (vol II), p. ۱۷, para. ۱۲,۳
۷۳ د افغانستان د اساسي قانون ۲۴مه او ۲۵ ماده
۷۴ د ICCPR ۹ (۳) مه ماده
۷۵ د افغانستان د اساسي قانون (۱)۲۴مه ماده
۷۶ د افغانستان د اساسي قانون ۲۴مې مادې ، د ICCPR ۴ او ۳۴ (۲) مې مادې او ۴۹مې مادې او ۴۹مې مادې پورې ضمیمه شوی جدول، د جنایی قانون د کړنلارې اتم فصل، په ۱۹۷۴م کال کې د جنایی قانون د کړنلارې اصلاح شوي قانون ته مراجعه وکړی
۷۷ د The Netherlands Hugo van Alpen v ۱۹۸۸/۳۰۵ شمیره مفاهمه (نظریات د ۱۹۹۰م کال د اګست په ۱۵مه نیټه ومنل شول)، د ملګرو ملتونو په سند کې. CCPR/C/۳۹/D/۳۰۵/۱۹۸۸, para. ۵,۸
۷۸ د ICCPR ۴مه ماده
۷۹ د لازیاتو معلوماتو لپاره د UNODC د حبس لپاره د بلې لارې چارې د تطبیق او نړیوالو معیارونو او ملی قانون ته مراجعه وکړی، ۲۰۰۸م کال د می میاشت
۸۰ معمولاً دغه سرغړونه د دوه ورځونه تر ۲ اونیو پورې ده. دغه عدم مطابقت اکثراً دې ټکی پورې تړاو لری چې د پولیسو د غفلت په پرتله د ولسوالې څارونوالان یا حاضر نه وي او یا ځنډپیښوی. په حقیقت کې، د توقیف د ټولو چاړواکو څخه، پولیس اکثراً د قانونی وخت حدودوته درناوی کوی، او په ځینو سیمو کې د پولیس ریفورم شرایط اصلاح کړي دي. خوبیا هم سرغړونه پیښیږي. د ۲۰۰۸م کال د جولای په ۱۴مه نیټه، یوناما وموندله چې د هرات ولایت د پولیسو په کوټه قلفی کې ۵۲ تنه مشکوک خلک ساتل شوی و، ۴۰ تنه د قانونی وخت یعنې ۷۲ ساعتونو څخه زیات تر ۴۰ ورځو پورې توقیف شوي و. د دایکندی ولایت د کیتی او میرامور په ولسوالیو کې پولیسو مشکوک خلک د ۷۲ ساعتونو څخه زیات ساتلی و کله چې څارنوال څوک چې په ولسوالۍ کې نه و او وې نکړای شو چې د توقیفیانو سره په ټاکلی وخت کې مصاحبه وکړي. په نورو قضیو کې، پولیسو توقیفیان د زیاتې مودې لپاره پرته له دې چې د توقیف څارنوال ته خبر ورکړي ساتلی و. د ورځ په ولسوالۍ کې، پولیسو څارنوال ته د یوه سړی د توقیف به هکله کوم چې په یوې وژنه کې مشکوک و تر لسو میاشتو پورې خبر ورنکړ، او وروسته بیا AIHRC مداخله وکړه
۸۱ څارنوالان په منظم ډول دهغه وخت د حدودو سره په مطابقت کې پاتې راځی کوم چې په قانونی توګه ټاکل شوي دی البته د هغو توقیفیانو په اړوند د چا سره چې مصاحبه شوې ده او صورت دعوا د هغوی په مقابل کې جوړه شوې ده. څارنوالان باید د توقیفیانو سره د ۴۸ ساعتونو په موده کې مصاحبه وکړی، التبه د هغه وخت څخه وروسته چې خبر ورکول کیږي (د ICPC (۱)۳۴ مه ماده)، بلکې د ۷۲ ساعتونو څخه زیات ځنډ پیښ نه شی وروسته د نیونی څخه (د ICPC ۲۱(۱) مه ماده). کله چې د نیونی او مصاحبې دواړه نیټی جوته وي، څارنې وموندله چې څارنوالاڼ د ټاکل شوی وخت د حدودو سره سمون نلرې، اکثراً تر څو اونیو پورې د توقیفیانو سره مصاحبه نکوي او په ډیرو جدي قضیو کې ان تر میاشتو پورې. معمولاً د دغه ځنډونو لپاره مؤجه دلیلونه موجود نه وي. د څارنې په لومړي پړاو کې، دغه ټکی وموندل شو چې څارنوال په ۱۰۳۸ څارل شویو قضیو کې ۹۷٪ د وخت د حدودو څخه تیری کړی دی او دغه دوره د ښځو او سړیو لپار یو شان وه. همدارنګه، څارنوالان د ۱۵ او ۳۰ ورځو د زمانی چوکاټ څخه کوم چې په ICPC کې طرحه شوی دی سرغړونه کوی او همدارنګه د دوسیه جوړولو او صورت دعوا په جوړولو کې پاتې راځی (د ICPC ۳۶ مه او ۳۹مه ماده). د سترې محکمی عالی شورا د ۲۰۰۶م کال د جولای د ۱۷ مې نیټی په خپل ۷۲۰م شمیری یاداشت کې بیانوی چې دغه سرغړونې یوه ستونځه ده.

۸۲ د افغانستان د اساسي قانون ۳۱(۲) مې مادې یوه تورن ته (که توقیف شوی وی او که نه) دا حق ورکړی چې د محکمې مخ ته په هغه وخت کې راوستل شی کوم چې په قانون کې ځانګړې شوي دي

۸۳ د ICPC ۶(۲) مه ماده. د بیلګې به توګه، یوناما وموندله چې د بلخ، سرپل، جوزجان اوفاریاب په ولایاتوکې د پنځو میاشتو په زمانی چوکاټ کې د ۲۰۰ څخه زیاتې قضیې د ستري محکمې پریکړې ته سترګې په لار دي، او د ۲۰۰۷م کال د مارچ د میاشتې د ۳۱مې نیټې نه راپه دې خوا د کابل، پروان، لوګر، کاپیسا، پنجشیر او وردکو په ولایاتوکې ۳۳۸ قضیې د ټاکلی وخت څخه زیاتې پاتې دي. د څارنې په لومړي پړاو کې، په کندز، بغلان، بدخشان، او تخار په ولایاتو کې ۴۲ تنه توقیفیان د ۵ میاشتو څخه زیات د ستري محکمې پریکړې ته سترګې په لار دي. او د ۲۰۰۷م کال د دسمبر تر میاشتې دغه شمیر تر ۱۸۷ تفکیک شویو قضیو پورې زیات شوی دی (۶۲ په کندز کې ، ۱۵ په بغلان کې، ۳۲ په بدخشان کې ، ۳۸ په تخار کې). به کابل کې، یو سړی په وژنه تورن شو او دوسیه یې په ۲۰۰۶م کال کې مرافعې ته ولاړه لاتر اوسه د محکمې پریکړې ته سترګې په لاره دی. د ستري محکمې د پلټنې پلاوی د ۲۰۰۷م کال د اګست په میاشت کې غور ولایت ته ولاړ او ۲۰ قضیې یې وټاکلی چې د ستري محکمی له خوا زیاتې مودې لپاره ځنډو ل شوې وې. د توقیفیانو قضیې ملاحظه شوې او هغوی خوشې شول. د غزنی د ولایت څخه یو دیرش کلن سړی دومره نیکمرغه نه و. هغه د خپلې جزا په پرتله لس میاشتې زیاتې په توقیف کې پاتې شو، د ستري محکمې پریکړې ته سترګې په لار دی.

۸۴ د ICPC ۶(۲) مه ماده. د هیواد په شمال ختیځ کې شرایط ډیر ویجاړ دي، چیرته چې ۸۰٪ (د ۴۷څخه ۳۸) قضی د ټاکلی وخت څخه د زیاتې مودې لپاره پاتې دی. د ۲۰۰۷م کال د اپریل په میاشت کې، د بغلان ولایت د عدلیې وزارت په توقیف کې د بندیانو شمیر ډیر زیات شو ځکه د هغوی دوسیې د زیاتې مودې لپاره په مرافعه کې ځنډیدلې وې. همدارنګه د لوړې اعتصاب په ۲۰۰۸م کال کې د پلچرخی (د ۲۰۰۸م کال د مارچ د میاشتې د ۱۸ – ۲۳ مې پورې) او د کندهار په توقیف کې رامنځته شو. د څارنې په لومړي پړاو کې، د قضیو ۶۰٪ وڅارل شوې کوم چې په مرکزي سیمه کې (کابل، پنجشیر، پروان، کاپیسا، لوګر او وردګ) د مرافعې پریکړې ته سترګې په لار وې او د دغو دوسیو د قانونی وخت څخه تر ۲ میاشتو پورې سرغړونه شوې وه. په هغه قضیه کې چې د خوست په ولایت کې وټاکل شوه، یو سړی چې په وژنه کې تورن شوی و تر ۲ کالو پورې د خوست د مرافعې محکمې پریکړې ته سترګې په لار و. دغه ډول قضیې کوم چې د هغوی د زمانی چوکاټ څخه سرغړونه شوې ده په هر سیمه او د څارنې په پړاو کې وموندل شوې.

۸۵ د ۳۴ قضیو له ډلې څخه کوم چې د ابتدایه محکمې په کچه په کندز، بغلان ، بدخشان او تخار په ولایاتو کې د څارنې په لومړي پړاو کې ټاکل شوي دی د ۱۹ قضیو (یا ۵۶٪) وخت تیرشوی دی. د هیواد په جنوب ختیځیه سیمه کې (پکتیا، پکتیکا، خوست، او غزنی په ولایاتوکې) د څارنې په لومړی پړاو کې د زیاتې مودې پاتې شوې قضی ټاکلی شوې دی. په نورو څارنو کې ډیر کم بدلون وموندل شو. د بیلګې په توګه، د پروان په ولایت کې دوه سړی په وژنه تورن و کوم چې د ۲۰۰۷م کال د مارچ په ۲۷مه نیټه ونیول شول، د هغوی لپاره صورت دعوا په سم وخت سره جوړه شوه ، خو د ۷ میاشتو څخه زیات محاکمې ته سترګې به لار و.

۸۶ د بیلګې په توګه، د خوست په ولایت کې، څارونکو وموندله چې دوه سړي کوم چې د اداری فساد باندې محکوم شوي و ۴ میاشتې زیاتې د ټاکل شوې جزا د تیریدو څخه په توقیف کې پاتې و.

۸۷ نور بندیان نه خوشې کیږي ځکه هغوی نشي کولای چې نقدي جریمه د جزا د یوې برخې په توګه تأدیه کړي. دغه ډول قضیه د یوه ۲۶ کلن سړي وه کوم چې په تخار کې د غلا په تور محکوم شوی و. د ستري محمکې د پریکړې سره سره کوم چې د جزا موده یې پوره شوې وه هغه خوشې نه شو، ځکه هغه ونه منله چې د جزا نقدي جریمه تأدیه کړي. همدارنګه یوه ورته قضیه په کندز کې پیښه شوه په کوم کې چې یو ۵۸ کلن سړي د جزا د مودې څخه زیات په توقیف کې پاتې شو سره له دې چې د څارنوال له خوا د خوشې کیدو سند موجود و، ځکه هغه ونکړای شو چې نقدي جریمه د محکمو د جزا د یوې برخې په توګه تأدیه کړي. د اوسني قانون په شرایطو کې، کیدای شي چې د حبس شرایط تر ۹۰ ورځو پورې اوږده شي که چیرته محبوس نقدي جریمه د هغه د جزا د یوې برخې په توګه تأدیه نکړي. کیدای شي چې د حبس موده تر ۹۰ ورځو پورې اوږده شي که چیرته محبوس د محکمې فیسونه تأدیه نکړي. له دې امله کیداي شي چې د حبس موده په قانوني توګه تر ۶ اضافي میاشتو پورې اوږده شي که چیرته د مناسبې کړنلارې او امرونو څخه پیروي وشي. د کړنلارو او امرونو څخه تل پیروي نګیږي، او نه هم زماني حدود رعایت کیږي.

۸۸ یوناما د ۲۰۰۷م کال د جولای په میاشت کې په کابل کې د دغو سي بندیانو یولست ستري محکمې ته د اجرااتو لپاره ورکړ، خو د ستري محکمې له خوا کوم اجراات تر سره نشول. د ۲۰۰۸م کال د اپریل \مې د میاشتې په پلچرخي کې د اله ګولې څخه وروسته، یوه کمیټه چې د ICRC, CSSP, MoD او MoJ جوړه شوه هغه بندیان خوشې کړل کوم چې نې شو کولای چې یو تضمین کوونکي برابر کړي ځکه داسې داسې یو قانوني بنسټ نه وچې هغوی بندیان شي. یوه ورته نموده د پروان په ولایت کې هم پیدا شوه.

۸۹ د ستري محکمې د عالي شورا یاداښت، ۹۹۰م شمیره، د ۲۰۰۶م کال د فبرورۍ ۲۹مه

۹۰ د افغانستان د اساسي قانون ۲۹ – ۳۱ مادې ، د ۵(۵-۷), ۳۱, ۵۳(ICCPR ,(g مادې، د نورو ترمنځ

۹۱ د څارنې په لومړي پړاو کې، ۷۸٪ (۸۷۹ تنه د مصاحبې ځواب ورکوونکي) راپور ورکړ چې هغوی ته چا د مدافع وکیل د درلودلو د حق په هکله خبر نه و ورکړی، او ۵۴.۵٪ (۶۱۵تنه د مصاحبې ځواب ورکوونکي) راپور ورکړ چې هغوی ته چا د دې حق په هکله خبر ورنکړ کوم چې هغوی کولای شي د خپل د ځان دفاع وکړي. دغه پایلې په عمومي توګه د وروستنۍ څارنې په واسط تائید شوې که څه هم ځینې اصلاحات په ختیځه سیمه کې ملاحظه شول. په هغو مثالونو کې کله چې بندیانو ته د دغه حق په هکله خبر ورکړل شوی هغه په وار وار سره د محکمې له خوا په لومړي رسمي غونډه کې ترسره شوی دی، نه دا چې د پولیسو یا څارنوال له خوا خبر ورکړل شي د دې سره سره چې د هغوی څخه غوښتنه کیږي چې دا کار وکړي. (د ICPC(۷)۵ مه ماده)

۹۲ د بیلګې په توګه، د ۲۰۰۷م کال د نومبر په میاشت کې راپور ورکړل شو چې ۱۰ تنه بندیانو د هرات او بادغیس څخه راپور ورکړ چې هغوی ته د مدافع وکیل د درلودلو د حق په هکله معلومات ورکړل شوي دي، ۵ تنو بندیانو مدافع وکیلان درلودل کوم چې د پولیس د پوښتنو په مهال حاضر و خو یوازې ۳ تنو بندیانو مدافع وکیلان درلودل چې د محاکمې په مهال حاضر و. معمولاً د پولیسو او څارنوالانو د پوښتنو په مهال کوم مدافع وکیل حاضر نه و. هغو بندیانو چې د لومړۍ څارنې په مهال مدافع وکیلان در لودل، یوازې ۱.۴٪ (۱۶ تنه د مصاحبې ځواب ورکوونکي) وویل چې مدافع وکیلان د پولیس د پوښتنو په مهال حاضر و، او ۲.۷ (۳۱ تنه د مصاحبې ځواب ورکوونکي) وویل چې مدافع وکیلان د څارنوال د پوښتنو په مهال حاضر و. په محکمه کې، مدافع وکیلان به ډیر زیات نه حاضریدل. هغه سیمې چې د ملاحظاتو د قانوني سیستم په پروژه کې یې ګډون کړی و دا پایله تر لاسه شوه چې په عمومي توګه د نیمایي څخه کم محبوسینو د خپلو محاکمو په مهال مدافع وکیلان درلودل. د ۲۶ قضیو څخه چې په کندز، تخار، او بغلان کې تفتیش شوې، یوازې په ۶ قضیو کې (۲۵٪) مدافع وکیلان حاضر و. په هرات، بادغیس، لغمان، او کندهار کې مدافع وکیلان څه ناڅه په نمایي وخت کې حاضر و. د څارنې په لومړي پړاو کې، بیاهم، یوازې ۵۱ تنو د مصاحبې ځواب ورکوونکو (۴,۵٪) راپور ورکړ چې مدافع وکیلان د محاکمې په مهال حاضر و. وروسته د پاملرنې وړ بدلون رامنځته نه شو. (لطفاً

یادابنت کړئ چې په ډیرې سیموکي کوم چې محاکمې د LSOP په مهال څارل کیدلې حقوقي او مؤسساتي قضیې وې. ډیري وختونه د قانوني مرستې مؤسسات د معلوماتو ډاډمنه منبع ده دا چې کوم وخت رسمي غونډې جوړیږي. د دغه اصل په نظرکې نیولو سره، د LSOP په مهال د مدافع وکیلانو ارقام غټ ورښودل شوي دي.

۹۳ البته په هغو ولایاتو کې چې د قانوني مرستې مؤسسات فعالیت ترسره کوي، لکه په کندز کې (نړیوال قانوني فونډیشن، په مزار شریف کې (میډیکا منډیال او د همکارۍ مرکز د افغانستان د ښځو لپاره)، په هرات او غزني کې (قانون غوښتونکي)، ډیر زیات احتمال لري چې بندیان مدافع وکیل ولري. د قانوني سیستم د ملاحظاتو د پروژې (LSOP) پایلې به دغه لاسته راوړنه وي. چیرته چې د مرستې قانوني مؤسسات ظرفیت درلود او موجود وی، نو د مدافع وکیلانو موجودیت ډیر ښه و. د ۳۱ څخه زیاتې قضیې کوم چې په ننګرهار او لغمان کې ملاحظه شوي دي (د قانوني مرستې مؤسسات فعالیت تر سره کوي)، مدافع وکیلان په ۱۹ قضیو کې موجود و. په هرات او بادغیس کې، مدافع وکیلان د ۳۷ قضیو له ډلې څخه کوم چې ملاحظه شوي په ۱۶ قضیو کې حاضر و

۹۴ دا لاندې یو څو مثالونه وړاندې کیږي. د بدخشان ولایت د فیض آباد په دریمه ناحیه کې، یو سړی په غلا تورن شو، د ادعا له مخې د ۲۰۰۷م کال د فبرورۍ په میاشت کې دوه تنو پولیسانو د هغه لاسونه د ټوپک په باروتو وسوځول ترڅو په جبرې توګه اقرار ترې واخلي. د ۲۰۰۷م کال د سپتمبر په ۶مه نیټه، د پولیسو د ادعا له مخې دوه تنه چې په غلا تورن و د کندز ولایت د امام صاحب په ولسوالۍ کې ووهل ترڅو جبري اقرار ترې نه واخلي. یو نظامي څارنوال د ډایکندي ولایت د نیلي په ولسوالۍ کې اقرار وکړ چې دوه تنه محبوسین کوم چې هغه یې د سکنجې لپاره تورن کړ په څپیړه ووهل تر څو په جبري توګه ترې اقرار واخلي البته د هغې وژنې په اړه کوم چې د ۲۰۰۷م کال د جون په ۲۴مه پیښه شوې وه. د کندهار ولایت د ډند په ولسوالۍ کې، د ۲۰۰۷م کال د جون په ۱۵مه نیټه ۳ تنه سړي د دولت ضد عناصرو سره د تړاو له امله ونیول شول، د دې لپاره چې په جبري توګه اقرار ترې واخلي، هغوی د پولیسو له خوا د ټوپک په قنداق ووهل شول، او ګواښ یې ورته وکړ چې امریکایي ځواکونو ته به یې وسپاري، او بیا د کندهار د ۳مې ناحیې د پولیسو له خوا ووهل شول مخکې له دې نه چې د ۲۰۰۷م کال د جون په ۱۶مه نیټه د کورنیو چارو د وزارت توقیف ته واستول شي.

۹۵ کوم توپیر لرونکي عوامل و چې د دې سبب شول چې بندیانو ته د دغه حق په هکله خبر ورنکړي. د بیلګې په توګه، په جنوب ختیځه سیمه کې، په داسې حال کې چې معمولاً پولیس نه شو کولای چې محبوسینو ته د دغه حق په هکله معلومات ورکړي، څارنوالانو او محکمو هم دغه کار ترسره کړ. په شمالي سیمه کې، نه پولیسو او نه څارنوالانو بندیانو ته د دغه حق په هکله خبر ورکړ، په داسې حال کې چې په لویدیځه سیمه کې پولیس، څارنوالانو او قاضیانو بندیانو ته د دغه حق په هکله خبر ورنکړ

۹۶ د ۲۰۰۷م کال د نومبر په ۷مه نیټه، د AIHRC-UNAMA ګډ غیر ګون د معلومات د غوښتنې لپاره د شمالي سیمې له خوا

۹۷ دغه انګیرنه، په داسې حال کې چې د غیر رسمي عدالت په سیستم کې نه وړاندې کیږي، نو په احتمالي توګه د هغه عدالت څخه سرچینه اخلي کوم چې په عمومي توګه د ټولنې په کچه وړاندې کیږي چیرته چې مرتکبین په چټکۍ سره تاکل کیږي

۹۸ د پولیسو، څارنوالانو او محکمو دواړه اعلامیې او تمرینونه دغه انګیرنه ورښیې چې شته او مخ په خپریدو ده. بیانیې لکه، بشري حقوق زمونږ کارته خنډ پیښوي او تمرینونه لکه دا پریکړه چې بندیانو ته د هغوی د حق په هکله خبر ورنکړای شي، د مدافع وکیلانو ګوښه کول یا هغوي ته خنډ پیښول دغه انګرینه ورښيي

۹۹ Ibid

۱۰۰ د لازیاتي مباحثې لپاره لطفاً د ښځو د چارو وزارت، د ښځو په وړاندې د تیري لومړنی ډیتابیس او د افغانستان UNODC ته مراجعه وکړئ: ښځینه بندیاني او هغوی تولنیزه بیا میشته کیدنه، ۲۰۰۷م کال د مارچ میاشت په افغانستان کې د ښځو د وضعیت په هکله د لازیاتي مباحثې لپاره

۱۰۱ د قضیو لپاره دریمي برخې د A(۲)(b) سکشن ته مراجعه وکړی.

۱۰۲ د نړیوال معیارونو او د ملي قانون سره یوځای د حبس لپاره د UNODC د بلې لارې چارې د تطبیق ځانګې ته مراجعه وکړئ.
http://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Afghanistan_Implementing_Alternatives_Imprisonment.pdf

۱۰۳ کله چې دواړه یوځای امتحان شول، نو ICPC او د بندیخانو او توقیفونو قانون د څارنې لومړني صلاحیت د عدلیې په وزارت کې او په لوی څارنوالی کې توقیفونو ته ورکړ. د عدلیې وزارت د توقیف د رسمي چاراوکو څخه غوښتنه کیږي چې توقیفیان او بندیان خوشې کړي کله چې د وخت قانوني حدود کوم چې په ICPC کې طرحه شوي دي یا د جزا وخت ختم شي (د توقیف څخه د مخه محاکمې \ برأت لپاره د بندیخانو د قانون ۲۰(۴) او ۴۹ مادې). له بلې خوا، د افغانستان د اوسني قانون تر قیادت لاندې، لوی څارنوالي (په ځانګړې توګه ابتدایي څارنوال او د څارنې څارنوال) مسؤلیت لري چې د توقیف قانونیت او د خوشې کیدو حکم وڅاري کله چې پخپل سرى \ غیر قانوني توقیف پیښیږي او همدارنګه د زماني چوکاټ سره سمون ورکړي او د محکمې ورستې پریکړې اجرا کړي (د ICPC ۶(۳), ۸(۴), ۳۴(۲), ۳۶, ۸۴ مادې او د بندیخانو او توقیفونو د قانون ۲۲مه او ۵۱مه ماده). د اوسني قانون تر قیادت لاندې، محکمه بنایي د خوشې کیدو امر صادر کړي مګر د محکمې لپاره روښانه مقررات نشته تر څو د دغه امر اجراات ډاډه شي، که څه هم، کیدای شي چې دغه صلاحیت وانګیرل شي. د افغانستان د جنایي عدالت په سیستم کې د حقایقو په نظر کې نیولو سره، دغه صلاحیت باید واضح شي.

۱۰۴ د هغو خبرو اترو په اساس کوم چې د ۲۰۰۸م کال د نومبر په ۳۰مه نیټه د یوناما – یونوکا په ورکشاپ کې د پخپل سري توقیف او د مجازاتو د معافیت په هکله ترسره شوې.

۱۰۵ د عدالت د موسساتو د وضعیت په هکله د مباحثې لپاره د ANDS د ملي عدالت د سکتور ستراتیژۍ ته مراجعه وکړئ.

۱۰۶ د بندیخانو او توقیفونو د قانون ۵۱مه ماده

۱۰۷ د پولیسو په اجرااتو، دندو کې د بشري حقوقو د ساتنې په هکله د کورنیو چارو د وزارت ۰۲۰ شمیرې د امر لومړی، ۴ (a) او (b) ماده او د ولایت د پولیسو د مرکزي دفتر افسرانو صلاحیتونه د بشري حقوقو په هکله، ۲۰۰۵م کال د نومبر د میاشتې ۳۰مه نیټه.

۱۰۸ د څارنې په ټوله موده کې د توقیف د رسمي چاراوکو او څارنوالانو سره خبرو اترو وښودله چې په داسې حال کې چې ځینې څارنوالانو د توقیف مودې ملاحظه کړې، خو دغه ډول څارنه په ټول افغانستان کې منظمه یا ثابته نه وه. د ANP د بشري حقوقو افسرانو دې پایلې ته ورسیدل چې خپل ځان او د هغوی همکاران باید لازیات د قیمومیت سره آشنا کړي، مګر تر یو اندازې پورې یې څارنه هم کوله. خوبیاهم، دغه کار روښانه نه و که چیرته د امنیې قومندانان د هغوی پایلې په مناسب ډول نه وې اصلاح کړې.

UNAMA OHCHR